

**T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ MODERNLEŞMENİN MİMARLIĞA
YANSIMALARI: SEYFİ ARKAN'IN İZMİT HALKEVİ BİNASI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serdar MEMİŞ

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimarlık Tezli Yüksek Lisans Programı

TEMMUZ 2022

**T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ MODERNLEŞMENİN MİMARLIĞA
YANSIMALARI: SEYFİ ARKAN'IN İZMİT HALKEVİ BİNASI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Serdar MEMİŞ
(200016005)**

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimarlık Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Özlem BELİR

TEMMUZ 2022

T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz Mimarlık Tezli Yüksek Lisans Programı 200016005 numaralı öğrencisi Serdar MEMİŞ'in "Erken Cumhuriyet Dönemi Modernleşmenin Mimarlığa Yansımaları: Seyfi Arkan'ın İzmit Halkevi Binası Örneği" adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 06.07.2022 tarihinde oluşturulan jüri tarafından **oy birliği** ile Yüksek Lisans tezi olarak **kabul** edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

Tez Savunma Tarihi: 06/07/2022

1) Tez Danışmanı: Doç. Dr. Özlem BELİR

2) Jüri Üyesi: Prof. Dr. Deniz ÖNDER

3) Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Pınar ERKAN BURSA

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ MODERNLEŞMENİN MİMARLIĞA YANSIMALARI: SEYFİ ARKAN’IN İZMİT HALKEVİ BİNASI ÖRNEĞİ” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim (06/07/2022).

Serdar MEMİŞ

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, halkevi binaları hem mimarisi ile hem de dönemin “modern” kavramı ile ilişki kurularak irdelenmiştir. Bu kapsamda erken Cumhuriyet dönemi yaşanan “modernleşme” süreciyle, projelendirilen halkevi binaları arasında mimari bağlamda ilişki kurulmuştur. Bu bağlamda kuramsal ve sayısal veriler sonucu analiz ve çıkarımlarda bulunarak o dönem yaşanan modernleşme sürecinin mimarlığa yansımalarının farkında olmak veya anlaşılmasına bir katkıda bulunmak hedeflenmiştir. Bütün bu olguların biçimlenmesi araştırma konusu nedeniyle yeterli arşiv ve belgelerin bulunmamasından dolayı zorlu bir araştırma süreci yaşanmasına yol açmıştır. Bu süreçte özveri ve sorumluluk çalışmanın temelini oluşturan tartışmanın belkemiğini oluşturmuş, araştırmanın kurgulanmasını desteklemiştir.

Öncelikle, yüksek lisans tez çalışmam boyunca göstermiş olduğu içtenlik, samimiyet, sabır ve özverisiyle bana sadece tezle ilgili değil, mimarlıkta yol göstericiliğiyle tezimin bu aşamaya gelmesini sağlayan Sayın danışman hocam Doç. Dr. Özlem BELİR’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin konusuyla ilgili görsel ve yazılı kaynaklardan faydalandığım, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Merkezine, İzmit Halkevine, Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğüne ve Y. Mimar Seyhan Serimer’e göstermiş oldukları yardımseverlikten dolayı teşekkür ederim.

Ayrıca bu süreçte hiçbir yardımı esirgemeyen sevgili aileme teşekkürlerimi sunarım.

Temmuz 2022

Serdar Memiş

Mimar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vii
ÇİZELGE LİSTESİ.....	viii
ŞEKİL LİSTESİ.....	ix
ÖZET.....	xi
ABSTRACT	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amaç ve Kapsamı	1
1.2. Araştırmanın Yöntemi	3
2. MODERNLEŞME VE MİMARLIK.....	4
2.1. Modern, Modernlik ve Modernleşme Kavramları	4
2.2. Batıda Modern Mimarlık Hareketleri.....	7
2.3. Erken Cumhuriyet Dönemi Modern Mimarlık Hareketleri.....	10
2.3.1. Erken Cumhuriyet dönemi yabancı mimarlar ve üretme süreci	12
2.4. Cumhuriyet İdeolojisi ve Modernleşme Süreci.....	15
2.5. Erken Cumhuriyet Dönemi Modernleşmenin Mimarlığa Yansımaları ve Uygulamalar	16
3. SEYFİ ARKAN VE MODERNİST ÇİZGİSİ	25
3.1. Seyfi Arkan'ın Yaşamı ve Eğitimi	26
3.2. Seyfi Arkan'ın Modernlik Bağlamında Mimari Uygulamaları	28
3.2.1. Seyfi Arkan'ın mimari uygulamalarının kronolojik sıralaması ve çıkarımlar.....	35
4. HALKEVLERİ.....	41
4.1. Halkevi Kuruluş Amaçları ve Önemi.....	41
4.2. Cumhuriyet İdeolojisi ve Halkevi Şube Çalışmaları.....	43
4.3. Halkevi Bina Üretim Süreci	49
4.4. Halkevi Binalarının Mimari Özelliklerinin İrdelenmesi	54
4.4.1. Konumu ve oluşturdukları yapıları çevre	56
4.4.2. Mimari plan yaklaşımları	61
4.4.3. Teknoloji ve malzeme özellikleri	67
4.4.4. Cephe özellikleri.....	71
5. İZMİT HALKEVİ BİNASI.....	73
5.1. Erken Cumhuriyet Dönemi İzmit'in Gelişimi.....	73
5.1.1. Hermann Jansen'ın İzmit kent planı	74
5.2. İzmit Halkevi Binası'nın Mimari Özelliklerinin İrdelenmesi	77
5.2.1. Konumu ve yakın çevre alan çalışması	79
5.2.2. Mimari planlaması.....	80
5.2.3. Teknoloji ve malzeme özellikleri	82
5.2.4. Cephe özellikleri ve mimari biçimlenme.....	84

6. SONUÇ VE ÇIKARIMLAR.....	87
KAYNAKLAR	92
EKLER.....	98
ÖZGEÇMİŞ.....	102

KISALTMALAR

CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CIAM	: Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi
DP	: Demokrat Parti
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMMOB	: Türkiye Mühendis ve Mimarlar Odası Birliği

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 4.1: Halkevi Bina Tipolojileri.....	67

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1: 1933'te Mimar' da Yayımlanan "Mimarlıkta İnkılâp" Başlığı	15
Şekil 2.2: C. Holzmeister'in 1932 Yılında Ankara'da Projelendirdiği İçişleri Bakanlığı Binası	17
Şekil 2.3: E. Egli'nin 1918 Yılında Ankara'da Projelendirdiği Devlet Müzik Konservatuvarı Binası	20
Şekil 2.4: Sedad Hakkı Eldem'in 1934 Yılında İstanbul'da Projelendirdiği SATIE Binası.....	20
Şekil 2.5: Şevki Balmumcu'nun 1933 Yılında Ankara'da Projelendirdiği Sergi Evi	21
Şekil 2.6: Erip Erbilin'in Projelendirdiği Bebek'te Bir Villa	22
Şekil 2.7: Sedad Hakkı Eldem'in Projelendirdiği Rıza Derviş Konutu.....	23
Şekil 3.1: Atatürk'ün Seyfi Arkan'ın Kızına "Sur" Adını Verdiği Belge	27
Şekil 3.2: Seyfi Arkan'ın İstanbul'da Projelendirdiği Yazlık Ev	28
Şekil 3.3: Frank Lloyd Wright'ın Robie Evi (1904).....	29
Şekil 3.4: Seyfi Arkan'ın Projelendirdiği Hariciye Köşkü.....	30
Şekil 3.5: Hariciye Köşkü İç Mekânı	30
Şekil 3.6: Seyfi Arkan'ın Projelendirdiği Üçler Apartmanı	31
Şekil 3.7: Seyfi Arkan'ın Projelendirdiği Cumhurbaşkanlığı Florya Deniz Köşkü ..	32
Şekil 3.8: Seyfi Arkan'ın Projelendirdiği Makbule Atadan Köşkü.....	33
Şekil 3.9: Seyfi Arkan'ın Projelendirdiği Belediyeler Bankası Binası.....	33
Şekil 3.10: Seyfi Arkan Mimari Uygulamalarının Kronolojik Sırası.....	36
Şekil 3.11: Seyfi Arkan Mimari Uygulamalarının Kronolojik Sırası 2.....	37
Şekil 3.12: Seyfi Arkan Mimari Uygulamalarının Kronolojik Sırası 3.....	38
Şekil 3.13: Seyfi Arkan'ın Uyguladığı Kamusal ve Sivil Proje Sayıları.....	39
Şekil 4.1: Halkevleri 1935 Dergisi Giriş Bölümü	43
Şekil 4.2: Örnek Küçük Tıp Halkevi Projesi	51
Şekil 4.3: Ankara Türk Ocakları Merkez Binası ve Malatya Türk Ocağı Binası.....	53
Şekil 4.4: Yıllara Göre Halkevi Sayılarında Artış Miktarı	54
Şekil 4.5: Kars Halkevi Binası ve Çankırı Halkevi Binası.....	55
Şekil 4.6: Diyarbakır Halkevi Binası ve CHP Binası	57
Şekil 4.7: Bursa Halkevi Binası ve Zonguldak Halkevi Binasının Cumhuriyet Meydanı ile İlişkisi.....	57
Şekil 4.8: Mardin Halkevi ve Şehidiye Camii İlişkisi	58
Şekil 4.9: Mardin Halkevi ve Cumhuriyet Caddesi İlişkisi.....	58
Şekil 4.10: Kadıköy Halkevi Proje Maketi.....	59
Şekil 4.11: Kayseri Halkevi Projesi Vaziyet Planı	59
Şekil 4.12: Mersin Halkevi Binasının Deniz ile İlişkisi	60
Şekil 4.13: Gazi Heykeli ve Bursa Halkevi Binası İlişkisi.....	60
Şekil 4.14: Düzce Halkevi Projesi Zemin Kat Planı	62
Şekil 4.15: Zonguldak Halkevi Projesi Zemin Kat Planı	62
Şekil 4.16: Eskişehir Halkevi Binası Cephe Görünümü.....	63

Şekil 4.17: Şehremini Halkevi Binası Vaziyet Planı ve Güney Cephe Görünüşü.....	63
Şekil 4.18: Bursa Halkevi Binası Bodrum Kat Planı ve Zemin Kat Planı	64
Şekil 4.19: İzmir Halkevi Binası Planı ve Proje Maketi.....	64
Şekil 4.20: Sivas Halkevi Projesi Vaziyet Planı ve Zemin Kat Planı.....	65
Şekil 4.21: Düzce Halkevi Zemin Kat Planı.....	66
Şekil 4.22: Nallıhan Halkevi Binası	68
Şekil 4.23: Turgutlu Halkevi Binasının Yapımı	69
Şekil 4.24: Gerede Halkevi Projesi Cephe Görünüşü.....	69
Şekil 4.25: Ankara Halkevi Binası İç Mekânı	70
Şekil 4.26: Bursa Halkevi Binası ve Kadıköy Halkevi Binası Cephe Görünüşleri ...	71
Şekil 4.27: Adana Halkevi Binasının Kolonatlı Girişi	72
Şekil 4.28: İzmit Halkevi Binasının Kolonatlı Girişi	72
Şekil 5.1: Hermann Jansen'ın İzmit Sahil Silüet Çalışması.....	75
Şekil 5.2: Hermann Jansen'ın İzmit Kent Planı Çalışması.....	75
Şekil 5.3: Hermann Jansen'ın İzmit Kent Planı Çalışması.....	76
Şekil 5.4: Hermann Jansen'ın İzmit Kent Planı Çalışması.....	77
Şekil 5.5: Hermann Jansen'ın İzmit Kent Planı Çalışması.....	77
Şekil 5.6: Modern'in Mimariye Yansımaları, Türkiye'deki Örnekleri ve İzmit Halkevi Binası.....	78
Şekil 5.7: Yıllar İçerisinde İzmit Halkevi Binasının Kıyı İlişkisi	80
Şekil 5.8: İzmit Halkevi Binası Plan Şeması	81
Şekil 5.9: İzmit Halkevi Yarı Açık Giriş Koridoru ve Kolonatlı Girişler	81
Şekil 5.10: İzmit Halkevi Binası Zemin Kat Planı	82
Şekil 5.11: İzmit Halkevi Binasının Yapımı.....	83
Şekil 5.12: İzmit Halkevi Bina Giriş Merdiveni.....	83
Şekil 5.13: İzmit Halkevi Binası Giriş Holü.....	83
Şekil 5.14: İzmit Halkevi Binası Cephe Görünümü ve İç Mekân Görünümü.....	84
Şekil 5.15: İzmit Halkevi Binası ve Fevziye Cami İlişkisi.....	85
Şekil 5.16: İzmit Halkevi Binası Güney Cephe Görünüşü	85

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ MODERNLEŞMENİN MİMARLIĞA YANSIMALARI: SEYFİ ARKAN’IN İZMİT HALKEVİ BİNASI ÖRNEĞİ

ÖZET

Bu çalışmada, erken Cumhuriyet dönemi modernleşme sürecinde yaşanan kurumsallaşmanın ve değişen devlet ideolojisinin mimarlığa yansımalarını ortaya koymak ve bu sürecin mimarlık faaliyetlerini ne ölçüde etkilediğini açıklamak hedeflenmiştir. 1930’larda Türk mimarlığında ulus-devlet ideolojisi çerçevesinde gerçekleşen modernleşme projesinin en önemli örneklerinden biri halkevi binaları olmuştur. Bu bağlamda konu halkevi binaları ve Seyfi Arkan’ın projelendirdiği İzmit Halkevi binası örneği ile irdelenmiştir.

Erken Cumhuriyet dönemi olarak adlandırılan sürecin Türk mimarlığı için bir geçiş dönemi olduğu söylenebilir. Modernleşme süreciyle birlikte her alanda değişimler yaşanmış ve mimarlık alanında yeni ideolojiye uygun yapıların inşaa sürecine girilmiştir. Bu kapsamda, yapılanma sürecinde gerçekleşen değişimlerin mimarlık ortamına yansımalarına hızlı bir bakış gerçekleştirilmiştir.

Bu dönem dünyada “Modern Mimarlık” hareketleri hâkimdi ve giderek etkisi artmaktaydı. Toplumların bakış açısının bir temsili olan modern mimarlık, yeni kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti ideolojileriyle ve ilkeleriyle bağdaşmıştır. Böylelikle 1930’lu yıllarda Osmanlı mimarlığı biçimlemelerinden batılı tarzda modern mimarlık anlayışına geçildiği görülmektedir.

Erken Cumhuriyet dönemi modernleşmenin mimarlığa yansımaları olan halkevi binalarının ve İzmit Halkevi binasının mimari özellikleriyle irdelenmesini amaçlayan bu çalışma altı ana bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın amaç, kapsam ve yönteminin tanıtıldığı giriş bölümünden sonra, modernleşme ve mimarlık, Seyfi Arkan’ın modernist çizgisi, halkevleri, İzmit Halkevi binası, sonuç ve çıkarım bölümleri yer almaktadır.

Birinci bölümde, konunun önemi ve ele alınış yöntemi anlatılarak, araştırma kapsamı ve araştırma yöntemleri açıklanmıştır.

İkinci bölümde, çalışmanın konusunu belirleyen modern, modernlik ve modernleşme kavramlarının erken Cumhuriyet döneminde mimarlık ortamına yansımaları ele alınmıştır. Bu bağlamda, batıda yaşanan modernleşme süreci, ülkedeki mimarlık eğitimi ve uygulamalarda yaşanan değişim ve gelişimlerin üzerine durulmuştur.

Üçüncü bölümde, modern, modernlik ve modernleşme kavramlarının açıklanmasının ardından erken Cumhuriyet dönemi modernleşme sürecinde Türk mimarlığının öncü isimlerinden biri olan İzmit Halkevi binasının mimarı Seyfi Arkan’ın modernlik bağlamında mimarlık yaşamı ve uygulamaları ele alınarak modern anlayışının üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölümde, erken Cumhuriyet dönemi modernleşme sürecinin ülkede bir yansıması olarak nitelendirilebilecek halkevleri irdelenmiştir. 1930’lu yıllarda

gündelik ve sosyal hayatta yaşanan batılılaşmanın mimaride karşılığı halkevi binaları ile olmuştur ve bu bağlamda halkevlerinin hem çalışmaları hem de mimari özelliklerinin üzerinde durulmuştur. Modernleşme süreciyle birlikte mimarlıkta “modern” anlayışı benimsenmiş ve bu bağlamda yeni halkevi binaları projelendirilmiştir. Bu kısımda halkevi olarak projelendirilen binaların konumları, mimari plan özellikleri, malzeme ve yapım teknolojileri irdelenerek dönemin mimari özellikleri üzerinde durulmuştur.

Beşinci bölümde ise Seyfi Arkan’ın projelendirdiği İzmit Halkevi binası, dördüncü bölümde belirlenen kriterler doğrultusunda ele alınarak irdelenmiştir. Bu kısımda erken Cumhuriyet dönemi İzmit’in gelişimi, İzmit Halkevi binasının oluşturduğu yapı çevre, mimari özellikleri, malzeme ve yapım teknolojisi ele alınarak dönemin modern mimarlığı ve İzmit Halkevi binasının mimari özellikleri anlaşılmaya çalışılmıştır.

Altıncı bölümde, modernleşme döneminde inşa edilen halkevlerinin, yapılan analiz ve grafikler ile genel mimari özelliklerine değinilmiştir. Bu bağlamda yapılmış örnekler ele alınarak dönemin mimarisinin getirdiği biçim ve özellikler karşılaştırılmış ve sonuç olarak erken Cumhuriyet döneminde modernleşme sürecinin hem soyut hem de somut olarak en nitelikli ürünlerinden biri olan halkevi binaları vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Modern Mimarlık, Modernleşme ve Mimarlık, Seyfi Arkan, Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı, Halkevi, İzmit Halkevi.*

REFLECTIONS OF EARLY REPUBLIC PERIOD MODERNIZATION ON ARCHITECTURE: THE EXAMPLE OF IZMIT COMMUNITY SCHOOL BUILDING DESIGNED BY SEYFI ARKAN

ABSTRACT

In this study, it is aimed to reveal the reflections of the institutionalization and the changing state ideology in the early Republican period modernization process on architecture and to explain to what extent this process affects the architectural activities. One of the most important examples of the modernization project realized within the framework of the nation-state ideology in Turkish architecture in the 1930s was the community school buildings. In this context, the subject has been examined with the example of community school buildings and Izmit Community School, designed by Seyfi Arkan.

It can be said that the period called the Early Republican period was a transition period for Turkish architecture. With the modernization process, there were changes in every field and the construction process of buildings in accordance with the new ideology in the field of architecture was started. In this context, a quick glance is made on the reflections of the changes that took place in the construction process on the architectural environment.

In this period, “Modern Architecture” movements were dominant in the world and their influence was increasing. Modern architecture, which is a representation of the point of view of societies, was compatible with the ideologies and principles of the newly established Republic of Turkey. Thus, in the 1930s, it is seen that the Ottoman architecture was transformed from the formation of the western style to the modern architecture.

This study, which aims to examine the architectural features of the community school buildings and Izmit Community School building, which are the reflections of the early Republican period modernization on architecture, consists of six main sections. After the introduction, in which the purpose, scope and method of the research are introduced, there are sections on modernization and architecture, Seyfi Arkan's modernist line, community school, Izmit Community School building, conclusion and inference.

In the first chapter, the importance of the subject and the method of its handling are explained, and the research scope and research methods are explained.

In the second part, the reflections of the concepts of modern, modernity and modernization, which determine the subject of the study, on the architectural environment in the early Republican period are discussed. In this context, the modernization process in the West, the changes and developments in architectural education, and practices in the country are emphasized.

In the third chapter, after explaining the concepts of modern, modernity and modernization, the architectural life and practices of Seyfi Arkan, the architect of the

Izmit Community School, who was one of the leading names of Turkish architecture in the modernization process of the early Republican period, are discussed in the context of modernity and his modern understanding is emphasized.

In the fourth chapter, the community school, which can be described as a reflection of the modernization process of the early Republican era in the country, are examined. The architectural equivalent of the westernization experienced in daily and social life in the 1930s was with the community school buildings, and in this context, both the work and the architectural features of the community school are emphasized. With the modernization process, the concept of "modern" was adopted in architecture and in this context, new community school buildings were designed. In this section, the locations of the buildings designed as community school, architectural plan features, materials and construction technologies are examined and the architectural features of the period are emphasized.

In the fifth chapter, the Izmit Community School building, designed by Seyfi Arkan, is discussed in line with the criteria determined in the fourth chapter. In this section, the development of Izmit in the early Republican period, the built environment created by the Izmit Community School building, its architectural features, materials and construction technology are discussed and the modern architecture of the period and the architectural features of the Izmit Community School building are tried to be understood.

In the sixth chapter, the analysis and graphics and general architectural features of the community school built during the modernization period are mentioned. In this context, by considering the examples made, the forms and features brought by the architecture of the period are compared and as a result, the community school buildings, which were one of the most qualified products of the modernization process in the early Republican period, both abstractly and concretely, are emphasized.

Keywords: *Modern Architecture, Modernization and Architecture, Seyfi Arkan, Architecture of the Republican Era, Community School, Izmit Community School.*

1. GİRİŞ

Çalışmada, Erken Cumhuriyet döneminde toplumda yaşanan modernleşme hareketinin mimarlığa yansımaları irdelenerek genç Cumhuriyet'in modernleşme bağlamında mimaride öncü yapıların başında gelen halkevleri ve İzmit Halkevi binası örneği ile konunun açıklanması hedeflenmektedir. Bu bağlamda erken Cumhuriyet dönemi mimarlıkta değişen plan çözümleri, yapı malzemeleri, yapım teknikleri ve mimari biçimlenme gibi olguların mimariye yansımaları açıklanarak konunun betimlenmesi hedeflenmiştir.

Modernliği soyut olarak ifade etmenin yanı sıra yapı tasarımı, mimari programı ve amaç kapsamı doğrultusunda Cumhuriyet ideolojisini modernleşme bağlamında yansıtan en önemli yapıların başında halkevi binaları gelmektedir. Modernleşme ile birlikte dönemin mimarisi, tasarım anlayışı, cephe karakterleri, yapı malzemeleri ve yapım teknikleri araştırılarak İzmit Halkevi Binası örneği ile modernleşmenin mimariye yansımaları açıklanmaktadır.

1.1. Araştırmanın Amaç ve Kapsamı

Araştırmada modern, modernlik ve modernleşme kavramlarının mimarlık yolu ile halkın yaşam biçimi haline dönüştürülme süreci incelenmektedir. 1930'lu yıllarda Dünyada baskın gelen modernizm akımının Cumhuriyet ideolojisi ile birlikte Türkiye'ye gelmesiyle modernlik bağlamında mimarlıkta değişimler yaşanmış, bu değişimlerin en önemli örneklerinden biri halkevi binaları olmuştur. Bu kapsamda kavramlar ile soyut ve somut ilişkiler kurularak modernleşmenin mimariye yansımalarını irdelemek amaçlanmıştır.

Erken Cumhuriyet dönemi modernleşme süreci ile birlikte bir yapılaşma sürecine girilmiştir. Bu dönem modernist bir ideoloji sergilenerek ulus-devlet inşasının temelleri atılmış ve çağın mimarisine uygun modern bir üslup tercih edilerek çok hızlı bir yapılaşma sürecine girilmiştir. Girilen hızlı yapılaşma sürecinde Türkiye'ye gelen ve mimari projeler üreten yabancı mimarların önemli bir etkisi olduğu araştırmalar sonucu anlaşılmaktadır. Modernizm akımının Avrupa'dan Türkiye'ye

gelmesiyle birlikte mimarlıkta yeni bir döneme girilmiş, değişen mimari planlama, cephe karakterleri, yapı malzemeleri ve yapım teknikleri irdelenerek modernleşmenin mimariye yansımalarını İzmit Halkevi Binası örneği ile açıklamak hedeflenmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde, araştırmanın amaç, kapsam ve yöntemi açıklanmaktadır. Dünya’da ve Avrupa’da hâkim olan modernizm akımı ve beraberinde gelen modern, modernlik ve modernleşme kavramları kavramsal araştırma yöntemi ile araştırılarak mimariye yansımaları çalışmanın ikinci bölümde yer almaktadır. Aynı zamanda erken Cumhuriyet dönemi ideolojisi, modernleşme olgusu ve bu süreçte yurtdışından gelen mimarların etkisi incelenmektedir. İkinci bölümün son kısmında modern, modernlik ve modernleşme kavramlarının erken Cumhuriyet dönemi mimariye yansıması ile modernleşme bağlamında değişen mimari tasarım, cephe karakterleri, yapı malzemeleri ve yapım teknikleri araştırılmaktadır. Üçüncü bölümünde ise erken Cumhuriyet dönemi modernist mimarların başında gelen ve İzmit Halkevi binasının mimarı Seyfi Arkan’ın yaşamı, eğitimi, mimarlıkta modernlik bağlamında uyguladığı projeler irdelenerek Seyfi Arkan’ın modernist çizgisi ifade edilmiştir.

Dördüncü bölümde Cumhuriyet Dönemi modernleşmenin mimarlıkta en önemli olgularından biri olarak görülen halkevleri irdelenmektedir. Bu bölümde halkevlerinin kuruluş amaçları, çalışmaları ve ayrıca halkevi binaları mimari özellikleri ile ele alınmıştır. Beşinci bölümünde ise Seyfi Arkan’ın projelendirdiği İzmit Halkevi Binası incelenmektedir. Erken Cumhuriyet dönemi İzmit’in gelişimi, Hermann Jansen’ın İzmit kent planı ve bu bağlamda İzmit Halkevi’nin şehirdeki konumu ve oluşturduğu yapı çevre ile alan çalışması yapılarak konu incelenmektedir. Ayrıca bu bölümde İzmit Halkevi binası, konumu, mimari planlaması, cephe özellikleri ve mimari biçimi ile irdelenerek dönemin mimarisi anlaşılmasına çalışılmaktadır. Çalışmanın son bölümünde ise kavramsal araştırma, tarihsel araştırma ve örnekler üzerinden bulgular sonucu oluşturulan çizelge ve grafikler yorumlanarak sonuç ve çıkarımlarda bulunulmuştur.

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmaya araştırma konusunun belirlenmesiyle başlanmış, daha sonra konunun amaç kapsam ve yöntemi doğrultusunda kavramsal, kuramsal, tarihsel araştırma ve literatür taraması ile konu irdelenerek veriler toplanmıştır. Toplanan veriler ve saha araştırması sonucu konunun örnek üzerinden betimlenerek açıklanması hedeflenmiştir.

Literatür ve saha araştırmalarında yerli ve yabancı olmak üzere yayımlanmış tezler, makaleler, kitaplar, dergiler, internet kaynakları, arşivler ve çalışma alanı ile ilgili kurum ve kuruluşlardan gerekli belgeler toplanarak veriler oluşturulmuştur.

Bu bağlamda ilk olarak konu ile ilgili kavramsal ve kuramsal tüm veriler ortaya konulmuştur. Modern, modernlik ve modernleşme kavramlarının zaman içerisindeki değişimleri incelenerek Cumhuriyet ideolojisiyle birlikte gelen süreç içerisinde mimari alanda yaşanan gelişmelerin en somut örneklerinden biri halkevi binaları ile yaşandığı gözlenmiştir. Dünya’da ve Avrupa’da hâkim olan modern mimarlık özellikleri araştırılmış bu bağlamda ülke genelinde açılan halkevi binalarının mimari özellikleri ile ilişki kurularak konu açıklanmıştır. Plan çözümlemelerinde biçimlenmeden çok işlevin önemli olduğu gözlenmiş ve projelendirilen halkevi binalarının mimari planlamaları irdelenerek araştırma sonucu oluşturulan çizelge ve grafikler ile çıkarımlarda bulunulmuştur. Bu kısımda halkevi binalarının konumu, mimari planlaması, cephe ve malzeme özellikleri, mimari biçimlenmeleri irdelenmiştir. Ayrıca İzmit Halkevi binasının yerinde tespitleri yapılmış görsel veriler toplanarak çalışmaya aktarılmıştır. Konu toplanan veriler, bulgular ve oluşturulan çizelgeler ile sonuç ve çıkarımlarda bulunularak değerlendirilmiştir.

2. MODERNLEŞME VE MİMARLIK

Erken Cumhuriyet dönemi olarak adlandırılan 1930'lu yıllar, yeni kurulan Cumhuriyet ideolojisi ile birlikte yeni Türk toplumunun oluştuğu dönemdir. Çalışmanın bu kısmında, Cumhuriyet ideolojisinin yerleşmesi sırasında Türkiye’de yaşanan modern, modernlik ve modernleşme kavramlarının mimariye yansımaları açıklanmaktadır. Erken Cumhuriyet döneminde kent ve toplumun yeniden inşa süreci incelendiğinde dönemin “modern” kelimesiyle bağdaştığı anlaşılmaktadır. “Modern” ile özdeşleşmiş bu dönemi anlayabilmek için modern kavramının özünü, kökenlerini araştırmak, Cumhuriyet ideolojisi ile birlikte Türk mimarisine nasıl girdiğini anlamak çalışma için önemli görülmektedir.

Avrupa’da yaşanan modernleşme sürecinin mimariye yansımaları araştırılarak erken Cumhuriyet dönemi ideolojisi ile birlikte gelen modernleşme sürecinin mimariye getirdiği değişimler irdelenmiştir. Yaşanan modernleşme sürecinde Avrupa’dan gelen uzmanların eğitimde ve uygulamalarda sağladıkları katkılar, yeni yapılan şehirler ve modern mimarlık bağlamında uygulanan yapılar incelenmiş, bu bağlamda modernleşme sürecinin mimarlığa yansımaları anlaşılmaya çalışılmıştır.

2.1. Modern, Modernlik ve Modernleşme Kavramları

Çalışmaya, modern, modernlik ve modernleşme kavramlarının anlaşılması için modern kavramı kökeninin araştırılmasıyla başlanmıştır. Batı kaynaklı olarak bilinen modern kavramının aydınlanma çağrışımı yaptığı gözlenir. Bu kavramların Batılı değerler olarak algısı yapılmaya çalışılsa da araştırmalar sonucu birçok kaynakta da belirtildiği üzere “modern” kavramının daha erken bir zaman diliminde ortaya çıkmış olduğu anlaşılmaktadır.

Aslanoğlu (1988), modern kelimesinin, çağdaş, bugüne ait olan, yeni ve geçmişin ürünlerinden bağımsız anlamlarına geldiğini belirtmektedir. Latince “modernus” tan geldiğini ve yine Latince “modus” ölçü, “modo” hemen şimdi anlamlarından türetildiğini ifade etmektedir. Ayrıca modernizmin ise modernin bir üslubu ve ürünü olduğunu belirterek moderne yakınlığı ile tanımlamaktadır.

Heynen (1999) ise modern kavramını köken olarak 3 temel düzeyde açıklamaktadır. İlk ve en eski anlamı “şimdiki zamanı” zıt olarak “önceki” yani geçmiş tanımlamakta ve Orta Çağ zamanında bu anlamın kullanıldığını ifade etmektedir. İkinci anlamının ise eskinin aksine yeni olduğunu belirtmektedir. İkinci anlamında modern kavramının bir dönem olarak yaşanan, belirli özellikleri olan “şimdiki zaman” anlamında kullanıldığını ve 17. yüzyılda geçerlilik sağladığını ifade etmektedir. Üçüncü anlamının ise 19. yüzyılda geçerlilik sağladığını “anlık” ve geçici olarak tanımladığını belirtmektedir. Ayrıca üç temel anlamın da “şimdi” ye atfedilen özel anlamlar olduğu ve günümüzde farklı kılan olgunun modernlik olduğunu belirtmektedir.

Modern kavramı bir şekiller topluluğu değil, bir düşünce biçimidir. Modern sonrasında yeni akımlar oluşmuş ve bu akımlar para akımı, moda akımı ve mimari akımdır. Ayrıca mimari akım para ve moda ile değil düşünce biçimiyle oluşmuştur (Pekin, 2018).

Giddens (1991), modernite kavramını, Avrupa’da feodalizm sonrası ortaya çıkan ancak 20. yüzyılda giderek dünyayı etkisi altına alan ve tarihsel bir etkiye sahip davranış biçimlerini açıklamak için kullandığını belirtmektedir. Modernitenin sanayileşmiş dünyada anlaşılabilir bir kavram olduğunu vurgulamakta ve maddi gücün, makineleşmenin yaygın olduğu bir dönemde toplum ilişkilerini anlatmak için kullandığını belirtmektedir. Ayrıca sanayileşmenin de modernitenin bir eksenini olduğunu ifade etmektedir.

Tekeli (2009), modernizmi sadece bilgiye yaklaşımı ile kavramanın toplumsal işlevini tam olarak anlamak açısından yeterli olmayacağını ve toplumun yapısına bakılmasının yararlı olacağını belirtmektedir.

Cevizci (1999), modernizm teriminin daha geniş çerçevede aydınlanma ile ilişkilendirilerek kullanıldığını belirtmektedir. Modernizmin aydınlanma ile gerçekleşen dönüşümü ortaya çıkarttığı, bilimci, akılcı ve ilerlemeci insan merkezli ideolojiyi ifade ettiğini belirtmektedir. Modernleşmenin ise eski ve geleneksel toplumların moderniteye ulaşmalarına imkân veren süreçler için kullanıldığını ifade etmektedir. Büyüyen dünya pazarında bilimsel ve teknolojik gelişmelerin, keşiflerin, sanayideki ilerlemeler ve nüfus hareketlerinin ulusal devletlerin oluşmasıyla birlikte çıktığını belirtmektedir. Ayrıca modernleşme fikrinin Batıdaki gelişmelere dayandığı

için ırkçı bir gelişme modeli olduğu ve özellikle Batılı olmayan toplumlarda az gelişmişlik ve bağımlılığa yol açtığından dolayı eleştirildiğini belirtmektedir.

Heynen (1999), modern kavramının çok farklı seviyelerde anlaşılmaya başlandığını ve bu bakımdan modernleşme, modernite ve modernizm arasındaki farkların belirtilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Modernlik ve modernleşme arasındaki farkı tariflerken, modernleşmeyi bir üslup olarak tanımlar, modernliği ise bir kavram olarak ele almaktadır. Modernleşmeyi 19. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın başlarına kadar devam eden bir üslup olarak görmekte ve modernliği ise hem olumlu hem olumsuz olarak tanımlamaktadır. Moderniteyi ise sürekli bir süreç ile ilişkilendirilen hayata karşı bir tutum olarak ifade etmektedir.

Modernlik salt bir değişim veya olaylar silsilesi değil, akıl, bilim ve teknolojinin yaygınlaştırılmasıdır. Ayrıca modernlik ile toplumsal yaşamın çeşitli bölümlerinde farklılaşmalar görülmektedir. Bu farklılaşmaların görüldüğü alanlar siyaset, din, ekonomi, aile yaşamı ve sanattır (Touraine, 1994).

Cengizkan (2002)'a göre modernlik sadece yeni yaratılacak tasarlanacak bir olgu değil, bu süreçte geçmişi yeniden elde ederken korunacak bir olgudur. Bu bağlamda “modernlik” kavramının geçmiş ile bağlantılı bir kavram olduğunu vurgulamaktadır.

Wagner (1902), modernliğin doğuşunun tek bir sanatçı ile değil sanatın her dalından sanatçıların birleşmesiyle olduğunu ve bu bütünün bir eyleme götürdüğünü ifade etmektedir. Ayrıca halkın, modernliğin sunduğu biçimleri çabuk kabul ettiğini ve modernlik ile gelen bu biçimleri günümüz algısında daha önce kullanılan üsluplardan daha uygun bulduğunu ifade etmektedir.

Kuzey Amerika ve Batı Avrupa dışındaki ülkelerin çoğu modernleşmeyi toplumsal yaşamın sanayi kent ve piyasa odaklı düzene geçilmesi sonucu olarak ele almış ve derin bir toplumsal deneyim olarak görmüştür. Ayrıca modernleşme, sömürge yönetimleri tarafından gözle görülür bir siyaset biçimi olarak otoriter devlet yönetimlerinin elitleri tarafından uygulanan resmi bir programdır (Bozdoğan, 2002).

Tekeli (2009), modern kelimesinin İkinci Dünya savaşı sonrası “asri” kelimesinin yerini aldığını ifade etmektedir. İlk yıllarda sadece teknoloji konularında kullanıldığını daha sonra yaşamın tüm alanlarında yaygınlaştığını belirtmektedir. Modern kelimesinin o zamanlar çağın yeniliklerini benimseyen, gereksinimlere ayak uyduran, uygar, gelişmiş ve ileri olanı anlatmak için kullanıldığını ifade etmektedir.

Modernleşmenin Avrupa'nın Atlantik kıyılarındaki ülkelerden özel koşullarda çıktığını ve en önemli olgunun da önce aydınlanmanın yaşanmış olması olduğunu belirtmektedir. Ayrıca aydınlanmanın insanların aklına güven getirdiği, bilginin insanların mutluluğu için kullanılabileceği ve iyi olma ölçütünün insanlar tarafından belirlenebileceğini kabul etmeleriyle birlikte bu farkındalığın modernleşme sürecine yönlendirici olduğunu ifade etmektedir.

Cengizkan (2002), modern olanın ve modernlik durumunun genellikle modernizm estetik duruşunu geliştirmesini ve çevrede çığ gibi büyüyen “modernleşmeyi” kendi biçiminde kurgulaması olarak belirtmektedir. Ayrıca bu üç olgunun birbirinden ayrılamayacağını ve bunların birbiri içine geçen bir süreç olduğunu ifade etmektedir. Modernleşmenin kendi söylemi içerisinde “modern” ve “modernlik” kavramını yoğurarak geliştirdiğini ve modernizmi başka coğrafyadan çağırdığını belirtmektedir. Ayrıca modern olanı, modernizmin içinde barındırdığı ve işaret olarak kullandığını ifade ederek, modern, modernlik, modernleşme ve modernizm kavramlarının arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır.

Genel olarak modern, modernlik, modernite ve modernizm kavramları irdelendiğinde kavramların kökeninin “modern” olduğu ve “modern” kavramından türeyerek geliştikleri görülmektedir. Modern kavramı geçmiş zamandan günümüze kadar gelen süreç içerisinde “şimdi” yi çağrıştırmaktadır. Zaman içerisinde “modern” kavramının gelişerek “modernlik” ve “modernleşme” kavramlarını ortaya çıkardığı ve bu kavramların ilk olarak teknolojik olgularda kullanılmaya başlandığı daha sonra ise yaşamın bütün olgularına yayılım gösterdiği görülmektedir. Modernlik kavramının ise tek bir olgu ile değil birçok olgular ile işlevsellik gösterdiği ve modernizmin estetiğini etkilediği söylenebilir. Modernleşme ise modern ve modernliği geliştirerek içerisinde modernizmi barındıran bir olgudur. Modern, modernlik, modernite ve modernizm kavramlarının süreç içerisinde tanım olarak değişim gösterdiği ve birbirleri ile bağlantılı kavramlar olduğu araştırma sonucunda anlaşılmaktadır.

2.2. Batıda Modern Mimarlık Hareketleri

Çalışmanın bu kısmında Batıda modern mimarlık hareketleri ve bu sürecin mimarlığa getirdiği değişimler irdelenmektedir. Sınıfsal ve ekonomik açıdan yenilikler getiren Sanayi Devrimi'nin dönemin mimarisini hem biçim hem de düşünce olarak etkilediği görülmektedir. Fransız Devrimi ve Sanayi devrimi ile gelen

akılcı ve rasyonel düşünce sistemi eski düşünce sisteminin yerini almış ve modern mimarlık ile gelişen yeni yapım teknikleri ve yapı malzemeleriyle inşa edilen yapılara bu dönemde düşünsel olarak da anlam yüklemeye çalışıldığı görülmektedir.

Modern mimarlık modern çağı ve demokratik çağı ortaya çıkaran endüstri devrimiyle birlikte 18. yüzyılın sonlarında şekillenmeye başlamıştır. Modern insan, Batı Roma çöküşünden sonra hiç bu kadar fiziksel zorluklar çekmemiş ve endüstri devrimi öncesi yaşam tarzı giderek çözülmüştür. Ayrıca modern mimarlık bu bocalamanın bir yansımasıdır ve dönemin karakteristik özelliklerini taşımaktadır (Scully, 1980).

Modern mimarlık 19. yüzyılın sonlarıyla 20. yüzyılın başlarında eskiye tepki olarak ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılın sonlarında çeşitli yaratıcı sıçramalar olmuş ve yapısal icatlar ile formları görselleştirme girişimlerinde bulunulmuştur. Ayrıca bu aşamalar somut olarak mimari ile yapılmıştır. Modern mimari sembolik form kümesini doğrudan koruyan bir üslup değil, aksine daha çağdaş gerçekleri yansıtan bir üsluptur. 1890 ve 1920 yılları arasında modernite olarak tanımlanan bir olgu hâkim olmuş fakat 20. yüzyılda herkes tarafından kabul edilen tek olgu modern mimarlık olmuştur. Ayrıca Le Corbusier, Gerrit Rietvelt, Mies van der Rohe gibi dönemin ünlü mimarları tarafından benimsenen bir üslup olmuş, söz konusu mimarlar yapılarında etkileyici bir mimari dil, basitlik ve net geometriler kullanılarak yeni üslubun özelliklerini vurgulamaya çalışmışlardır (Curtis, 1983).

Heynen (1999), her sentez girişiminin bir kültür yaratmaya yönelik ideolojik bir olgu olduğunu ve modern mimarlığın tek bir yapıda olamayacağını ifade etmektedir. Ayrıca modern mimarlığın, özgürleşme ve sosyalleşmeye fiilen katkıda bulunmanın yanı sıra toplumsal gelişmeler karşısında da eleştirel bir duruş sergilediğini belirtmektedir.

Bozdoğan (2002), CIAM yani Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi'nin 1928 yılında ilk toplantısını gerçekleştirerek 1932 yılında Atlantik Okyanusunu geçtiğini ve New York Modern Sanat Müzesi'nde açılan sergiden sonra bu mimari için "uluslararası üslup" teriminin uydurulduğunu belirtmektedir. Ayrıca Modern Hareket ile birlikte betonarme, çelik ve cam kullanımı aynı zamanda geometrik şekiller, kübik formlar, kartezyen ızgaralar gibi formların ön plana çıkmasının 20. yüzyılın estetik bilincini tanımlayan öğeler olduğunu belirtmektedir.

Wagner (1902), “Nasıl inşa etmeliyiz?” sorusunun kesin bir cevabının olmadığı ancak duygularımızın bize taşıyıcı ve yatay çizgilerin en mükemmel şekilde olması gerektiğini, malzemenin basitliği ile ön plana çıkmasının gerekliliğini, meydana gelen sanat eserinin çok güçlü olacağını ve bize sunulan malzemelerin bunu gerektirdiğini belirtmektedir. Modern mimarlık da, sanatın çağın yapılarına verdiği güzellik ifadesinin modern insanın görüş ve görünüşüyle uyumlu olması ve ayrıca sanatçının bireyselliği ön plana çıkartmasının önemini belirtmektedir.

Hasol (2021), modern mimarlığın 19. yüzyılda Endüstri Devriminin açtığı gelişmeler sonucu 20. yüzyılın ikinci yarısında yaygınlaştığını, çağdaş toplumun gereksinimlerine, çağın sanat anlayışına ve yapım teknolojilerine çözüm arayan bir mimarlık anlayışı olduğunu ifade etmektedir. Modern mimarlığın, 19. yüzyıldan itibaren eski üsluplar ve geleneksel yapım yöntemlerinden farklı tarzda yapıları tanımlamak için kullanıldığını belirtmektedir. Ayrıca Bauhaus, Art Deco, Uluslararası Üslup, Organik Mimarlık yolundaki yapıların bu çerçevede görüldüğünü ve köklerinin Modern Mimarlığın öncüleri Frank Lloyd Wright, Le Corbusier, Walter Gropius ve Mies van der Rohe olduğunu belirtmektedir.

Sanayi Devrimi ile birlikte yaşanan endüstrileşme üretimi, farklı mekân ihtiyaçlarını doğurmuş, yapı ve yapım tekniklerindeki gelişmeler ile birlikte fabrika gibi büyük açıklıklı mekânların yapımı gerçekleştirilmiştir. Beton, çelik gibi yapı malzemelerindeki gelişmeler mimari alanda yeni biçimlerin ortaya çıkmasını sağlamış ve bu gelişmeler, özellikle strüktürün gelişimiyle kabuğun taşıyıcılığını ortadan kaldırarak büyük açıklıklı yapıların yapılmasına, daha büyük cam yüzeylerinin kullanılmasına, daha yüksek yapılar yapılmasına olanak sağlamıştır. Modern mimarlık hareketlerinden önce yapı daha çok cephe ile algılanırken modern mimarlık ile birlikte gelişen yapı ve yapım teknikleri yapıda mekânı, mekânlar arasındaki ilişkiyi ve yapının çevre ile ilişkisi gibi olguların önem kazanmasına yol açmıştır. Endüstrileşmenin gelişmesi ile birlikte ihtiyaç olarak ortaya çıkan yeni mimari üslup, yapı türleri, yapı malzemeleri, yapım teknikleri, mimari tasarımda mekânsal kurgu gibi olgular “modern” olarak adlandırılmış ve bu olgular bütününe modern mimarlık olarak algılandığı söylenebilmektedir.

2.3. Erken Cumhuriyet Dönemi Modern Mimarlık Hareketleri

Çalışmanın bu kısmında erken Cumhuriyet dönemi modern mimarlık hareketleri irdelenmektedir. Erken Cumhuriyet dönemi mimarlığı genel olarak incelendiğinde ilk olarak devlet tarafından ideolojik bir dönüşüm sürecine girildiği anlaşılmaktadır. Bu dönem, mimarlıkta kurumsallaşma sürecine girildiği ve bu sürecin ideolojik sistem tarafından belirlendiği gözlenir. Mimarlıkta en önemli değişimin 1927 yılında Sanayi-i Nefise Mektebinin modernist bir reform ile Güzel Sanatlar Akademisine dönüştürülmesi söylenebilir. Ayrıca bu dönem Ankara'nın inşa sürecini irdelemek, dönemi mimarlığını anlamak açısından önemli görülmektedir.

19. yüzyılın başlarında “yeni” kavramı toplum olarak öğrenilmeye başlanmış ve yeni eğitim modeline göre kurulmuş Nizam-ı Cedid eğitim, mimarlık, resim ve müzik alanlarında etkili olmuştur. 19. yüzyıl siyaset ve hukuk alanlarında modernleşme mücadeleleriyle geçmiş ve Avrupa'dan tanınmış sanatçılar gelerek “yeni” olanı ülkeye taşımaya çalışmışlardır. Ayrıca Osmanlı toplumu “yeni” kavramını aramış ve öğrenmiştir. Osmanlıda “asri” sözcüğüyle karşılanan çağdaşlık kavramının içeriği tartışılır duruma gelmiş ve “modern” sözcüğü ilk kez Art Nouveau da kullanılmıştır. 1930'larda modernist akımın etkisi çok güçlü bir biçimde gelmiş ve ideolojisini “çağdaş uygarlıklara erişmek” olarak belirlemiştir (Batur, 2005).

O yıllar mimarlıkta mesleki örgütlenme yılları olmuş ve çağdaşlaşma yolunda hızlı adımlar atılmıştır. Genç Cumhuriyet mimarları Batı'dan etkilenmiş ve modern mimarlık Türkiye'ye ilk olarak yabancı mimarlar aracılığıyla gelmiş fakat kendisini hemen göstermese de 1927 yılından sonra Türk mimarların yapıları ile kendini göstermeye başlamıştır (Hasol, 2021).

Courbusier (2011), Bir Mimarlığa Doğru adlı kitabında modern mimarlık ilkelerini beş madde halinde şu şekilde sıralamıştır:

- Pilotiler,
- Bant pencere,
- Serbest plan,
- Serbest cephe,
- Teras çatı.

Cengizkan (2002), Le Courbusier'in beş tasarım ilkesinin 1931 yılında Mimar dergisinde Samih Saim tarafından yorumlanarak tanıtıldığını belirtmektedir.

Bozdoğan (2002), erken Cumhuriyet dönemi Yeni Mimari'nin gelişinin 1930 yılında Cumhuriyet'in resmi gazetesi olan Hakimiyet-i Milliye'de iki sayfalık bir yazıyla kutlandığını belirtmektedir. Ayrıca gazetede başlığın modern mimariye atıf yapılarak yazılmasının Cumhuriyet ideolojisinin ona güçlü bir anlam yüklediğinin göstergesi olduğunu ifade etmektedir. Ankara'nın yapılanma sürecinin çoktan başlamasına rağmen Cumhuriyet'in resmi görüşlerini doğrudan halka ileten bir gazetenin şehircilik ve modern mimarlık konularını halkın ilgisine layık bir mesele olarak görüldüğünü ifade etmektedir.

Batur (2004), yüzyıllar boyunca imparatorluk olarak yaşamış olan bir milletin Osmanlı İmparatorluğundan Ulus Devlet'e ve Cumhuriyet'e geçişinin büyük bir radikal karar olduğunu ve bu evrede mimarlığın, kendi iç dinamiklerden ziyade bu büyük dönüşümün modeli tarafından belirlendiğini ifade etmektedir. Cumhuriyet dönemi mimarlığının bir yandan sosyal ve politik yapı değişikliklerine bağlılığı bir yandan da çağdaş düşünce modellerine uygun olduğunu belirtmektedir. Kurtuluş ve kurumsallaşma sürecinde olan Cumhuriyet mimarlığının o dönem yaşanan sıkıntılar ve zorluklar ile toplumsal ideolojik sistemlerinin belirlendiğini belirtmektedir. Ayrıca Ankara'nın imarının o dönem stratejik bir öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Endüstrileşme ile birlikte sanayi toplumunda makine üretimi hız kazanmış ve ev inşasında yeni ihtiyaçlar doğrultusunda gelişmeler sağlanmıştır. Bu dönemde Türk mimarlar, Avrupa'da yapılan tartışmalara gerçek bir katılım göstermemişlerdir. (Bozdoğan, 2002).

Batur (2005), 1930'larda Modernist akımın çok hızlı bir biçimde geldiğini, modernizmin bu kez Le Courbusier'in sözcüğü olarak alındığını ve mimarlık eğitimi alanında ise Alman ekolü Bauhaus'un çok güçlü olduğunu vurgulamaktadır. Clemens Holzmeister'in modern Ankara'yı kurarken, genç Türk mimarlarının da büyük bir hevesle modernizmi aradığını ve inşa etme girişimlerine girdiklerini belirtmektedir. Ayrıca o dönem önemli bir kalite ve özgüllük düzeyi yakalandığını, Seyfi Arkan, Arif Hikmet Holtay, Zeki Sayar'ın bulunduğu mimarlık ortamının uluslararası modernite yarışına girdiğini ve bunlar arasında en şanslının Seyfi Arkan olduğunu çünkü Atatürk'ün konutlarını yaptığını ifade etmektedir.

Bozdoğan (2002), Atatürk'ün 1938 yılında vefat etmesiyle birlikte “erken Cumhuriyet dönemi modernizminin kahramanlık dönemi” denilebilecek dönemin simgesel olarak sonuna gelindiğini ifade etmektedir. Mimarların, modernizmin rasyonalist ve işlevci ilkelerini kaybettiği fakat bu olgunun Avrupa ve ABD'nin mimaride olup bitenden daha az etkilendikleri anlamına gelmeyeceğini, Milliyetçi ve Devletçi hislerin ağır bastığı bir dönemde “moderni millileştirme” programına giriştiklerini belirtmektedir. Ayrıca o dönem Türk inşa gelenekleri ile modern mimarinin rasyonalist ilkelerinin bağdaştığının gösterilmeye çalışıldığı ve Milliyetçilik etkisinin büyük olduğunu belirtmektedir.

Tekeli (2009) ise modernleşme sürecinin Türkiye’de 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra başladığını ve Türkiye’deki modernleşmeyi sıkılgan modernite projesi olarak adlandırdığını belirtmektedir. Bu süreç içerisinde modernite projesi kurumlarının oluşmaya başladığı ve bu yaşanan modernleşme sürecinin Batı’da olduğu gibi iç dinamiklerden kaynaklanmak yerine dış dinamiklerden kaynaklandığını ve bundan dolayı içte önemli dirençlerle karşılaştığını ifade etmektedir.

Erken Cumhuriyet dönemi mimarlığı genel olarak irdelendiğinde dönemin mimarisinin, politika, ekonomi ve sosyal konular gibi farklı faktörlerden etkilendiği görülmektedir. Ekonomide daralma ile birlikte Türk mimarların çalışma olanakları artmış ve biçim olarak geleneksel mimari yakalanmıştır. Bu sürecin ulus-devlet ideolojisi ile birlikte Birinci Ulusal Mimarlık akımını ortaya çıkardığı görülmektedir. Modern mimarlık akımının Dünya’da ve Avrupa’da hâkim olmaya başladığı bir dönemde Türkiye Cumhuriyeti yapılanma sürecine girmiş ve Cumhuriyet ideolojisi ile de özdeşleşen modernleşmenin ve modern mimarlığın o dönem eleştirisel aklın yeni bir düşünce sistemi olarak sorunlara biçimsel bir çözüm olabileceği algısı yarattığı söylenebilmektedir. Ayrıca o dönemde modern mimarlığın, uygulama veya biçimsel olarak değil düşünsel bir yol gösterici olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

2.3.1. Erken Cumhuriyet dönemi yabancı mimarlar ve üretme süreci

Çalışmanın bu kısmında erken Cumhuriyet dönemi mimarlığında en önemli faktörlerden biri olan yabancı mimarlar ve üretme süreçleri irdelenmektedir. Bu bağlamda 1923 yılında Cumhuriyet’in kurulmasıyla birlikte Ankara’nın başkent ilan edilmesi Cumhuriyet ideolojisiyle de bağdaşan modern bir kent oluşturma girişimlerinin başladığı bir dönem olarak görülebilir. Bu süreçte ilk olarak Osmanlı

zamanında eğitim almış mimarların bilgi ve kabiliyetlerinden yararlanılmış olsa da daha sonra ülkeye Avrupa'dan yabancı uzmanların davet edildiği görülmektedir. Yurtdışından gelen mimarların ise eğitim ve üretim sürecine önemli katkılar sağladığı ve bu sürecin Türk mimarlığının gelişimi açısından önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Kurtuluş savaşı sonrasında yıkılmış Anadolu kentleri tekrar imar edilerek genç Cumhuriyet'in ideolojisiyle birlikte "çağdaş uygarlık düzeyine" getirilmesi gerekmiştir. 1929 yılında yaşanan ekonomik kriz karşısında ülke devletçilik politikası ile gelişmiş ve bu süreçte ülkedeki mimar sayısı yeterli olmadığı için yabancı mimarlara başvurulmuştur. 1927 yılında çıkartılan Teşvik-i Sanayi Kanunu yurtdışından sanayi için yabancı uzmanların getirilmesinin önünü açmış ve aynı zamanda mimarlar ve plancılarının da getirilmesine olanak sağlamıştır. Ayrıca Türk gençlerinin yurtdışına eğitim için gönderildiği ve 1928 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nde diplomalı mimar sayısının 160 olduğu belirtilmektedir. Yabancı mimarların yaptığı yapıtlar ile başta Ankara olmak üzere Türk mimarlığında belli bir döneme damga vurdukları ve aynı zamanda akademide eğitim ve jüri üyeliği görevlerinde bulundukları belirtilmektedir (Hasol, 2021).

Cumhuriyet kalkınma yönünden politikasını çağdaş uygarlık düzeyine erişmek olarak formüle etmiş ve bu süreçte her türlü kültürel ve teknolojik açıklıkları kapatmak için yabancı uzmanlara ihtiyaç duyulmuştur. Kurtuluş savaşından sonra bu fikirde belirli bir kuşku ve çekince yaşanması nedeniyle 1927 yılında Teşvik-i Sanayi Kanunu ile yabancı uzmanların Türkiye'de çalışma olanakları sağlanmıştır. Bu tarihten itibaren yabancı mimarlar eğitim ve proje uygulamalarında karar verici mekanizma olarak etkin rol üstlenmişlerdir. 1927 ve 1940 yılları arasında resmi kanal yolu ile çağrılan mimar ve şehir plancı sayısı 14'tür ve bu sayı önem verilebilecek bir sayı olmamakla birlikte bu mimarlara tanınan olanak ve iş hacmi önemli görülmektedir (Batur, 1984).

Cumhuriyet'in kurulmasıyla her safhada reformlar yapılmış ve mimar yetiştiren tek kurum Sanayi Nefise Âlisi reformlar sonucu Güzel San'atlar Akademisi'ne dönüştürülmüştür. Kurum kısa bir süre içerisinde Mühendis Mektebi Âlisi Teknik Üniversitesi'ne dönüştürülmüş ve mimarlık fakültesi kurulmuştur. Ayrıca fakülte kurulduktan sonra Bruno Taut, M. Wagner, Poelzig, P. Bonatz ve M. Elsesser gibi dünyaca ünlü mimarlar getirilmiştir. Bu durumun olumlu sonuç verdiği ve hocaların

milli mimari sentezi yerine modern çağın mimari anlayışını sentezleyen bir öğretim üslubunda eğitim verdiği belirtilmektedir (Sayar, 1973).

1926 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi adı Güzel Sanatlar Akademisi olarak değiştirilmiş ve akademinin müdürlüğüne 1914 yılının önde gelen ressamlarından Namık İsmail atanmıştır. Modernist akım Türk sanat ve mimarlık kültürüne girmiş ve bu durum kurumun aldığı radikal kararların başlangıcı olmuştur. Ayrıca Türkiye’de mimarlığın profesyonelleşmesi Modern Hareket’in yayılmaya başlamasından on yıllar sonra başlamıştır. Daha sonraki yıllarda Güzel Sanatlar Akademisi mimarlık bölümünde radikal bir reform yapılarak Giulio Mongeri ve Vedat Bey’in istifasından sonra bölüm başkanlığına Ernst Egli’nin getirildiği belirtilmektedir. Eğitimde müfredat yeniden düzenlenmiş, klasik beaux-arts modeli yerine Avrupa’daki modernizmin rasyonelist ve işlevci ilkeleri getirilerek uygulanmaya başlanmıştır (Bozdoğan, 2002).

Özellikle 1927 yılından sonra görev alan Prof. C. Holzmeister, Prof. E. Egeli, Prof. B. Taut ve P. Bonatz gibi Avrupa’lı mimarlar düşünce olarak istediklerini tasarlayarak ülkede görünür örnekler sunmuş ve bu isimler öğretimde de çalışarak araştırmalarına devam etmişlerdir (Söylemezoğlu, 1973).

Türk mimarisinde Holzmeister, Oerley ve Egli gibi isimlerin atanmasıyla yeni bir mimari üslup aranmaya başlanmıştır. Avrupa’da o sıralar kübik sanat benimsenmiş ve Almanya’da Gropius, Mies van der Rohe, Fransa’da Perret ve Le Courbusier gibi isimler kendi görüşlerini tanıtmaya ve ortaya çıkarmaya çalışmıştır (Eldem, 1973).

Cumhuriyet’in ilk yıllarında modernleşme politikalarının uygulanmaya başlandığı ve böylelikle Birinci Ulusal Mimarlık Akımının etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu oluşumun genç Cumhuriyet’in ideallerini tam manasıyla karşılayamadığı ve bir arayışa girildiği görülmektedir. Bu doğrultuda yurt dışından yabancı mimarlar davet edilmiş ve Türk mimarlar ise yurt dışına gönderilerek eğitim almaları sağlanmıştır. Bu dönem yabancı mimarlara çok fazla yetki verildiği ve başkent Ankara’nın onlara emanet edildiği söylenebilir. Bu süreç içerisinde hem üretim hem de eğitim alanında yabancı mimarlara üst düzey görevler verilerek katkı sağlamaları beklenmiş ve bu sürecin Türk mimarlar için çok yararlı olduğu söylenebilmektedir.

2.4. Cumhuriyet İdeolojisi ve Modernleşme Süreci

Çalışmanın bu kısmında yeni kurulan Cumhuriyet'in ideolojisi ve bu süreçte yaşanan modernleşme hareketinin mimarlığa etkileri irdelenmektedir. Bu bağlamda Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte devlet birimlerinin yeniden yapılandığı ve bu süreçte yönetim ideolojisinin Dünya ve Avrupa'da yaşanan Modernleşme Hareketleriyle bağdaştığı anlaşılmaktadır. Erken Cumhuriyet dönemi modernleşme sürecinin anlaşılması için dönemin ideolojisini anlamak çalışma için önemli görülmektedir.

Bozdoğan (2002), 1923 yılında Cumhuriyet' in kurulmasıyla birlikte Mustafa Kemal'in kişisel direktifleri ile bir dizi batılılaşma reformları yapıldığını ve yapılan reformların daha önce Osmanlı döneminde yapılan reformlardan kapsam ve radikalizm olarak ayrıldığını belirtmektedir. Kemalizm İnkılabının kendisini en açık Fransız Devrimi imgesi ile temsil ettiğini ve aydınlanmanın laik ve bilimsel bakış açısı ile daha tam olarak ortaya çıkmadan Türk modernleşmecilerine ilham kaynağı olduğunu ifade etmektedir. Kemalizm'in devrimci olduğu ve ideolojisinin batı medeniyetini yakalamaya yönelik bir hareket olduğunun altını çizmekte ve bu sürecin sabırsızca sürdüğünü belirtmektedir. Bu dönem Avrupa'da yaşanan Modern Hareket'in benimsendiği ve halkta karşılığının "kübik mimari" olarak tanındığını belirtmektedir. Ayrıca Behçet Sadri ve Bedrettin Hamdi gibi Türk mimarların yayımladığı 1931'de "Mimar" dergisinin bir sayfasında Le Corbusier' in 1929 yılında yaptığı Villa Savoie fotoğrafının koyulduğu ve bu bağlamda Modern Hareket'in konik formlarının Kemalizm ile bağdaştığını belirterek Kemalist düşünce ile Modern Hareket arasındaki ilişkinin altını çizmektedir (Şekil 2.1).

Şekil 2.1: 1933'te Mimar' da Yayımlanan "Mimarlıkta İnkılâp" Başlığı

Kaynak: (Behçet & Bedrettin, 1933)

Genç Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte devletin bütün öğeleri yeniden yapılandırılmış, "ulus devlet" kavramı bu yapılandırmanın bir rengi olmuş ve kalıcı olarak farklı alanlarda yenileşme ve modernleşme arayışlarına girilmiştir. Ulus devlet kavramı bir seçimden çok zorunluluk sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca giyim, kuşam, günlük yaşam, halifelik ve saltanat konularında art arda yapılan devrimler mimarlık ortamını etkilemiştir (Cengizkan, 2002).

Batur (2004), siyasi radikal kararlarla geçen yıllar atlatıldıktan sonra Cumhuriyet'in ideolojisi, niteliği ve özelliklerinin netlik kazanmaya başladığını belirtmektedir. İmparatorluk kurumlarının tasfiyesinin hızlı bir biçimde gerçekleştirildiğini ve ulus devletin Cumhuriyetçi kurumlarının getirilmesinin sağlandığını ifade etmektedir. Kültürel, siyasi, ideolojik ve ekonomi gibi alanlarda kimliği tanımlama ve yapısal kuruluşa geçmeye yönelik hareketlerin hızlıca yapıldığını ve bu evrenin Cumhuriyet'in toplumsal hedefini belirlemeye yönelik bir evre olduğunu ifade etmektedir. Devrimlerin 1923'te başlayarak beş yıl gibi kısa bir süre içerisinde bittiğini ve bu zaman diliminde Kemalist Devrimin ideolojisini yerleştirmek amacıyla yerel örgütlenme ve kitle eğitimlerine başlandığını belirtmektedir. Ayrıca Latin kökenli yeni harfler ile alfabenin değişmesi ve okuryazarlık için eğitim seferberliğinin başlamasından sonra 1932 yılında halkevlerinin kurulması ile okuryazarlığın hızla yaygınlaştırıldığını belirtmektedir.

Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte her alanda reformlar yapılarak modernleşme sürecinin başladığı ve ideolojinin Ulus Devlet inşa etmek olduğu anlaşılmaktadır. Erken Cumhuriyet dönemi ideolojisi incelendiğinde bireyi eğiten, ona çağdaş bir yaşam alanı sunmayı hedefleyen ve katılımcı bireyler oluşturmaya hedefleyen çağdaş bir toplum yaratılmaya çalışıldığı görülmektedir. Toplumun her kesiminde yaşanan bu modernleşme olgusu mimarlık alanında da etkisini göstermiş ve kentlerde yaşanan yapılaşma ile insanlara olumlu anlamlar içeren ideolojinin gösterilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.

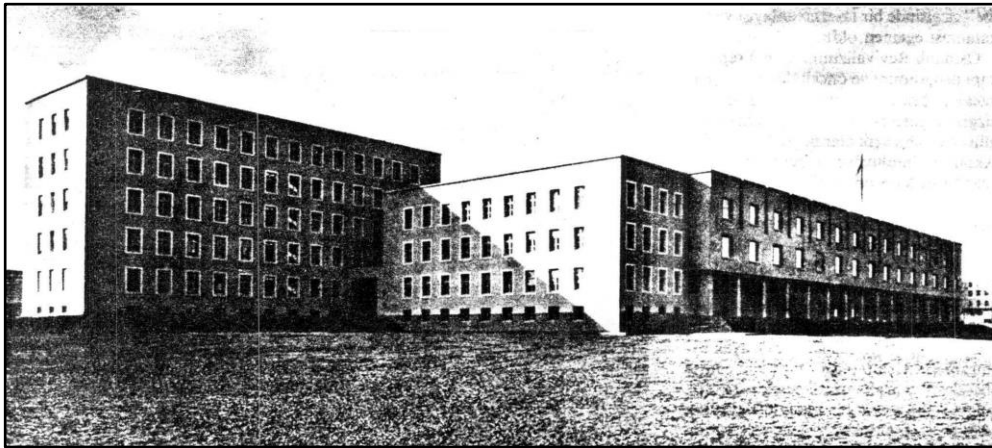
2.5. Erken Cumhuriyet Dönemi Modernleşmenin Mimarlığa Yansımaları ve Uygulamalar

Erken Cumhuriyet döneminde ideolojik olarak bir yapılanma sürecine girildiği anlaşılmaktadır. Bu süreç içerisinde mimarlıkta "modernleşme" adı altında değişimlerin yaşandığı gözlenir. Avrupa'dan gelen yabancı uzmanların bu süreçte

katkılarının oldukça fazla olduğu ve özellikle Ankara'nın yapılanmasının yabancı uzmanlara bırakıldığı görülmektedir. Bu dönem modernleşme sürecinin en somut örneklerinin mimarlık yolu ile verildiği gözlenir. Çalışmanın bu kısmında Modernleşme sürecinde Türkiye'de projelendirilmiş kamu ve özel yapıların mimari özellikleri incelenerek, modernleşmenin mimariye yansımalarının açıklanması hedeflenmektedir.

Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte kültürel, ekonomik ve siyasi alanda reformlar ile rejimin kimliğini tanımaya yönelik yapısal değişimler yaşanmıştır. Devletçi ekonomi yapısı konut ve kamu sektörü dışında bütün etkinlikleri temsil etmiştir. Ayrıca, Hermann Jansen'ın 1928 yılında Ankara nazım planı yarışmasını kazanmasıyla modern mimarlığa eğilim hız kazanmış ve Türkiye'de modern mimarlık örneklerini ilk olarak yabancı mimarlar yapmıştır (Batur, 1984).

C. Holzmeister dönemin en güçlü mimarlarından biridir ve 1932 yılında uyguladığı İçişleri Bakanlığı Binası'nda büyük dikdörtgen orta avlu, "U" biçiminde klasik şema ve simetrik plan çözümlemeleri yapının en belirgin tasarım özelliklerini oluşturmaktadır (Şekil 2.2). Cephe düzenlemelerinde ise mafsalsız blok birleşimleri en belirgin tasarım kararlarından biridir ve bu tasarım kararlarındaki özellikler Holzmeister'ı "modern" öncesi döneme bağlamaktadır. Bazı bina cephelerinde kullandığı iki ile üç kat yüksekliğindeki kolonlar kolossal üslupla birleşmekte ve bu üslup Alman Nasyonal Sosyalizmi üslubuna yakın görünmektedir (Batur, 2004).

Şekil 2.2: C. Holzmeister'ın 1932 Yılında Ankara'da Projelendirdiği İçişleri Bakanlığı Binası

Kaynak: (Batur, 1984)

Batur (1984)'a göre 1927 ve 1939 yıllarını kapsayan dönem mimarlığının üç evrede incelenmesinin doğru olacağı ve ilk evrenin modern düşünce ve yapıtlara hazırlık

evresi olduğunu ifade etmektedir. Birinci evrede uygulanan mimari karakteristik özellikleri şu şekilde açıklamaktadır.

- Planlar dikdörtgen veya kare gibi belirli geometrik formlara girmeden işlevlerine bağlı olarak serbestçe düzenlenmiştir.
- 1931 ve 1933 yılları içerisinde konut planlarındaki işlev kazanmamış odalar hızla işlevlerine göre biçimlendirilerek ölçülendirilmiş ve mekânlardan oluşan konut planlarına dönüşmüştür.
- Konut projelerinde plan, sadece bir dağılımı olmayan geniş bir orta hol çevresinde gelişmektedir.
- Servis hacimleri bir arada gruplanarak çözümlenmiş fakat bu durumun diğer birimlerde işlevsel bağlantı zorluklarına yol açtığı görülmektedir. Bu evrede alternatif bir şema henüz yoktur.
- Dairesel plan tipolojileri rağbettedir ve yapıda dış form kütesine yansıtılmaktadır. İşlev olarak daha çok oturma ve yemek hacimlerinde kullanılmaktadır.
- Yatay bant biçimindeki pencereler genelleşmeye başlamıştır.
- Saçak yerine yapılar teras örtü ile örtülmeye başlanmıştır.
- Betonarme karkas döşemelerin yapımı yaygınlaşmaya başlamıştır.

İkinci evre 1933 ile 1938 yılları arasında yaşanmıştır ve bu süreçte projelendirilen mimari uygulamaların karakteristik özellikleri şu şekilde açıklanmaktadır;

- Kamu ve konut yapılarında işlevci plan yapılarına geçilmiştir. Yönlendiriciye bağlı olarak bir tür şemalar ortaya çıkmıştır.
- Orta mekân niteliğindeki holden vazgeçilmemiştir. Ayrıca nedenini bazı araştırmacıların ısınma kolaylığına bağladıklarını belirtmektedir. Bu evrede hol yerine koridor kullanımı çok azdır.
- Konutlarda kabul görmüş biçimlerin ortaya çıktığı, yuvarlatılmış köşeler, katları ayıran yatay bantlar, kesintisiz devamlı denizlik çizgileri ve oval köşeli pencere grupları kullanılmıştır.
- Daire planlı tipolojilerin kullanımı ilk evreye oranla azalmış fakat bunun yerine köşeleri ovalleştirilmiş dikdörtgen planlara rastlamak mümkündür. Bu ovalleştirmelerin en çok girişlerde, balkon ve teraslarda uygulandığı görülmektedir.

- Teras çatı veya gizli çatı yapımı zorluklara rağmen yaygınlaşmıştır.
- Özellikle konutlarda cephe boyunca sürekli balkon tasarımı o dönem tercih edilen bir motif olarak öne çıkmaktadır.

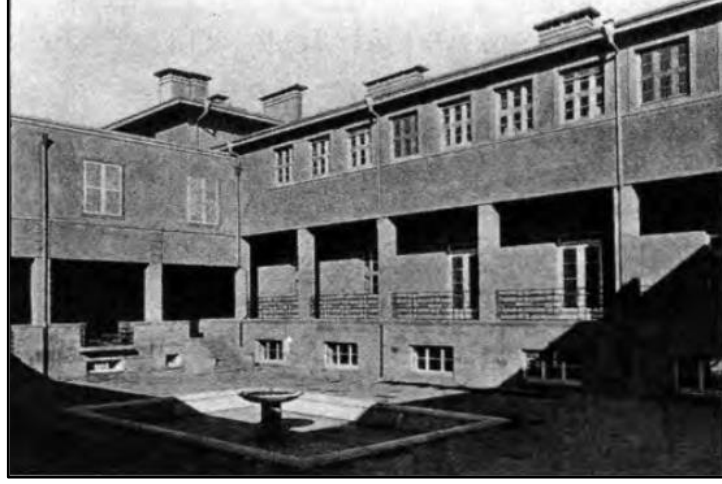
Üçüncü evre ise modern Türk mimarlığının başlangıç dinamizmini unutturan örtülü bir geri çekilme olarak tanımlanmakta ve dönemin mimari karakteristik özellikleri şu şekilde açıklanmaktadır;

- Planlarda simetrik çözümlere bir yöneliş olmuştur.
- Cephede düşey etki veren form ve biçimler kullanılmaktadır.
- Saçak kullanımına yeniden başlanmıştır.
- Yapay taş kaplamaları görülmeye başlanmıştır.

Oerley ve Egli gibi isimlerin ülkeye gelmesiyle birlikte mimaride modern batılı bir tarz aranmaya başlanmıştır. Bu süreçte uygulanmaya başlanan yeni mimarinin çıplak ve sade hatları bu zamana kadar uygulanan mimari üslupların hiçbirine benzememiş, plan süslemelerden arınmış, yüzeyler kendini göstermiştir. Bu dönem uygulanan yapıların genel özellikleri incelendiğinde dam, saçak ve kiremitin tamamen ortadan kalktığı, yapının modern gözükmesi için damsız olması gerektiği fikri hâkim olmuştur. Bu mimari ilk olarak Ankara’da uygulanmaya başlanmış ve bu süreçte yapılar taş ve sıva yerine Ankara’da bulunan malzemeler ile yapılmıştır. Ayrıca cephede pencere oranları ve boyutları tamamen değişerek Fransız ve Akdeniz çerçevelerine özgü biçimlerin yerine “cermen” biçiminde geçmelerin yapımına başlanmıştır (Eldem, 1973).

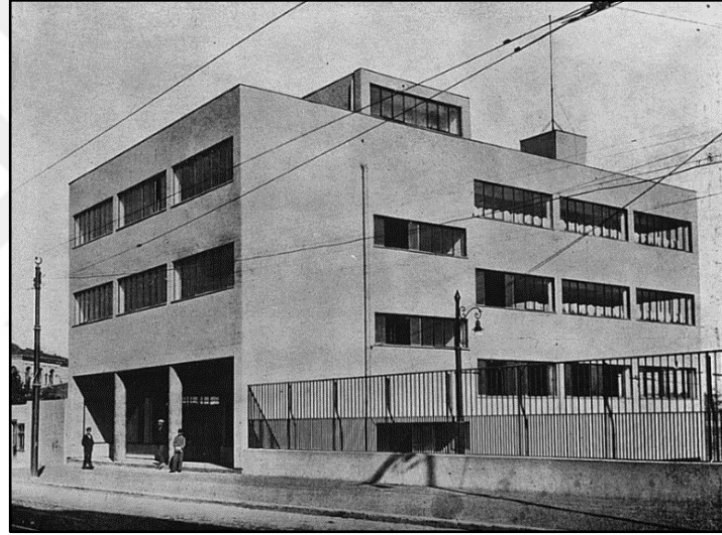
Ankara’da yapı inşası başladıktan sonra Ernst Egli’nin uyguladığı en önemli okul binaları Devlet Müzik Konservatuvarı, Yüksek Ziraat Enstitüsü, İsmet Paşa Kız Enstitüsü ve Siyasal Bilimler Fakültesi olmuştur. Bu yapılar Türk ve Alman yapı dergilerinde genişçe yer bulmuş ve bu örnekler Türkiye’de “Yeni Mimari” nin ilk örnekleri olarak görülmektedir (Bozdoğan, 2002).

Egli’nin projelendirdiği Devlet Müzik Konservatuvarı binası mimari bağlamda incelendiğinde sade cephe tasarımı, pencerelerde devamlı denizlik kullanımı ve yüksek kolonat tasarımı ile yapının dönemin modern mimari özelliklerini yansıttığı söylenebilir (Şekil 2.3).

Şekil 2.3: E. Egli'nin 1918 Yılında Ankara'da Projelendirdiği Devlet Müzik Konservatuvarı Binası

Kaynak: (Bozdoğan, 2002)

Şekil 2.4: Sedad Hakkı Eldem'in 1934 Yılında İstanbul'da Projelendirdiği SATIE Binası

Kaynak: (Bozdoğan, 2002)

Bozdoğan (2002), Alman ve Orta Avrupa'lı mimarların Türkiye'ye ağır ve resmi modernizmi getirdiğini belirtmektedir. Ankara'daki binaların farklı bir estetik içerdiğini belirtmekte ve taş cepheler, cam açıklıklar ve kolonatlar ile binaların teknik açıdan gelişmiş tasarıma sahip olduğunu ifade etmektedir. 1934 yılında SATIE Elektrik Şirketinin, Sedad Hakkı Eldem'e Fındıklı'da bulunan bürolarını tasarlama siparişi verdiğini ve şirketin o aralar elektrik ile modernizm arasında bağ kurduğunu belirtmektedir. Ayrıca yapının Eldem'in "Türk tarzı" eserlerinden birkaç istisnalar arasında yer aldığını ifade ederek tasarımının Le Corbusier ilkelerini yansıttığını belirtmektedir (Şekil 2.4).

Çimento ile demiri birleştiren çağdaş teknikler yapı tasarımında birçok olanak yaratmış ve bu teknikler ile binaların gövdelerinde büyük açıklıklar açılabilmiştir. 1930'ların mimarlık söylemleri incelendiğinde modern mimari form olarak belirlenmemiş fakat Türk mimarların eserlerinde biçimlenmiş bir repertuarın olduğu görülmektedir. “Mimar” dergisinde Türk mimarların yazılarında katı işlevsel ve teknik terimler olmasına rağmen eserlerinde bu estetik özellikler belirgin bir vaziyette görülmemiştir (Bozdoğan, 2002).

Devrim ve ideolojiye yakışan mimarlık nasıl olmalıdır sorusunun cevabı mimaride üslup ve biçim tartışmalarını dile getirmiştir. Mimaride kubbe, kemer gibi elemanlar dinin sembolü olarak görülmüş ve devrimin mimarisine yakıştırılmamıştır. Kemer ve kubbe gibi elemanlar din sembolü yanında Şark'ın da sembolüdür ve bu gibi sembollerden dikkatle kaçınılmıştır. Ayrıca Türkiye, Batı'ya yönelmiş ve Doğu'ya ait semboller bu olgu içerisinde yer almamıştır (Yeşilkaya, 1999).

Uzun yatay bir bloğu veya bir grup yatay yapıyı belirgin bir dikey öğeyle birleştirerek bir kompozisyon oluşturmak ve bu yatay blokların köşelerini yuvarlatmak binanın modernlik algısını arttırmaktadır. Ayrıca 1930'larda bu özelliklerle yapılmış en önemli örneklerin başında Sergi Evi gelmektedir (Bozdoğan, 2002), (Şekil 2.5).

Şekil 2.5: Şevki Balmumcu'nun 1933 Yılında Ankara'da Projelendirdiği Sergi Evi

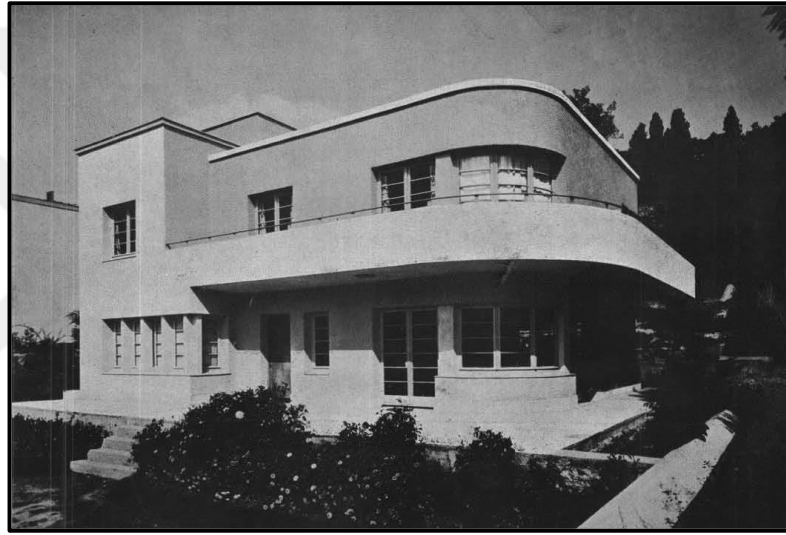
Kaynak: (Koyuncu, 2010)

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin açtığı proje yarışmasına 62 proje katılmış ve erken Cumhuriyet dönemi yabancı mimarların proje üretimini üstlendiği bir dönemde Şevki Balmumcu'nun projesinin birinci seçilmesi o dönem büyük bir heyecan yaratmıştır (Hasol,2021).

Sergi Evi binasının mimarisi incelendiğinde yatay bir bloğun dikey bir kule ile birleştiği ve yatay blok köşelerinin ovalleştirilerek tasarım yapıldığı görülmektedir (Şekil 2.5). Modernlik bağlamında erken Cumhuriyet dönemi mimarisi incelendiğinde çoğunlukla bu biçimsel formların yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir.

Özellikle 1930’larda İstanbul’da projelendirilen villa ve konut yapılarının birçoğunun modernist bir repertuarlar ile hazırlandığı görülmektedir. Erip Erbilin’in Bebek’te yaptığı villa projesi incelendiğinde genel olarak teras çatı kullanımı, konsol çıkmalar ve oval köşeli tasarım ile yapının dönemin en belirgin modern mimarlık özelliklerini yansıttığı anlaşılmaktadır (Şekil 2.6).

Şekil 2.6: Erip Erbilin’in Projelendirdiği Bebek’te Bir Villa

Kaynak: (Erbilen, 1937)

Erken Cumhuriyet dönemi mimarlık mirasının en önemli eserleri Ankara’da yapılmış, 1950 yılında önemli bir kırılma noktası yaşanarak modern mimarlık söylemleri farklı coğrafyalarda etkili olmaya başlamış ve bu durum Türkiye’deki mimari üretimini etkilemiştir. 1950’lerde modern mimarlıkla kurulan bağın önemli bir etki alanı oluşturduğu ve savaş sonrası modernizme mesafeli durmuş mimarların bu dönemde ürünler ortaya koyduğu Sedat Hakkı Eldem’in tasarımlarında bu etkinin görüldüğü ve Büyükdada’daki Rıza Derviş Villası’nı bu doğrultuda tasarladığı görülmektedir (Bingöl 2018), (Şekil 2.7). Bu bağlamda yapının mimari özellikleri şu şekilde açıklanabilir.

- Teras çatı, bant pencereler, geniş konsollar, saçaklar, iç ve dış cephelerde kullanılan geniş cam yüzeylerin yapının biçim özelliklerini oluşturmuştur.

- Yola yakın cephede bant pencere, denize ve bahçeye bakan cephelerde geniş cam yüzeyleri kullanılmıştır.
- Yaşam alanlarında akışkan bir plan kurgusu kullanılmıştır.

Şekil 2.7: Sedad Hakkı Eldem'in Projelendirdiği Rıza Derviş Konutu

Kaynak: (Url-1)

Yapı malzemeleri ve işçilik konusunda standartlar 1950'li yıllara kadar belirlenmemiştir. Ayrıca bu süreçte betonarme malzemeler yurtdışından temin edilmiş ve temin edilen parça ve malzemelerin montajını yapabilecek ve inşaat makinelerini kullanabilecek işçi sayısının az olmasından dolayı inşaat süreçleri ilkel ilerlemiştir (Bozdoğan, 2002).

Ankara'nın inşa sürecinde Türk mimarlar tarafından "modern" teknoloji ve malzemeler ile yeni çözümler aranmıştır. Türk mimarların tasarladığı kamu yapılarında, okullarda, bakanlık binalarında ve lojmanlarda elektrik tesisatı, su tesisatı ve asansör gibi yapı elemanları kullanılmaya başlanmıştır. Bu uygulanan projelerin başında genellikle Ernst Egli bulunmuştur. Örneğin Mimar Kemalettin'in konut tasarımlarında asansör, kalorifer, elektrik, banyo küveti, alafranga tuvalet gibi o güne kadar Türk evinin yabancı olduğu yapı malzemelerinin kullanıldığı görülmektedir (Cengizkan, 2002).

Dolayısıyla Türk mimarların teknolojik gelişmelere açık olduğu ve yeni yapı malzemelerini ve yapım tekniklerini kullanıp öğrenme ile ilgili bir problemlerinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Ünsal (1973), erken Cumhuriyet dönemi mimaride modernleşmenin bir süs veya ukalalık için değil bir ihtiyaç olarak doğduğunu ifade etmektedir. Değişim ile gelen mimari üslubun benimseneceğini ve bugünün mimarlığının başı göklere değmiş hayat için, his için ve duygu için olduğunu belirterek yeni mimarinin hayatın standart ve koşullarına uyan bilgi ve teknolojiyi savunan bir olgu içerisinde olduğunu ifade etmektedir.

Genel olarak erken Cumhuriyet dönemi mimarlığı incelendiğinde Modern Mimarlık ile değişimlerin yaşandığı ve bu olguda yabancı mimarların etkisinin azımsanamayacak kadar fazla olduğu görülmektedir. Erken Cumhuriyet dönemi mimarlığı üç evrede ele alındığında her evrede plan çözümlemeleri, cephe karakterleri ve yapım tekniklerinin değişim içerisinde geliştiği anlaşılmaktadır. Mimari tasarım bağlamında ilk evrede daha çok işleve bağlı plan tipolojilerinin tercih edildiği ve zaman içerisinde gelişerek işlev şemalarının oluşmaya başladığı görülmektedir. Modern mimari ile birlikte dairesel geometrik form kullanımlarının yaygınlaştığı ve çatı örtüsü olarak, o dönemin yapı malzemeleri ve teknolojik olanakları göz önünde bulundurulduğunda yapımının zor olmasına rağmen teras çatı planlarının tercih edildiği gözlenmiştir. Bu dönem kamu ve konut binalarında cephe aksları ve yapının taşıyıcı sistemini belli eden düşey ve yatay çizgi kullanımları dönemin mimarisinin karakteristik özellikleri arasında yer aldığı söylenebilir. Yapı sektörüne yabancı uzmanların yanı sıra Türk mimarların da büyük bir katkıda bulunduğu ve modern mimarlık ile birlikte gelişen teknolojik yapı ve yapım tekniklerini projelendirdikleri yapılarda kullanarak modern mimarlığı benimsedikleri anlaşılmaktadır.

3. SEYFİ ARKAN VE MODERNİST ÇİZGİSİ

Erken Cumhuriyet dönemi Türk mimarlık tarihinin en önemli isimlerinden biri olan Seyfi Arkan'ın mimarlığı ve kendisi ile ilgili yazılı ve düşünsel belge yoksunluğu ile karşılaşmaktadır. Mevcutta bulunan verilerin yetersizliğinden dolayı çalışmada biyografik veriler önemli bir yol gösterici olmaktadır. Cumhuriyet ideolojisi tarafından desteklenen bir mimarın mimarlığı hakkında günümüzde yeterli belgelerin olmaması büyük bir eksiklik olarak görülmektedir.

Ulusal Mimarlık Ödülleri Seçici Kurulu 2008-2010 döneminin Seyfi Arkan'ı Anma Programı çerçevesinde değerlendirilmesini şu cümleler ile ifade etmiştir (Tuna, 2012).

“Türkiye mimarlığında 1930’lar modernizminin soy örneklerini veren birkaç mimar arasında, veriminin içeriği, hacmi, sürekliliği ve örnek repertuarının zenginliği nedeniyle başta gelen isimlerinden Seyfi Arkan, kişiliği ve yapıtları modern mimarlık literatürünün en yetersiz düzeyde belgelenen mimarıdır. Mesleki veriminin bir dönemi, Cumhuriyet ve Atatürk adlarıyla çakışan Arkan, Cumhuriyet mekânının Batılaşmasında Türk mimarlarının üstlendiği sorumluluğu en üst düzeyde taşıyan isimdir. Cumhurbaşkanlığı köşkleri, devlet yapıları, halkevi binaları, bu mesleki katkının önemli ve kurumsal yapıtaşları olmuştur. Ancak, Arkan bu tasarım etkinliğini sürdürürken, devlet bürokrasisi içerisinde yer almamış, serbest mimar kimliğini her zaman korumuştur. Modernist tavrını her zaman koruyan Arkan, devlet için tasarladıklarının dışında, özel işverenler içinde, soy örneğini İstanbul Gümüşsuyu’ndaki Üçler Apartmanı’nın teşkil ettiği saygın ve öncü yapıtlar vermiştir. SEYFİ ARKAN’ın Türkiye mimarlığına olan ve çok az tanınan büyük katkısının Mimarlar Odası Anma Programı çerçevesinde önümüzdeki iki yıl çeşitli yayın ve etkinliklerle gündeme getirilmesi, belgelenmeye ve değerlendirilmeye başlanması oybirliği ile kabul edilmiştir.”

Erken Cumhuriyet dönemi modern mimarlık bağlamında ürün veren mimarların mimari fikir ve uygulamalarına, dönemin ideolojisi ve mimarlık çalışmalarına

değilerek o dönem yapısal ve düşünsel üretim sürecinin en etkin mimarlarından biri olan Seyfi Arkan'ın yaşamı, eğitimi ve uygulamalarının anlaşılması hedeflenmektedir. Seyfi Arkan'ın modernlik anlayışını ve modern mimarlığını anlayabilmek için yaşamı ve eğitiminin biyografik veriler ışığında araştırılarak modernleşme sürecinde uygulamalarının irdelenmesi çalışma için önemli görülmektedir. Bu bölümde ayrıca modernlik bağlamında uyguladığı yapıların kronolojik sırasını gösteren çizelge ile proje üretme etkinliği irdelenerek, Türkiye'de yaşanan önemli gelişmelerin Seyfi Arkan'ın proje üretme sürecine etkileri anlaşılma çalışılmaktadır.

3.1. Seyfi Arkan'ın Yaşamı ve Eğitimi

Çalışmanın bu kısmında erken Cumhuriyet dönemi yapısal üretim sürecinin en etkin mimarlarından biri olan Seyfi Arkan'ın yaşamı ve eğitimi irdelenmektedir. Atatürk'ün mimarı olarak tanınan Arkan'ın yaşamı ve eğitiminde mimarlık hayatını etkileyen önemli olaylar araştırılarak mimarideki modernist çizgisi anlaşılma çalışılmaktadır.

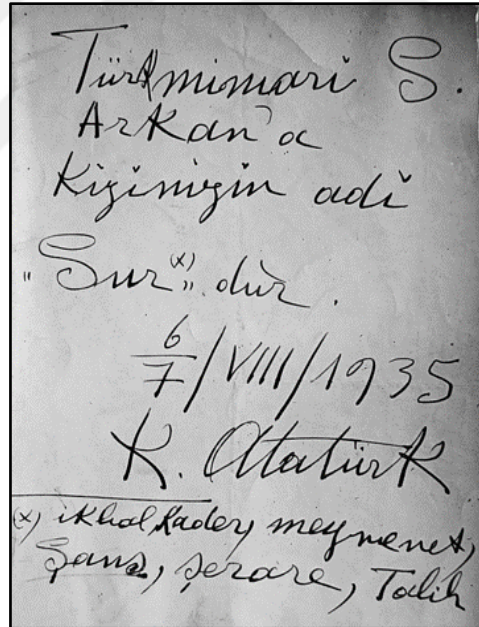
Seyfi Arkan, Abdullah Nasih Bey ve Mevhibe Hanım'ın beş çocuğundan biri olarak bir yumurta ikiz kardeşi Bahaettin'le birlikte İstanbul Üsküdar'da doğmuştur. Baba tarafı Osmanlı askeri üst sınıfına dayanmaktadır ve anne tarafı Halep kökenli, kazasker, kadı vb. yetiştirmiş üst sınıf bir aileden gelmektedir. Arkan ilk eğitimini Kadıköy'de Fransız Mektebi'nde orta eğitimini Galatasaray Lisesi'nde almıştır. Daha sonra ise Sanayi-i Nefise Mektebi'nin Mimari Şubesi'ne girmiştir. Arkan 1928 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuş ve o yıl mezun olan isimlerin arasında Sedad Hakkı, Burhan Arif, Şevki Balmumcu, Abidin Mortaş, Salim Akkaynak ve Zeki Sayar gibi isimler bulunmaktadır. O dönem Sanayi-i Nefise Mektebi'nin mimarlık şubesinde iki atölye bulunmaktadır ve şubelerden birini Vedat Tek diğerini ise Mongeri yönetmektedir. Ayrıca Arkan'ın daha öğrencilik yıllarında mühendislik bürosu olan İdare-i Fenniye'de çalışmaya başladığını ve öğrencilik yıllarından itibaren pratik ile ilişki içerisinde olduğu vurgulanmaktadır (Tekeli, 2012).

Seyfi Arkan Vedat Bey'in atölyesinden geçerek mezun olmuş ve 1930 yılında burslu olarak Almanya'ya gönderilmiş ve bu süre içerisinde Berlin Technische

Hochschule’de Mimarlık bölümünde Prof. Hans Poelzig’in atölyesinde ve özel bürosunda çalışmıştır (Batur 2012).

Seyfi Arkan’ın yurt dışından 1933 yılında döndüğü ve Güzel Sanatlar Akademisi bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaya başladığı belirtilmektedir. Arkan’ın mimari çalışmalarında, Poelzig’in modern bakış açısı ve o dönemin sosyal ve kültürel izlerine rastlandığı ifade edilmektedir. Ayrıca Seyfi Arkan’ın 1933 yılında açılan Hariciye Köşkü proje yarışmasını birincilik ile kazandığını ve bu dereceden sonra Atatürk’ün mimarı olarak projeler yaptığı belirtilmektedir (Arkiv, tarih yok).

1930’lu yıllarda Cumhuriyet ideolojisiyle bağdaşan modernist tasarım anlayışı mimarlık eğitiminde ve pratiğinde yer almaya başlamıştır. Mekânsal dönüşümlerin getirdiği yeni yaşam biçimlerinde kökten değişimler yaşanmış ve Seyfi Arkan bu dönüşüm sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca bu süreçte Arkan “modernist” mimarların başında gelmektedir (Gürel, 2012).

Şekil 3.1: Atatürk’ün Seyfi Arkan’ın Kızına “Sur” Adını Verdiği Belge

Kaynak: (Gürel, 2012)

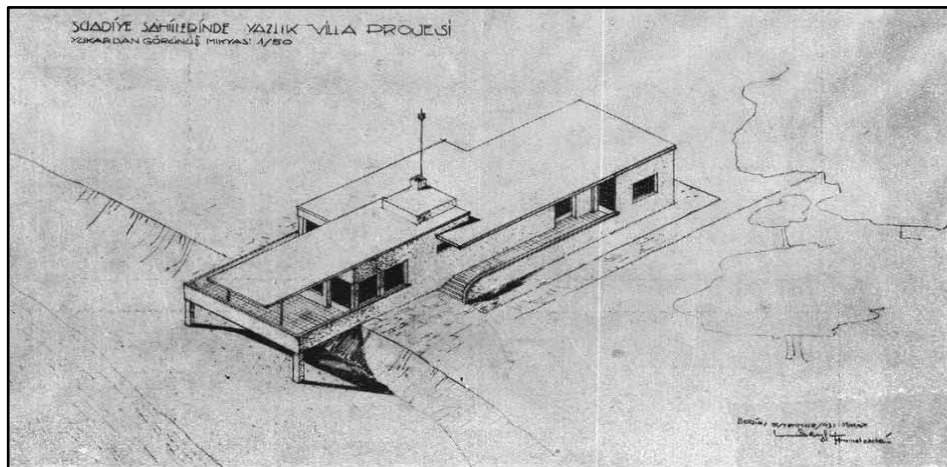
Seyfi Arkan Berlin’den dönünce evlenmiş ve 1935 yılında kızı Sur doğmuştur. Arkan, Berlin’den döndükten sonra mimarlık yarışmalarına katılmış ve mimarlığa hız kesmeden devam ederek 1934 yılında açılan Hariciye Köşkü yarışma projesini kazanmıştır. Bu dönem Seyfi Arkan Atatürk’ün çevresine bir şekilde girmiş ve kızının adını Atatürk “Sur” koymuştur (Şekil 3.1). Ayrıca soyadı kanunun çıkmasının ardından Seyfi Bey’in o zaman “Erkan” olarak kullandığı soy ismini

Atatürk “Arkan” olarak değiştirdiği ve Arkan’ın Atatürk ile yakın ilişki kurduğu belirtilmektedir (Tekeli, 2012).

Seyfi Arkan, Atatürk’ün kız kardeşi Makbule Atadan’ın 1935 yılında Ankara’daki villasını yapmış ve ardından Florya Cumhurbaşkanlığı Deniz Köşkü yarışmasını kazanmıştır. 1940’lı yıllarda yaptığı proje sayısında düşüş yaşandığı ve bu dönemde Güzel Sanatlar Akademisi’nde şehircilik alanında ders vermeye ağırlık gösterdiği belirtilmektedir. Türk Himark Plan Yapı Müessesesi adlı kendi çalışmalarını tanıtan kitabı 1956 yılında hazırladığı ve bu hazırlanan kitabın daha çok katalog niteliğinde olduğunu ve bir tanıtım amacı olarak veya hala iddiasını sürdürdüğünün bir kanıtı olarak görülebileceği ifade edilmektedir. Seyfi Arkan 15 Haziran 1966 tarihinde vefat etmiştir (Tekeli, 2012).

3.2. Seyfi Arkan’ın Modernlik Bağlamında Mimari Uygulamaları

Çalışmanın bu kısmında Seyfi Arkan’ın mimarlık kariyeri boyunca uyguladığı bazı nitelikli projelerinin mimari özellikleri irdelenmektedir. Arkan’ın, Konut Projesi, Hariciye Köşkü, Üçler Apartmanı, Florya Deniz Köşkü, Makbule Atadan Köşkü, Belediyeler Bankası ve Tahran Büyükelçilik Binası olmak üzere kamu ve özel sektöre yaptığı projeler yapı özellikleri ve modernlik bağlamında incelenmektedir. Bu yapıların Arkan’ın modernist kimliğinin oluşmasını sağladığı ve kariyeri için büyük öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır. Projeler yapı özellikleri ile irdelenerek dönemin mimarisi ve modernleşme süreciyle gelen modern mimarlık ölçütleri ile Arkan’ın modernist çizgisi anlaşılmaya çalışılmıştır.

Şekil 3.2: Seyfi Arkan’ın İstanbul’da Projelendirdiği Yazlık Ev

Kaynak: (Nasih, 1934)

Gürel (2012), Seyfi Arkan'ın modernist bir çizgisi olmasına rağmen özellikle ilk tasarımlarında klasisist ve yerel arayışlar içerisinde olduğunu belirtmektedir. Arkan'ın mimarisinde özellikle erken dönemde anıtsallık, simetri gibi klasik arayışların, aldığı eğitimden kaynaklanmış olabileceğini ve bu arayışları kariyeri boyunca sürdürmediğini ancak modernist üsluba bağlı kaldığını belirtmektedir. Dönemin "Mimar" dergisinde yayımlanan Arkan'ın Berlin yıllarında yaptığı projesi olarak bilinen iki katlı konut projesi modernist mekân kurgusu açısından fazla gelişmiş bir proje olmadığını belirtmektedir (Şekil 3.2). Ayrıca yapının özellikleri incelendiğinde alçak bir kotta bulunan çatısının birbiri içine geçen çatı olarak tasarlandığını ve bu tasarımın Frank Lloyd Wright'ın 1904 yılında tasarladığı Robie Evi' ile benzer özellikler taşıdığını ifade etmektedir (Şekil 3.3).

Şekil 3.3: Frank Lloyd Wright'ın Robie Evi (1904)

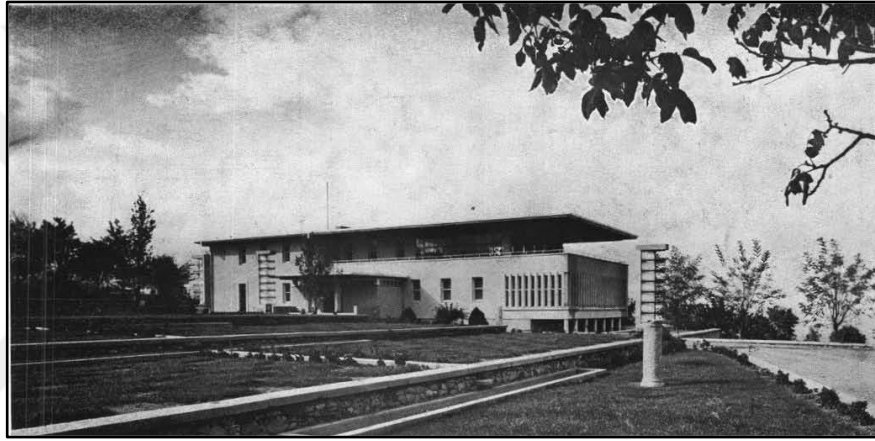
Kaynak: (Url-2)

Batur (2012), Arkan'ın 1933 yılında projelendirdiği Dr. İhsan Sami Evi'nin pilotiler üzerine oturan bir Le Corbusier uyarlaması olduğunu ifade etmektedir. Seyfi Arkan'ın ilk eserleri arasında önemli bir yarışma sonucu kazandığı Hariciye Köşkü'nün yer aldığı ve yapı özellikleri genel olarak incelendiğinde üst katın terasını örten konsollu saçaklar nedeniyle yerel ve modernist söylemin buluşması olarak yorumladığını ifade etmektedir. Yapının alt katında ise açık mekân üniteleriyle geniş cam yüzlerin kullanıldığını belirtmektedir. Bu yapıyı tasarlama imkânını elde eden Arkan'ın kariyeri için çok önemli bir başlangıç olduğunu belirtmekte ve daha sonra

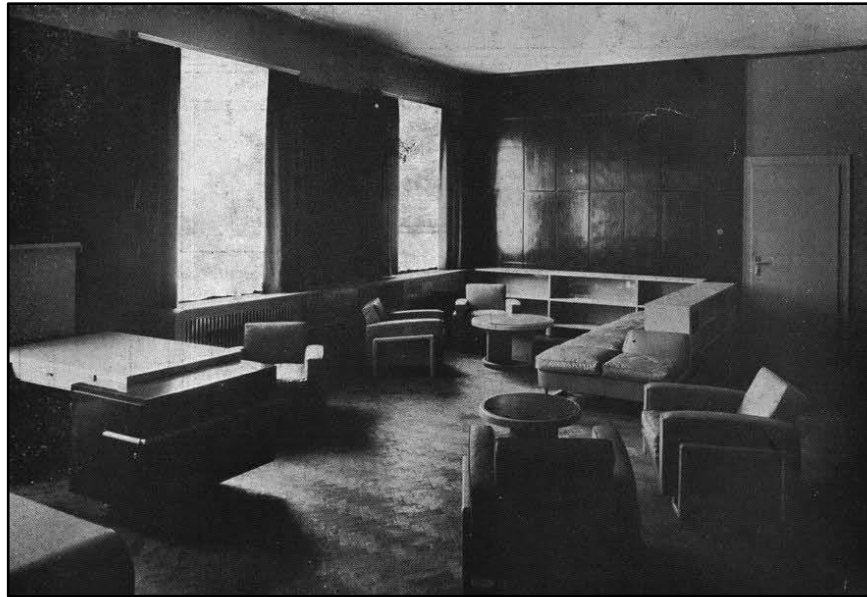
Atatürk'ün mimarı olarak tanınmasını sağlayacak, Atatürk'ün ölümünden sonra ise söndürülen trajik bir çizginin kilometre taşı olacağını belirterek Arkan'ın kariyerinin başında Hariciye Köşkü tasarımının önemini vurgulamaktadır (Şekil 3.4).

Hariciye Köşkü, programı ve kapsamı ile bir Türk tarafından tasarlanan ilk kamusal yapıdır. Arkan yapıyı dış formundan mobilyalarına kadar kendisi tasarlamıştır (Şekil 3.5). Arkan'ın modernist çizgiye en yakın olduğu zamanlarda yapıda az eğimli çatı kullanımı, 1/2 oranında pencere kullanımı ve doğu cephesinde betonarme kafesi andıran duvar örtüsü kullanımı, Türk sivil mimarisine yakınlığı kadar modernizmi monolitik bir iklim gözetmeden ele alması olarak da değerlendirileceği belirtilmektedir (Gürel, 2012).

Şekil 3.4: Seyfi Arkan'ın Projelendirdiği Hariciye Köşkü

Kaynak: (Arkan, 1935)

Şekil 3.5: Hariciye Köşkü İç Mekânı

Kaynak: (Arkan, 1935)

Seyfi Arkan öğrencilik yıllarında tanıştığı İ. Galip Fesçi Bey'in yapısına (Galip Bey Apartmanı) bir ek ve dönüştürme projesi uygulayarak üst düzey bir ustalık eseri sergilemiştir. Yapı Gümüşsuyu Caddesi'nde gelişmekte olan modernist yaşam için bir ortam hazırlamış ve bina modernist bir üslup ile tasarlanmıştır. Yapı, mimari tasarımın yanında iç mekân düzenlemeleri ve mobilya tasarımları ile bütünleşen bir seçkinlik ile tanınmakta ve iç mekânda yer yer “art deco ve expressioniste” tasarım hareketlerine rastlanmaktadır. Arkan, apartman girişini yüksek bir boşluk ile tasarlamış ve bu sayede hem bina kütesini hafifletmiş hem de tasarım bütünlüğü sağlamıştır (Batur, 2012). İbrahim Galip Bey Apartmanı'nın üst ve orta bölümleri manzaradan dolayı açıklık bırakılarak tasarlanmıştır. Ayrıca yapının iç mekân uygulamalarında art deco estetik biçimlenmesi görülmektedir (Gürel, 2012).

Şekil 3.6: Seyfi Arkan'ın Projelendirdiği Üçler Apartmanı

Kaynak: (Erkan, 1935)

Arkan'ın projelendirdiği Üçler Apartmanı genel olarak incelendiğinde mevcut da bulunan bina ile uyumu ve dış cephede dikey ve yatay taşıyıcı sistem aksları ile bir tasarım bütünlüğü yakalandığı görülmektedir (Şekil 3.6). Arkan yapıyı dış form ve iç mekân tasarımı ile bir bütün olarak ele almıştır. Ayrıca dönemin modern üslubunu yansıtan bir örnek olarak görülmektedir.

1935 yılında Seyfi Arkan'ın tasarladığı Florya Cumhurbaşkanlığı Köşkü üç proje arasından Atatürk tarafından seçilmiştir. Yapımı 43 gün gibi kısa bir süre içerisinde tamamlanmış ve yapının inşasından sonra Atatürk, Arkan'a soyadını vererek

ödüllendirmiştir. Florya Cumhurbaşkanlığı Köşkü özel tasarım malzemeleriyle ve bağlantı parçaları ile sahilden 70 metre uzakta bir iskele yolu ile kıyıya bağlanmaktadır. Yapı L biçiminde planlanmış ve yaşam ile servis alanları ayrı tasarlanmıştır. Ayrıca Arkan'ın Florya Deniz Köşkü projesi uluslararası mimarlık ilkelerini yansıtan bir tasarımdır (Gürel, 2012).

Batur (2012), Cumhurbaşkanlığı Florya Deniz Köşkü'nün çok farklı bir aidiyeti olduğunu belirtmektedir. Denize özgü bir yapı olduğunu ve gemi' ye gönderme yapan bir tasarımı olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca yapının güverte benzeri koridorları, dairesel pencereleri ve denize açılan güvertesi ile yapıldığı yerin ruhunu yansıttığını belirtmektedir (Şekil 3.7).

Arkan'ın gemi binası betonarmenin potansiyelini araştıran dikkate değer bir örnektir ve yapı deniz üzerinde çıkma yapan karaya yürüyüş yoluyla bağlanan bir kompozisyon içerisindedir. Yapının genel özellikleri, ana mekânın camdan dairesel çıkması, düz çatı ve konsol uzantısı ile dönemin modernist estetik unsurlarını yansıtmaktadır. Ayrıca yapı gemi güvertesini andıran koridoru, dairesel pencereleri ve güvertedeki beyaz parmaklıkları ile doğrudan transatlantik imajı vermektedir (Bozdoğan, 2002).

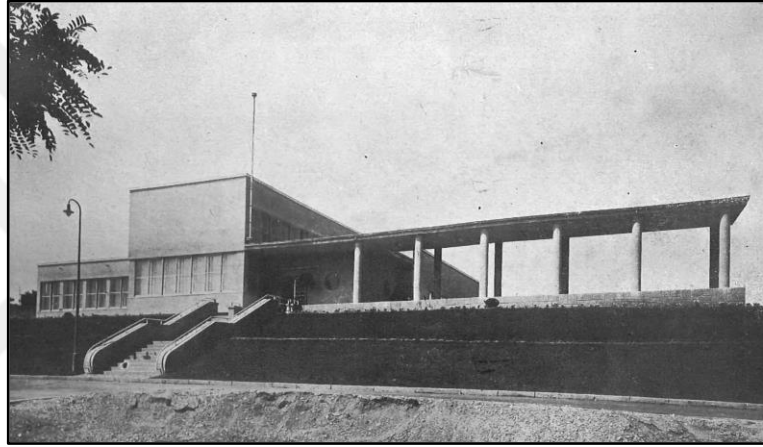

Şekil 3.7: Seyfi Arkan'ın Projelendirdiği Cumhurbaşkanlığı Florya Deniz Köşkü

Kaynak: (Url-3)

Seyfi Arkan, Atatürk'ün övgüsünü kazandıktan sonra kendisinden Cumhurbaşkanı konukları için Çankaya'da konut tasarlaması istenmiştir (Batur (2012)).

Arkan'ın misafir köşkü olarak tasarladığı Makbule Atadan Köşkü, Çankaya'nın hâkim bir tepesine inşa edilmiş ve Arkan yapıyı iç mekân tasarımı, mobilya, halı, kumaş ve desenlerine kadar kendi tasarlamıştır. Ayrıca betonarme iskelet sistemi ve tuğla duvarlarıyla tek katlı olan yapıya bitişik halde bahçeye doğru uzanan pergola, Mies'in 1912'de yaptığı Kröller-Müller Villası'nı anımsatmaktadır (Gürel, 2012). Makbule Atadan Villası yalın bir görünüme sahiptir ve tasarımında Bauhaus etkileri taşımaktadır. Yapı, parçalı plan ve geniş pencere açıklıklarına sahip cephe karakteri ile özenli bir çalışmadır. Ayrıca iki kat yüksekliğindeki salon, asma katın sağladığı perspektif ve yalın çizgiler ile belirginleşen mobilyalar yapıya modernist bir aksan getirmiştir (Batur, 2012), (Şekil 3.8).

Şekil 3.8: Seyfi Arkan'ın Projelendirdiği Makbule Atadan Köşkü

Kaynak: (Arkan, 1936)

Şekil 3.9: Seyfi Arkan'ın Projelendirdiği Belediyeler Bankası Binası

Kaynak: (Url-4)

Arkan'ın en ünlü yapısı 1935 yılında yarışma yolu ile tasarımını üstlendiği Belediyeler Bankası binasıdır (Şekil 3.9). Bina yatay ekseninde L formunda 4 katlı ve ana kütle podyum benzeri zemin kat üzerine oturan iki tane ofis kanadı birleşiminden oluşmaktadır. Yapının giriş bölümündeki silindirik düzenlemeler, pencere açıklıkları ve bronz parmaklıkların güçlü çizgisi tasarımı sıradanlığın ötesine çıkartmaktadır. Arkan, pahalı malzemeyi yalın bir biçimde kullanmış ve yapının iç mekân dışavurumculuğu yapıyı alışıl gelmiş uygulamalardan farklı kılmıştır. Binanın en ilgi çekici yeri ise iç yüzeylerin dalgalı bir tarzda hazırlandığı banka holü ve yönetim katıdır. Ayrıca en üst kat koridorlarının dalgalı yüzeyli olması yapının “art deco” referansı olduğunu göstermektedir (Batur, 2012).

Gürel (2012), yapı mekânsal olarak ele alındığında hem kapalılık/hacimsellik olarak düşünüldüğünü hem de banka holünün muamelat servisine açıldığını belirterek üst kat dairelerinin mağaza gibi mekânların içine açıldığını ve birbiri içine aktığını ifade etmektedir. Belediyeler Binası'nın malzeme açısından çok zengin bir yapı olduğunu ve yapıda beton, taş, bronz ve pirincin yalın bir biçimde kullanıldığını belirtmektedir. Yapı detaylarının, ince işçiliklerin, pirinçten dairesel formların yapılmasının, cam kristal yüzeylerin, malzemenin iç mekâna kattığı zenginliklerin, kolonların dairesel biçimde tasarlanması ve koridora kattığı estetik gibi birçok olgunun estetik bir tavrın ifadesi olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, Arkan'ın Belediyeler Bankası projesinin son derece mütevazı ve modernizmi ölçülü bir biçimde yansıttığını vurgulamaktadır.

I. Dünya Savaşı ve endüstri devrimi sonrası değişen dünyada yepyeni bir eğitim sistemi olarak var olan Bauhaus, modernizmin gelişimini de etkilemiştir. Arkan 1937 yılında tasarladığı Salih Bozok villası ile basit işlevsel tasarımlar, geometrik form kullanımları, çelik, cam ve beton gibi modern malzemeleri kullanarak yapılan tasarımlar olarak ortaya çıkan Bauhaus modernizminden uzaklaşmıştır (Akay, 2014), (Aydın, 2021).

Seyfi Arkan'ın Tahran'da tasarladığı Türk Büyükelçilik Binası diğer resmi binalardan farklı bir yere sahiptir ve bu yapıda diğer Türk modernist mimarlardan farklı olarak tuğlayı kullanmıştır (Gürel, 2012). Arkan, Tahran'a giderek inşaat yerini tetkik etmiş İran'da kullanılan yapı malzemelerini ve yapım tekniğini tespit ettikten sonra projesini tanzim etmiştir. Cephelerde İran'da yaygın olarak kullanılan prese tuğla kullanılmış ve tuğlalar eski Türk karakteristik desenlerinden ilham alınarak sıralar halinde örülmüştür. Ayrıca cephede uygulanan yatay tuğla şeritler çok ustaca

kullanılmış ve yapı örtük bir biçimde olsa da kendine özgü bir yerel ifade içermektedir (Erkan, 1934), (Batur, 2012).

Bu kısımda Seyfi Arkan'ın modern mimarlık bağlamında bazı uygulamaları irdelenmiştir. Uyguladığı yapılar incelenirken modernlik bağlamında mimari tasarım, yapı malzemeleri ve yapım yöntemleri gibi olgular yapılar üzerinden değerlendirilmiş ve Arkan'ın modernizm anlayışının uygulamalar üzerinden anlaşılması hedeflenmiştir. Almanya'ya gönderilerek Hanz Poelzig'in atölyesinde ve özel bürosunda çalışma imkânı elde etmesi Arkan'ın mimarlık hayatında önemli bir dönüm noktası olarak görülebilir. Arkan'ın Atatürk'ün mimarı olarak tanınmasından dolayı devlet tarafından görevlendirmeler almış olmasına rağmen aldığı projelerin birçoğunu mimari yarışmaları kazanarak elde ettiği anlaşılmaktadır. Özellikle mimarlık kariyerinin ilk zamanlarında yaptığı bazı eserlerin ünlü modernist mimarların eserlerine çağrışım yaptığı ve benzerlik gösterdiği gözlenmiştir. Arkan'ın genel olarak tasarımlarında yapıyı bir bütün olarak ele aldığı ve yapının dış formundan yapının iç mekânlarında kullanılan mobilyalara kadar bir bütün olarak projelendirdiği görülmektedir. Tasarımları mimari planlama, mekân kurgusu, cephe karakterleri, düz çatı kullanımı ve yapı malzemeleri gibi birçok olgular ile değerlendirildiğinde çağın modern gereksinimlerini karşıladığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, Seyfi Arkan tasarım ve uygulamaları ile erken Cumhuriyet dönemi modernist mimarların öncüsü olarak anılmaktadır.

3.2.1. Seyfi Arkan'ın mimari uygulamalarının kronolojik sıralaması ve çıkarımlar

Çalışmanın bu kısmında Seyfi Arkan'ın uyguladığı mimari projeler kronolojik bir sıra halinde Şekil 3.10, Şekil 3.11, Şekil 3.12' de verilmiş ve ayrıca kariyeri boyunca uyguladığı sivil ve kamusal projelerin sayıları grafik ile belirtilmiştir (Şekil 3.13). Arkan'ın etkin çalışma yılları içerisinde şehircilik çalışmaları, kamu ve özel sektörde mimari uygulamaları yıllara göre kronolojik olarak belirtilmiştir. Atatürk'ün mimarı olarak tanınan Arkan'ın Atatürk'ün ölümünden önce ve sonra proje üretme etkinliği irdelenmiş, dönemin siyasi ve ekonomik olayları göz önünde bulundurularak çıkarımlarda bulunulmuştur.

1931	Suadiye'de Yazlık Villa - Yalı	- Cumhurbaşkanı Yaverlerinden Bay Naşit Apartmanı - Makbule Atadan Köşkü
1932	- Kubilay Abidesi - Deniz Kenarında Bir Malikâne - Deniz Kenarında Bir Villa - Ankara'da Ucuz Sıraevler	- Zonguldak Kömür Havzası, Üzülmüş Yer. - Zonguldak Kömür Havzası, Kozlu Yer. - Zonguldak Kömür Havzası, İhsaniye Yer.
1933	- Ankara'da Polis ve Jandarma Mektebi - Ankara Sergi Binası - Doktor İhsan Sami Garan Evi - Devlet Matbaası - Cumhuriyetin Onuncu Yılı Takı	- Zonguldak Kömür Havzası, İncirharmanı Yerleşimi - Sapanca Oteli - İstanbul Limanı Galata Yolcu Salonu - İller Bankası Genel Müdürlüğü - Dr. Şevki Pek Sağlık Yurdu ve Kira Evi - Cemal Bey Apartmanı - Prof. Selim Sırrı Tarcan Villa - Apartmanı - Avukat Selim Bey Apartmanı - Salih Bozok Villası - İzmir Uluslararası Fuarı'nda Sümerbank Pavyonu ve Tadilatı - İbrahim Taşçıoğlu Villası
1934	- Cumhuriyetin Onbirinci Yılı Takı - Ankara'da Ev - Ankara'da Ev - Gündüz Villası - Göztepe'de Ev - Yalova Termal Oteli - Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti Binası - Sümerbank Genel Müdürlüğü - Hariciye Köşkü	- Osman Taşçıoğlu Villası - Florya Cumhurbaşkanlığı Kışlık Köşkü - Çemberlitaş Palas - Türkiye Cumhuriyeti Tahran Sefareti - Türkiye Cumhuriyeti Şımrın Sefareti - Türkiye Büyük Millet Meclisi
1935	- Akhisar Tütüncüler Bankası - İstanbul Tiyatro ve Konservatuarı - Ayhan Apartmanı - Üçler Apartmanı - Florya Cumhurbaşkanlığı Deniz Köşkü - Florya Cumhurbaşkanlık Yaverlik Dairesi - Florya Cumhurbaşkanlık Umum Kâtipliği Dairesi - Florya Halk Plaj Evleri Sitesi, Otel, Çarşı, Soyunma Kabinleri Tesisleri	- Avukat Hamit Karaorman Villası - Beyazıt'ta Türk Kahvesi - Adana Ucuz Evler Mahallesi - Adana Belediye Oteli
1936	- Ankara'da Meslek Okulu - Ankara'da Sinema - Eski Dâhiliye Vekili Bay Şükrü Kaya Villası	- Adana Halkevi - İzmit Halkevi - Muhlis Erdener Villa - Apartmanı - Cemal Nevrolcu Villası
		1941
		Selim Ragıp Emeç Villası

Şekil 3.10: Seyfi Arkan Mimari Uygulamalarının Kronolojik Sırası
(Şekil, yazar tarafından, belirtilen kaynakların değerlendirilmesi ile hazırlanmıştır.)

1942	1950
— Aydınlik ve Şen Evler Menzii İmar Planı	— Türk Ticaret Bankası Edirne Şubesi
— Eskişehir Köy Enstitüsü	— Umumi Mağazalar Deposu
— Müteahhit Lütüfi Kotan Villası	— Torbalı Hali
— Ekrem Uşaklıgil Villa - Apartmanı	
1944	1951
— Silahtarağa Elektrik Santrali Ek Binası	— İzmir Uluslararası Fuarı'nda Ferguson
— Hüseyin Kara Apartmanı	— Müessesesi Pavyonu
	— Osmanlı Bankası Deposu Ek Binası
1945	— Türk Ticaret Bankası İzmir Şubesi
— Menemen Stadyumu	— Osmanlı Bankası Deposu
1946	1953
— Bay Hakkı Apartmanı	— Hüsametdin Yakal Apartmanı
— Trabzon Sergi Sarayı	
— Kadıköy Transformatörü	1954
— Beyazıt Transformatörü	— Prof. Şevket Tezel Villası
— Zeytinburnu Transformatörü	— Bayan Hümevra Apartmanı
1947	— Güzel Konutlar Sitesi
— Öğretmen Yurtları	— Türk Ticaret Bankası İkraniye Evleri
— İbrahim Sencer Apartmanı	— Türk Ticaret Bankası Adapazarı Şubesi Yenilemesi
1949	— Türk Ticaret Bankası Adana Şubesi Yenilemesi
— Bari Uluslararası Fuarı'nda	— Türk Ticaret Bankası Gaziantep Şubesi Yenilemesi
— Türk Pavyonu ve İç Dekorları	— Türk Ticaret Bankası Ankara Şubesi Yenilemesi
— Bayan Emin Çiftçi Villası	— Türk Ticaret Bankası Beyoğlu Parmakkapı Şubesi Yenilemesi
— Amatör Ferit İnal Apartmanı	— Türk Ticaret Bankası Bebek Şubesi Yenilemesi
— Manisa Kula İmar Planı	— Türk Ticaret Bankası Altınbakkal Şubesi Yenilemesi
— Balıkesir Bandırma Edincik İmar Planı	— Türk Ticaret Bankası Bahçekapı Şubesi Yenilemesi
— Karadeniz Ereğlisi İmar Planı	— Türk Ticaret Bankası Beşiktaş Şubesi ve Arşivi Yenilemesi
— Yogat İmar Planı	— Türk Ticaret Bankası Genel Müdürlüğü Binası Yenilemesi
— Konya Aksaray İmar Planı	— Osmanlı Bankası Çemberlitaş Şubesi Yenilemesi
— Urfa Birecik İmar Planı	— Osmanlı Bankası İskenderun Şubesi Yenilemesi
— Gaziantep Nizip İmar Planı	— Osmanlı Bankası Taksim Şubesi Yenilemesi
— Urfa Siverek İmar Planı	— Osmanlı Bankası Beyoğlu Şubesi Yenilemesi
— Kırklareli İmar Planı	1955
	— Kızılırmak Depo, Çeltik Fabrika ve Garajları Sanayii Sitesi
	— Osmanlı Bankası Servis Garajı
	— İstanbul Bankası Genel Müdürlüğü
	— Türkiye İş Bankası Anafartalar İş Hanı

Şekil 3.11: Seyfi Arkan Mimari Uygulamalarının Kronolojik Sırası 2

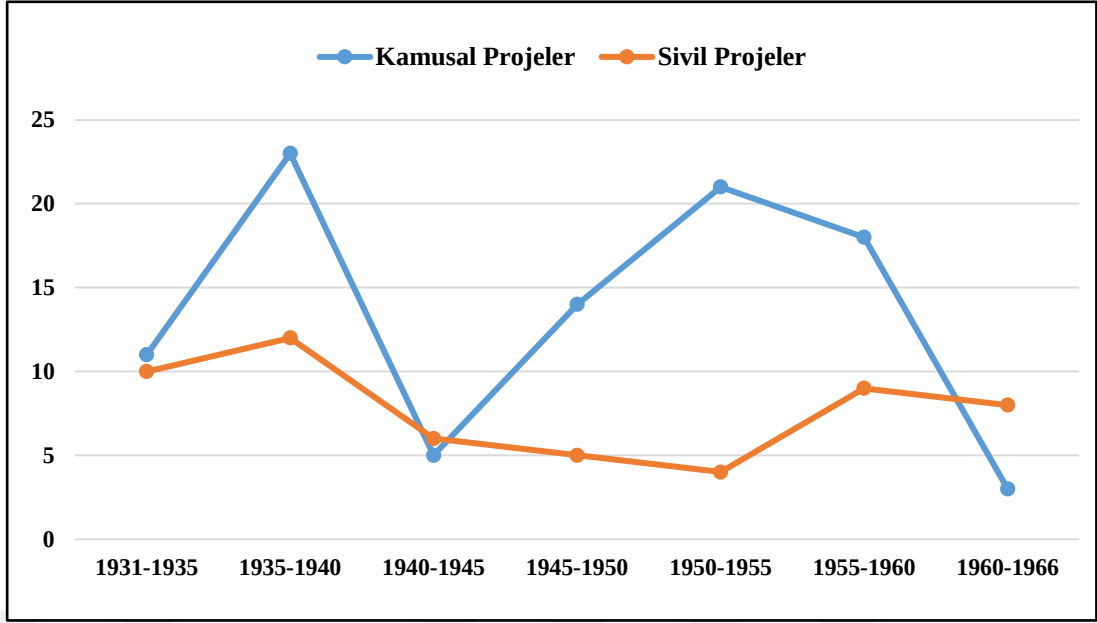
(Şekil, yazar tarafından, belirtilen kaynakların değerlendirilmesi ile hazırlanmıştır.)

- Koşuyolu Ucuz Evler Sitesi Mevzii İmar Planı ve Koşuyolu Çarşısı - Üsküdar Selamsız Ucuz Evler Sitesi Menzii İmar Planı - Beyoğlu Darülaceze Ucuz Evler Sitesi Menzii İmar Planı - Emirgan Üstü İstinye Ucuz Evler Sitesi Mevzii İmar Planı - Florya Ucuz Evleri Sitesi Menzii İmar Planı - Paşabahçe Ucuz Evler Sitesi Menzii İmar Planı - Zeytinburnu Ucuz Evler Sitesi Menzii İmar Planı ve Blok Apartmanları - Üsküdar Nakkaşbaba Ucuz Evler Sitesi Menzii İmar Planı 1700 Evlik Sıraevler - İzmir Uluslararası Fuarı'nda Sovyetler Birliği Pavyonu Uygulaması - Bayan Kemal Güçsav Villası - Bay Emin Sazak Villası - Bayan Baruh ve Bayan Mizrahi Villaları - Bayan Necla Sinoplu Villası	1962 - Konut ve Dükkanlar 1963 - Pirinççioğlu Konutu Yenilemesi - Pe- Re- Ja Kolonya Fabrikası 1964 - Mehmet Kavala Villası Yenilemesi - Kavala Galerisi, Ofisleri ve Volvo Servisi - Fındıkzade'de Sinema, Çarşı ve Apartman 1965 - Cevher Özden Villası 1966 - Anadolu Hisarı Spor Sitesi
1956 - Basın, Yayın ve Truzim Genel Müdürlüğü Haberler Bürosu İç Mekân Düzenlemesi - İstanbul Oto Sanayi Sitesi - Florya Halk Plaj Evleri - İstanbul İşçi Sigortaları Memur Evleri Sitesi - Bay Nevzat Eren Villası	
1957 - Cebeci Stadi	
1958 - Bayan Süheyla Apartmanı - Bor Apartmanı - Süleyman Şahinbaş Villası	
1959 - Bay İskender Evi Yenilemesi	
1960 - Fahrettin Soysal Apartmanı - Türk Hava Yolları Yönetim Binası - İstanbul Porselen Sanayi Genel Merkezi ve Fabrikası	
1961 - Profesör Afet İnan Kerimesi Evi İç Mekân Düzenlemesi - Profesör Afet İnan Evi Müştemilatı Bahçe Düzenlemesi ve Rıhtımı	

Şekil 3.12: Seyfi Arkan Mimari Uygulamalarının Kronolojik Sırası 3

(Şekil, yazar tarafından, belirtilen kaynakların değerlendirilmesi ile hazırlanmıştır.)

Şekil 3.13: Seyfi Arkan'ın Uyguladığı Kamusal ve Sivil Proje Sayıları

(Şekil, yazar tarafından, belirtilen kaynakların değerlendirilmesi ile hazırlanmıştır.)

Seyfi Arkan'ın daha öğrencilik yıllarında proje üretmeye başladığı ve mimarlık kariyerinin ilk eserini 1931 yılında Suadiye'de Yazlık Bir Villa projesi ile verdiği görülmektedir. 1933 yılında Dr. İhsan Sami Evi projesi ile bir Le Corbusier uyarlaması yaparak modernist çizgide proje üretme sürecine resmen girmiştir. 1934 yılında Arkan'ın ilk eserleri arasında yer alan ve bir yarışma sonucu kazandığı Hariciye Köşkü projesi yer almaktadır. Bu proje daha kariyerinin başında olan Arkan için çok önemlidir ve ileriki mimarlık kariyerini olumlu yönde etkilemiştir. 1935 yılında Üçler Apartmanı'nı projelendirmiştir ve bu proje dönemin mimarları tarafından başarılı bir örnek olarak kabul görmüştür. Aynı yıl Florya Cumhurbaşkanlığı Köşkü yarışmasına katılan Arkan'ın projesi üç proje arasından Atatürk tarafından seçilmiş ve Atatürk Arkan'a soyadını vererek ödüllendirmiştir. 1936 yılında Arkan'ın daha çok kamu sektörüne projeler ürettiği anlaşılmaktadır ve bu projeler arasında Makbule Atadan Köşkü en önemli projelerinden biridir. Arkan yapıyı dış formundan iç mekânına ve içerisindeki mobilyalara kadar modernist bir üslup ile tasarlamıştır. Arkan'ın 1937 yılında ağırlıklı olarak kamuya proje ürettiği görülmektedir ve bunlar arasında en önemli projelerden biri yarışma yolu ile kazandığı Belediyeler Bankası Binası projesi olarak gösterilmektedir. 1938 ve 1939 yıllarında kamu ve özel sektör olmak üzere toplam on tane proje üreten Arkan, bu yıllar içerisinde yaptığı en önemli projelerden biride 1938 yılında uyguladığı Türkiye Cumhuriyeti Tahran Sefareti'dir. 1940 yılında Adana Halkevi ve İzmit Halkevi

projelerini yapan Arkan, 1941 yılında sadece bir tane villa projesi yapmıştır. 1942 - 1949 yılları arasında imar planı, konut projesi, stadyum ve sergi sarayı gibi çeşitli birçok projeler üretmiştir. 1949 yılında konut projeleri ve Anadolu'nun birçok kentinde imar planları hazırlamıştır. 1950 ve 1951 yıllarında ağırlıklı olarak Banka Binası projeleri hazırladığı anlaşılmaktadır. Arkan'ın 1954 yılında konut projeleri ve ağırlıklı olarak Türk Ticaret Bankası Yenileme Projelerini yaptığı görülmektedir. 1955 ve 1956 yılları arasında kamu ve özel sektör olmak üzere birçok proje yapan Arkan'ın 1955 yılında ağırlıklı olarak İmar Planı projeleri hazırladığı görülmektedir. 1957 ve 1966 yılları arası ağırlıklı olarak özel sektör projeleri yaptığı ve uyguladığı projeler arasında net tarihi bilinmeyen yapılarında bulunduğu anlaşılmaktadır. Bunlar, Bursa'da Kahvehaneler ve Dükkânlar, Konut, Otel ve Kütahya İmar Planı projeleridir. Ayrıca bazı projelerinin de kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. Arkan'ın kariyeri boyunca yarışma projeleri, yenileme projeleri, sivil projeler ve kamu projeleri olmak üzere çeşitli birçok projeler ürettiği anlaşılmaktadır. 1935 ve 1960 yılları arasında daha çok kamuya proje ürettiği fakat 1940 ve 1945 yılları arası kamudan aldığı proje sayısında düşüş yaşandığı, kariyerinin son yıllarında ise daha çok sivil proje üretimine ağırlık verdiği anlaşılmaktadır (Şekil 3.13).

Çalışmanın bu kısmında Seyfi Arkan'ın mimarlık kariyeri boyunca proje üretme etkinliği irdelenmiş, kendisi ile ilgili yazılı ve düşünsel belge yoksunluğuyla karşılaşılmıştır. Bu bağlamda hazırlanan şekil ve grafiklerde biyografik veriler önemli bir yol gösterici olmuştur.

4. HALKEVLERİ

29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle birlikte aydınlanma düşüncesi ve batılılaşma hareketlerinin Türkiye'de Modernleşme projesi bağlamında uygulanmaya başladığı anlaşılmaktadır. Bu düşüncenin ulus inşa süreci ile bağdaştığı ve özellikle baştan yapılan kentlerde yeni yapı türleri ortaya çıkardığı söylenebilir. Ulus inşa sürecinde modernleşme projesi ülke geneline yayılmış ve bu süreç zarfının en somut örnekleri halkevleri olmuştur. Bu bağlamda halkevleri erken Cumhuriyet dönemi modernleşmenin bir sembolü olarak yerini almaktadır. Modernleşme döneminde halkevlerinin öneminin anlaşılması için çalışmanın bu kısmında halkevi kuruluş amaçları, şube çalışmaları ve ülkenin her bir yanına projelendirilen halkevi binaları, genel mimari özellikleri ile irdelenmektedir. Bazı uygulanmış halkevi binalarının, yakın çevresi, oluşturduğu yapı çevre, mimari programı, mimari tasarımı, cephe karakteri, mekân kurgusu, yapı malzemeleri ve yapım teknikleri gibi olgular modernlik bağlamında ele alınmış, elde edilen sonuç ve bulgular ile çizelge ve grafikler hazırlanarak konu irdelenmiştir.

4.1. Halkevi Kuruluş Amaçları ve Önemi

Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte modernleşme hareketleri somut olarak atılmaya başlanmıştır. Bu modernleşme hareketlerinin en somutu örnekleri halkevleridir ve o dönem devlet ideolojisini halka tanıtmaya görevi üstlenmişlerdir. Çalışmanın bu kısmında erken Cumhuriyet dönemi modernleşmenin sembolü haline gelen halkevlerinin kuruluş amaçları ve önemleri irdelenmektedir.

10 - 18 Mayıs 1931 tarihinde Cumhuriyet Halk Fırkası 3. Büyük kongresi halkevlerinin kurulmasına karar vermiş ve 19 Şubat 1932 günü halkevleri resmi olarak kurulmuştur. Ayrıca 8 Ağustos 1951 günü yürürlüğe giren 5830 sayılı Yasa ile halkevlerinin hazineye devri için bir aylık süre verilmiş ancak yasa çıktıktan bir hafta sonra hükümet bütün halkevlerini mühürlemiştir (Çeçen, 2018).

Halkevleri 12.01.1932 de CHP genel sekreterliğinin parti örgütlerine gönderdiği 7 sayılı genelge ile bir “Talimatname” ile kurulmuştur. Ayrıca 1951 yılına kadar halkevleri talimatnameler ile yönetilmiştir (Özacun, 1996).

Öncelikle 14 adet halkevi 19 Şubat 1932 tarihinde açılmış ve bunlar Afyon, Ankara, Aydın, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eminönü, Eskişehir, İzmir, Konya, Malatya ve Samsun Halkevi olmuştur. Halkevleri Kemalist ideolojiyi ve buna bağlı ilkeleri yaymak için ideolojinin ürünü olan inkılapları yerleştirmeyi amaçlamış ve “yeni toplumu” yaratmayı hedeflemiştir. Ayrıca yeni hayatın getirdiği alışkanlıkları, sanat, müzik, eğlence biçimlerini şekillendirmiştir (Yeşilkaya, 1999).

İlk halkevi 1932 yılında açılmış ve halkevleri cemiyetten çok topluluğu ifade etmiştir. Halkevleri halkın, kültürel ve sosyal kalkınmasını yükseltmeyi hedeflemektedir ve bu hedefin gerçekleşmesi için açıldıkları her yerde aydınlara ve halkın ilgisine sunulmuştur (Kansu, 1935).

Derli toplu bir genç kuşağa sahip olmanın gerekli olduğu ve bu olgunun gerçekleşmesi için gençleri hayata hazırlayacak kurumların kurulması gerektiği ifade edilmektedir. Halkın kaynaşıp kenetlenmesi, doğru şeyleri birbirleriyle paylaşmaları için toplantı yerlerinin açılmasının gerekli olduğu belirtilmektedir. Ayrıca halkevlerinin vatandaşların yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir kurum olduğu ve her yurttaşın bildiğini öğretip bilmediğini öğrendiği bir yer olduğu ifade edilmektedir (CHP 1935, Kaya 1935).

Eski Türk Ocağı binasının yeni halkevi genel merkezi olarak kullanılmasına karar verilmiş ve halkevleri açılış töreni burada yapılmıştır. Açılış töreninde Reşit Galip, halkın ulusal bir düzeye gelmesi için çalışma programının gerekliliği ve çalışma programında gençlere olduğu kadar yetişkinlere de yer verileceğini ve bu amaçlar doğrultusunda CHF’nin halkevlerini kurduğunu belirtmiştir (Çeçen, 2018).

1932 yılında yayımlanan Halkevleri Talimatnamesinde halkevlerinin asıl amaçları şu şekilde belirtilmiştir (CHF, 1932).

“Fırkamızın program temelleri Cumhuriyetçilik, milliyetçilik halkçılık, devletçilik, laiklik ve devrimciliktir. Programımızı bu ana ve temel prensiplerin hâkimiyeti ve ebedileşmesi için bu vasıflarda kuvvetli vatandaşlar yetiştirilmesini, milli seviyenin Türk tarihinin ilham ettiği derecelere çıkmasını, güzel sanatların yükseltilmesini, milli kültürün ve ilmi hareket ve faaliyetlerin

kuvvetlendirilmesini... hedeflemektedir. Halkevlerinin amacı bu uğurda çalışacak ülkölü vatandaşlar için toplayıcı ve birleştirici yurtlar olmaktadır.”

CHP 1935 Halkevleri dergisinin giriş bölümünde Mustafa Kemal Atatürk’ün resmi ve üzerinde “Partimizin halkevleri ile bütün yurddaşlara kucağını açması, vatanda sosyal ve kültürel bir devrim yaptı” sözleri yer almaktadır (Şekil 4.1). Bu durum, dönemin yönetimi ile halkevlerinin ideolojik bir bütünlük sağladığını göstermektedir.

Şekil 4.1: Halkevleri 1935 Dergisi Giriş Bölümü

Kaynak: (CHP, 1935)

Halkevlerinin kültür, sanat ve eğitim ortamını yayma ve bu olguları halka teşvik etme temeli üzerine kurulduğu anlaşılmaktadır. Halkevlerinin kuruluş amaçları hakkında birçok parti yöneticisinin ve devlet temsilcisinin farklı ifadeler ile tanımlamalar yaptığı ve bütün tanımların aynı noktada birleştiği görülmektedir. Halkevlerinin devlet ideolojisini ve düşüncesini somut olarak halka tanııtma görevi üstlendiği anlaşılmaktadır. Ayrıca halkevlerinin devrim yolunda ilerleyen kurum ve kuruluşlar olduğu görülmektedir.

4.2. Cumhuriyet İdeolojisi ve Halkevi Şube Çalışmaları

Erken Cumhuriyet dönemi ülkenin bulunduğu kültürel ortamı ve yönetimin ideolojik esaslarını anlamak için halkevi çalışmaları önemli görülmektedir. 1930’lu yıllarda devlet tarafından modernleşme uygulamalarının ve çabalarının arttığı, bu olguyu halkevleri ile somut olarak uyguladığı anlaşılmaktadır. Halkevlerinin kendi içinde

Çalışma alanları bulunmaktadır ve bu çalışma alanları dokuz farklı faaliyet alanı olarak belirlenmiştir. Bu bölümde bu faaliyet alanlarının amaçları ve işlevlerinin irdelenmesi hedeflenmektedir. Halkevlerinde bulunan kütüphane, yayın, tiyatro, gösteri ve spor alanlarındaki çalışmalar bir belge niteliği taşımaktadır ve halkevleri erken Cumhuriyet dönemi kültürel kalkınmanın en önemli olgularından biri olmuştur. Halkevlerinde yayımlanan dergiler ve kitaplardan birçok insan etkilenmiş, birçok insanın sanat, kültür, bilim alanında yetiştiği anlaşılmakta ve bu durum halkevlerinin önemini göstermektedir.

Halkevleri doğrudan CHP tarafından yaptırılmış ve bu durum halkevlerini Cumhuriyet'in ideolojik simgesi haline getirmiştir. 1932 yılında CHP milliyetçi bilinci yaymaya çalışmış ve bu bağlamda Türk Tarih Kurumu 1931 yılında, Türk Dil Kurumu 1932 yılında kurulmuştur. Ayrıca halkevleri de 1933 yılında resmi dergisi "lk" yoluyla Kemalist inkılabı ve ideolojiyi yaymaya başlamıştır (Bozdoğan, 2002).

Halkevleri memleket sevgisini ileri götüren toplanma veya çalışma yeridir ve herkese kapısı açıktır. Fırkaya kayıtlı olan veya olmayan herkes halkevlerine girebilir ancak şube idare komitelerinin fırkaya kayıtlı olması gerekmektedir (CHF, 1932). 1932 yılı Halkevleri Talimatnamesinde her vatandaşın farklı bir faaliyet sahasında bulabileceği belirtilmekte ve bu faaliyet alanları şu şekilde açıklanmaktadır.

- Dil Tarih Edebiyat şubesi
- Güzel Sanatlar şubesi
- Temsil şubesi
- Spor şubesi
- İçtimai Yardım şubesi
- Halk Dershaneleri ve Kurslar şubesi
- Kütüphane ve Neşriyat şubesi
- Köycüler şubesi
- Müze ve Sergi şubesi

Her halkevi belirtilen dokuz farklı faaliyet alanı içerisinden en az üç tanesinde örgütlenmiş ve bunlar dil-tarih-edebiyat, güzel sanatlar, gösteri sanatları, spor, sosyal çalışmalar, meslek eğitimi, kütüphane, müzeler-sergiler ve köy çalışmalarıdır (Bozdoğan, 2002).

Dil Tarih Edebiyat Şubesi

Dil Tarih Edebiyat Şubesi çevrenin genel bilgisini yükselterek önemli olaylarda toplantı ve konferanslar düzenleyecektir. Türk dilinde bulunan fakat günlük yazı ve edebiyatta kullanılmayan, halk tarafından anlaşılan kelimeleri, milli masalları ve atasözlerini araştırarak toplayacaktır. Ayrıca şube çalışanları dergi veya gazete çıkartacaklardır (CHF, 1932).

Şubelerin yapmış olduğu çalışmalar halkevleri açılırken hedeflenenden daha ileri seviyelere ulaşmıştır (CHP, 1942).

Güzel Sanatlar Şubesi

Güzel Sanatlar Şubesi musiki, resim, heykeltıraşlık, mimarlık, bezeme, süsleme gibi sanatları veya amatör unsurları bir araya toplayarak genç yetenekleri çalıştıracaktır. Aynı zamanda şube, genel müsamere salonunu hazır duruma getirecek ve akşamları halk için genel musiki düzenleyecektir. Şube uygun olan yerlere açacağı kurslar ile Güzel Sanatlara duyulan ilgiyi arttıracak ve güzellik anlayışını yükseltecektir. Şube, halkın milli marşları ve milli şarkıları öğrenmesine yardım edecek ve milli günlerde halka açık müsamere salonlarında milletçe hep bir ağızdan milli marş ve şarkılar söyletilecektir. Bu olgu güzel sanatlar şubesinin musiki kısmının en önemli görevlerinden biridir (CHF, 1932).

Halkevleri musiki çalışmaları umulmadığı kadar iyi yerlere ulaşmış ve halk müziğini memleketin her bir noktasına halkevleri aracılığı ile ulaştırmıştır. Halkevlerinin kurulmasıyla bayramlarda ve toplantılarda Halkevi Bandoları ve Halkevi Orkestraları ile ses ve ahenk yakalanmıştır (CHP, 1942).

Temsil Şubesi

Temsil Şubeleri Temsil Sanatına hevesli kadın ve erkek üyelerden oluşmaktadır. Ayrıca halkevleri müsamerelerinde halkevi genel kurulu tarafından yazılmış piyesler oynanacaktır (CHF, 1932).

Temsil şubesi tiyatroyla ilgilidir ve tiyatronun yanı sıra diğer sahne sanatlarıyla da ilgilenmektedir. Ayrıca ülke genelinde tiyatro sevgisinin gelişmesi için çalışmalar yaparak geleneksel değerleri temsil eden piyesler ile halkın eğitilmesini sağlayacaktır (Çeçen, 2018).

Temsil Şubesi Karagöz ve Kukla gibi meydan temsillerine daha fazla zaman ayıracak ve bu sayede insanların sahneye çıkması ile sanat şubesi birçok amatör bireyi yetiştirecektir. Ayrıca birey şubeden sonra Devlet Konservatuarına geçerek birçok başarı kazanacaktır (CHP, 1942).

Spor Şubesi

Spor ve beden hareketleri milli terbiye ve gençlik terbiyesinin vazgeçilmezidir ve bundan dolayı Türk halkında beden hareketleri sevgi ve ahlak uyandırmaktadır. Bu milli idealin gerçekleşmesi için sporun ve tüm beden hareketlerinin yöntem ve kural dâhilinde planlı bir biçimde yapılması gerekmektedir (CHF, 1932).

Halkevlerinde Beden Terbiyesi öğretmenliği yapan bireyler faydalı yardım ve hizmetlerde bulunmaktadır. Ayrıca okullarda Beden Terbiyesi öğretmenlerinin sayısı her geçen gün artmakta ve bu durum halkevlerinin önemini göstermektedir (CHP, 1942).

İçtimai Yardım Şubesi

İçtimai Yardım Şubesi, halkevlerinin bulunduğu yerlerde hakiki suretle yardıma muhtaç kimsesiz kadınlara, dermandan düşmüş yaşlılara, hastalara, yardıma muhtaç kimselere yardım hissini uyandırarak aracılıkta bulunacaktır (CHF, 1932). Şube halkın sağlık bilgisini arttıracak çalışmalar yaparak ve dilencilikle savaşarak ülke genelinde sosyal yardım düşüncesinin arttırılmasını sağlayacaktır (Çeçen, 2018).

Halkevlerinin aydınlığından ve yeteneklerinden beklenen başarı sağlanmıştır. Ayrıca halkın halkevleriyle karşılıklı kaynaşması, yakalanan başarının en önemli göstergesi olmuştur (CHP, 1942).

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi

Halkın seviyesini yükseltecek her türlü okuma, yazma, yetiştirme hareketlerinin ilerletilip geliştirilmesi amacı ile her halkevinde bir Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi açılacaktır. Şube mahalli idareleri okuma, yazma, Ecnebi lisanı, fen, sanat, hayat bilgisi gibi çalışmalara yardım edecektir. Halkevlerindeki ders ve kurslarda vatandaşın seviyesine ve derecesine göre okuma- yazma, tarih ve yurt bilgileri, medeni bilgiler gibi alanlar öğretiliecektir (CHF, 1932).

Yeni teknik usuller ve hayat şartlarında ders şeklinde öğretecek birimler azdır ve öğretme okutma gibi olgular ile halka çalışma yolu kazandırılması halkevi yapısının özünü yansıtmaktadır. Bu gerçeği kavrayan Halkevleri, Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi ile çok faydalı hizmetler vermektedir (CHP, 1942). Ayrıca dershane ve kursların çeşitliliğinin halkevleri çalışma talimatnamesinde altı farklı bölümde toplanabileceği belirtilmekte ve bu kurslar şu şekilde sıralanmaktadır.

- Türkçe okuma yazma kursu.
- Fizik, kimya, elektrik gibi uygulamalı kurslar.
- Hayat sahasına giren meslekler ve küçük sanatlar kursları.
- Güzel sanatlar kursları.
- Yabancı dil kursları.
- Okulda tekrara kalanları yetiştirme kursları.

Halkevlerinde koşullar müsait olduğunda yabancı dil kurslarının açıldığı ve bu kurslarda İngilizce, Fransızca ve Almanca derslerinin verildiği belirtilmektedir. Ayrıca raporda Türkçe okuma yazma kursundan sonra en çok talebin yabancı dil kurslarına olduğu belirtilmektedir.

Kütüphane ve Neşriyat Şubesi

Kütüphaneler halkın bilgisini arttırmada başlıca olgulardan biridir ve bu sebepten dolayı her halkevinin olduğu yerde bir kütüphane ve bir okuma odası bulunması halkevinin ilk şartıdır. Halkevinin bulunduğu şehirde veya kasabada bir kütüphane bulunsa bile halkevi yine de kendi kütüphanesini kuracak ve her durumda kütüphaneyi bir ihtiyaç bilecektir (CHF, 1932).

Her halkevinde en az üç şube açılacaktır ve bu üç şube arasında mutlaka Kütüphane ve Yayın Şubesinin olması gerekmektedir. Bu kütüphaneler, kuruluşlardan gönderilen kitaplar, mahalli eski kütüphanelerinden alınan kitaplar, kişisel koleksiyon ve kütüphanelerden gelen kitaplar ve halkevlerince beğenilip satın alınan kitaplar ile her geçen gün büyümektedir. Ayrıca 10 yıl içerisinde halkevlerinde ciltli olarak düzenlenmiş kitap sayısının 420 bini bulunduğu ve kütüphanelerin bulunduğu bölgeye ve seviyeye göre düzenlendiği belirtilmektedir (CHP, 1942).

Köycüler Şubesi

Köycüler şubesinin esas vazifesi, köylerin sağlıklı, uygar, güzel, gelişmekte olması ve köylü ile şehirli arasındaki karşılıklı sevgi duygularının kuvvetlenmesini sağlamaktır. Şube, köylüleri mümkün olduğu kadar sık halkevi müsamerelerine davet edecek ve halkevi mensuplarının da köylerde tertip edilecek kır bayramlarına katılmasıyla karşılıklı anlaşma olanakları hazırlayacaktır (CHF, 1932).

Halkevleri Köycüler Şubesi köylere geziler yaparak çeşitli alanlarda yaptıkları yardımlar ile köylülere fayda sağlamaktadır. Bu gezilerde şube elemanlarını temsil edenler, doktorlar, öğretmenler, diş hekimleri, veterinerler ve köyün sorunlarını dinlemek için idari amirlerden oluşmaktadır. Ayrıca şube, cumhuriyet alanı, halkevi, telgraf, telefon, posta, jandarma, polis karakolları, mektep binaları ve mezarlık gibi yerlerin kararlaştırılmasında ve uygun inşaatın yapılmasında köylüleri bilgilendirmektedir (CHP, 1942).

Müze ve Sergi Şubesi

Müze ve Sergiler Şubesi, halkevi müzesi ve sergiler grubu olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Müzeler şubesi mensup olduğu halkevi çevresinde tarihi eser ve abidelerin korumasından sorumludur ve resmi makamları bilgilendirmektedir. Sergiler grubu ise halkevinin bulunduğu konumda resmi müzeler varsa bu müzelerin zenginleştirilmesinde ve eksiklerin tamamlanmasında çalışacak, eksikler yoksa bu sergilerin kurulmasında çalışacaktır (CHF, 1932).

Bazı halkevleri son yıllarda Tarihi ve Folklorik incelemeler yaparak çalışmaları daha ileri seviyelere götürdüler. Şube, mahalli özelliklere ait kültür malzemelerini toplayarak 16 müze ortaya çıkarmıştır ve bu çalışmalar daha sonra Milli Halk Kütüphanesinin temelini oluşturacaktır. Her halkevi kendi bulunduğu bölgeyi sürekli inceleyecek ve çalışmaların sonuna gelindiğinde milli benliğimiz ve tarihimizi aydınlatmamız bakımından elde edilecek sonuçlar çok kıymetli olacaktır (CHP, 1942).

Bu kısımda halkevlerinin modernleşme projesi bağlamında çalışmaları ve faaliyet alanları irdelenerek erken Cumhuriyet döneminde halkın gelişimi için önemi anlaşılmaya çalışılmıştır. CHP'nin 1932 yılında yayımladığı Halkevleri Talimatnamesinde halkevleri için 9 ayrı faaliyet alanı belirtilmiş ve bu faaliyet alanlarının amaç ve kapsamı açıklanmıştır. Talimatnamede; Dil Tarih Edebiyat

Şubesi, Güzel Sanatlar Şubesi, Temsil Şubesi, Spor Şubesi, İctimai Yardım Şubesi, Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, Kütüphane ve Neşriyat Şubesi, Köycüler Şubesi ve Müze ve Sergi Şubesi olmak üzere toplam dokuz farklı faaliyet alanı belirtilmiştir. Ayrıca her şubenin dokuz faaliyet alanı içerisinde uygunluk durumuna göre üç farklı faaliyet alanı seçebileceği belirtilmektedir. Halkevlerinin bulunduğu il veya ilçelerin gelişiminde büyük öneme sahip olduğu ve yakın çevrede kültürel etkileşim sağladıkları görülmektedir. Faaliyet alanlarının amaç ve kapsamı ayrı ayrı irdelendiğinde Cumhuriyet ideolojisini halka yaymak ve halkın eğitim ve kültür bağlamında seviyesini arttırmayı hedeflediği anlaşılmaktadır. CHP'nin hazırladığı 1932 - 1942 yılları arası halkevleri çalışma raporunda dokuz ayrı şubenin kuruluş amacına uygun olarak faaliyet gösterdiği ve bu süreçte şubelerin halk tarafından benimsenerek ve ilgi duyularak faaliyet verdiği anlaşılmaktadır. Bu durum erken Cumhuriyet dönemi halkevi ve halkevi şube çalışmalarının modernleşme projesi bağlamında önemini göstermektedir.

4.3. Halkevi Bina Üretim Süreci

Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte ülke genelinde modernleşme projesi bağlamında kurumsallaşma süreci başlamıştır. Bu dönemde yönetim siyasi, ekonomi ve kültürel kararların alınmasında önemli rol üstlenmiştir. Bu bağlamda erken Cumhuriyet dönemi kurum ve kuruluşlar mekânsal yapılanma sürecine hızlı bir biçimde girmiştir. Bu sürecin en somut örneği ülke geneline yapılan halkevi binaları olmuştur. Bu bağlamda halkevlerinin üretim süreçleri irdelenerek modernleşme sürecinde binaların mimari biçim ve özellikleri anlaşılmaya çalışılmaktadır.

CHP Genel Sekreterliği halkevi binalarının planlamalarını önem ile takip etmektedir. Ayrıca halkevi binalarının ihtiyacı karşılayabilecek şekilde olması ve bina mimarisinin iyi bir şekilde planlanması için CHP Genel sekreterliğinde bir Müşavir Mimarlık Bürosu kurulmuştur (CHF, 1932).

CHP'nin 1942 yılında yayımladığı 10 yıllık halkevleri çalışma raporunda, il ve ilçe merkezlerinde inşa edilecek halkevi bina projelerinin bazı esaslar ile uygulanacağı belirtilmekte ve raporda şu şekilde açıklanmaktadır;

- İnşa edilecek halkevi binasının yerinin belirlenmesinde çok hassas davranılacağı,

- Proje alanının müşavir mimar tarafından görülmesinden sonra projenin alana uygun bir vaziyette hazırlanacağı,
- Halkevi binasının yapılacağı yerin yerleşim alanına ve şehrin gelişimine açık olan yerlerde yapılmasına dikkat edileceği,
- Proje alanının oldukça büyük olması ve etrafında geniş bahçe ve oyun alanlarının yapılabilecek vaziyette olması gerekliliği belirtilmektedir.

Ayrıca raporda, projelendirilecek halkevi binaları için il ve ilçe merkezleri olmak üzere ayrı planlama esasları belirtilmiştir. İl merkezlerinde uygulanacak halkevlerinin ölçütleri şu şekilde açıklanmıştır;

- Halkevinin bulunacağı yerin nüfusu esas alınarak bina büyüklüklerinin belirleneceği,
- Halkevlerinde genel olarak temsil ve konferans salonlarına önem verileceği ve bu salonların oldukça büyük planlanacağı,
- Temsil salonu ve konferans salonundan ayrı bir kapalı jimnastik salonu veya spor salonunun yapılacağı,
- Halkevi binalarının diğer bir önemli kısmının da okuma salonları ve kütüphaneler olduğu belirtilmektedir. Ayrıca her ilde en az 50 kişilik okuma salonu bulunmasının gerektiği,
- İllerde bulunan halkevlerinde temsil salonundan ayrı bir merasim salonunun bulunacağı ve kapalı spor salonu olan binaların aynı zamanda merasim salonu görevi göreceği,
- Halkevi idari birimlerinin ayrı binalarda bulunacağı belirtilmektedir.

İlçe merkezlerinde bulunacak halkevi binalarının ayrı planlamasının mümkün olmadığından dolayı tip projeler halinde yapılmalarına karar verilmiştir. Üç tip halkevi projesi esaslı bir biçimde hazırlanmıştır. Binalar tip projeler halinde ihtiyacı karşılamanın yanı sıra bulunduğu yerde kullanılan malzeme ile inşa edilmesi daha uygun olacaktır (CHF, 1932). Yapılacak halkevi binalarının genel özellikleri şu şekilde belirtilmiştir;

- Cephe karakterinin malzeme biçimine göre ortaya çıkacağı ve binanın projelendirileceği yerin özelliklerine uygun planlama yapılacağı,
- Ayrıca binaların asil ve gösterişten uzak bir karakterde planlanacağı ve genel vaziyete uyum sağlayacağı,

- Mimari kurallara bağlı kalarak halkevi binalarına ağır başlı bir görünüm vermeye çalışılacağı ve Türk geleneksel mimari özelliklerine bağlı kalınmaya özen gösterileceği belirtilmektedir.

Tuzer (1940), program dâhilinde 8 - 10 sene gibi kısa bir süre içerisinde vilayet ve kaza merkezlerinde halkevi binalarının yapılmasına karar verildiğini belirtmektedir. Bu bağlamda her yıl belirli sayıda halkevi binasının yapılacağını ve bu kapsam dâhilinde programın iki maddeden oluştuğunu belirtmektedir. Ayrıca ilk maddenin şimdiye kadar halkevi yapılmamış vilayet merkezlerini, ikinci maddenin ise şimdiye kadar halkevi yapılmamış kaza merkezlerini kapsadığı ifade etmektedir.

Halkevi binaları yalnızca sosyal ihtiyacı karşılayan binalar olmayacak ve memlekette mimari gelişime rehberlik edebilecek nitelikte eserler olacaktır (CHP, 1942).

1940 yılında Arkitekt dergisinde örnek küçük tip halkevi projesinin görseli yayımlanmıştır (Şekil 4.2).

Şekil 4.2: Örnek Küçük Tip Halkevi Projesi

Kaynak: (Oran, 1940)

Oran (1940), Müşavir mimarlığın yapılan halkevlerini incelediği ve ayrıca projelerini de uyguladığını belirtmektedir. İlçe halkevi projeleri için bir büyük ve bir küçük tip olmak üzere iki tip projenin hazırlandığını ifade etmektedir. Küçük halkevi projesi için hazırlanan tip projenin mimari özelliklerini şu şekilde belirtmektedir;

- Binaların yaklaşık 275 metrekarelik bir alana sahip olacağı,
- İdari birimlerin olduğu kısmın altında bodrum katın bulunacağı ve bu kısmın iki kattan oluşacağı,
- Binanın büyük bir kısmının merasim salonundan oluşacağı,
- Zemin katta okuma salonunun bulunacağı belirtilmektedir.

Ayrıca küçük halkevleri için örnek plan tipolojilerinin yapılmasının haklı bulunabileceği fakat vilayet halkevleri içinde proje yarışmalarının açılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Halkevi projelerinde çalışmak isteyen yüzlerce Türk mimarın olduğunu ve en iyi projenin yapılabilmesi için proje yarışmalarının açılmasının gerekliliğini belirtmektedir.

Çanakkale Halkevi projesi için mimar ve mühendisler arasında bir proje yarışması açıldığı ve kazanana 1500 lira, ikinci olana 1000 lira ve üçüncü olana ise 750 lira verileceği belirtilmektedir. Ayrıca bu durumun mimarlar tarafından büyük ilgi ve alaka uyandırdığı ifade edilmektedir (Arkitekt, 1943).

Eminönü Halkevi'nin Jimnastik ve Temsil kollarını bir araya toplamak için yeni bina projesi hazırlanacaktır ve proje için valilik, imar şubesi mimarlarından Ahmet Sabri'yi görevlendirmiştir. Bu durum partinin halkevlerine verdiği önemi göstermektedir (Sabri, 1936). Yapılacak halkevi binasının mimari özelliklerini şu şekilde açıklamıştır.

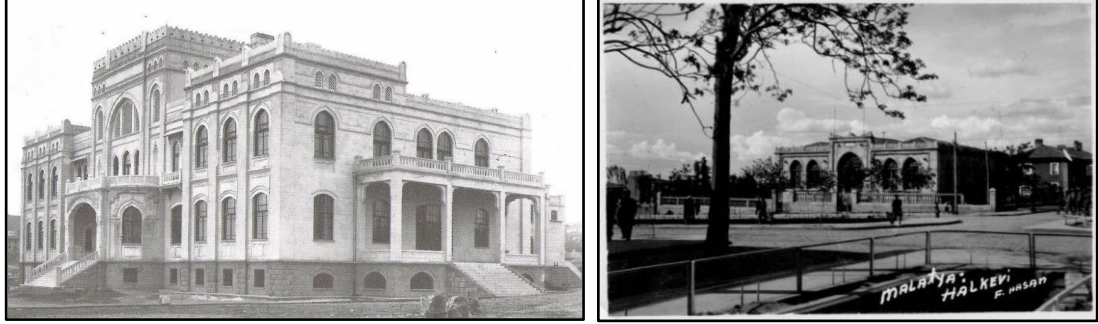
- Temsil ve Jimnastik Salonuna girişin seyircilere özel bir galeri ile ayrı olacağı ifade edilmekte ve salon ve galerinin toplam 500 kişi alacak biçimde planlanacağı,
- Salon dışında diğer birimlerin kompozisyon içinde işlevselliğe ve görselliğe hitap edeceği, gençlerin çalışmaları için güzel bir bina yapılmaya özen göstereceği belirtilmektedir.

Parti Isparta, Kırklareli, Çankırı Halkevi gibi bina projelerini Bayındırlık Bakanlığı'ndan sağlamış ve projeler Yapı İşleri Umum Müdürlüğünde hazırlanmıştır. Bu durum halkevi inşaat bedelinin Parti ve Hususi idare tarafından tahsis edildiğini göstermektedir (Yeşilkaya,1999).

Çeçen (2018), Hükümetin halkevi bina sorununu çözmek için tarihsel değeri olan binalardan faydalandığını ve hükümetin tarihi değeri olan binaları korumaya önem vererek bu binaların halkevi olarak kullanılmasını desteklediğini belirtmektedir.

1931 yılında Türk Ocakları kapatılarak Türk Ocağı Merkez Binası 10 Haziran 1931 tarihinde CHP'ye devredilmiştir. Ayrıca 1932'de Türk halkının eğitim ve kültürel yönden kalkınmasını sağlamak ve Atatürkçü ideolojiyi halka yaymak amacıyla halkevleri açılmış ve eski Türk Ocağı binası Ankara Halkevi olarak hizmet vermeye

başlamıştır (Merdim, 2011). Malatya’da bulunan eski Türk Ocağı binası daha sonra Malatya Halkevi olarak kullanılmıştır (Önder, 1988), (Şekil 4.3).

Şekil 4.3: Ankara Türk Ocakları Merkez Binası ve Malatya Türk Ocağı Binası

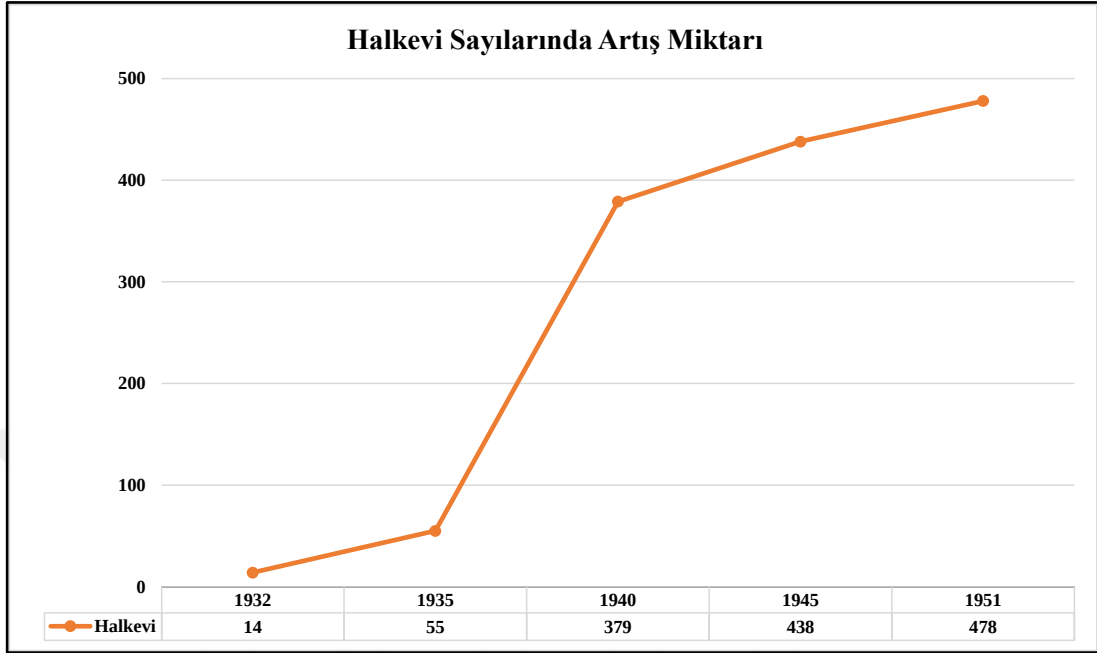
Kaynak: (Url-5), (CHP)

Devlet yönetiminin halkevi bina üretim süreçlerini önemseydiği, milli ruh ve heyecanı yansıtacak nitelikte ve modern yapıların yapılmasına özen gösterdiği anlaşılmaktadır. Yeni projelendirilecek halkevi binaları için CHP Genel Sekreterliğinde Müşavir Mimarlık bürosunun kurulması hükümet için halkevi projelerinin önemini göstermektedir. Projelendirilen halkevi binalarının bazı esaslar doğrultusunda yapıldığı ve bundan dolayı il ve ilçelerde yapılan binaların ihtiyaç doğrultusunda büyüklükleri ve işlevlerinin değişiklik gösterdiği anlaşılmaktadır. Halkevlerinin dokuz farklı faaliyet alanı bulunmaktadır ve her halkevi bulunduğu konuma ve ihtiyaca göre en az üç farklı faaliyet alanını seçmektedir. Bu durum halkevi binalarının bulunduğu konuma göre ve faaliyet alanlarına göre tasarımsal farklılık göstermelerine neden olmaktadır. İlçe merkezlerine üç farklı tip halkevi projesinin uygulanması çevrenin ihtiyacı doğrultusunda halkevi bina tasarımlarının yapıldığını göstermektedir. Ayrıca cephe karakterlerinin ve kullanılan yapı malzemelerinin yapının projelendirileceği konuma göre değişiklik göstermesi halkevinin yapılacağı çevre ile uyumlu olmasına önem verildiğini göstermektedir. İlçelerde yapılacak halkevi binaları için proje yarışmalarının açılması ve Türk mimarların yarışmalara önem göstererek katılmaları daha iyi bir projelendirme yapılabilmesi açısından önemli görülmektedir.

Halkevlerinin kurulduğu yıldan itibaren kapatılmalarına kadar olan süreç içerisindeki sayıları grafik ile gösterilmiştir (Şekil 4.4). 1932 yılında 14 halkevinin kurulduğu ve 1951 yılında DP döneminin başlamasıyla birlikte ülke genelinde tüm halkevlerinin kapatıldığı anlaşılmaktadır. Grafikten anlaşıldığı üzere halkevi sayılarında en çok artış 1935 ve 1945 yılları arasında gerçekleşmiştir. 1932 ve 1951 yılları içerisinde

kurulan her halkevi için yeni bir binanın yapılmadığı, genellikle CHP tarafından satın alınan binaların ve eski Türk Ocağı binalarının halkevi olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Şekil 4.4: Yıllara Göre Halkevi Sayılarında Artış Miktarı

(Şekil, yazar tarafından, belirtilen kaynakların değerlendirilmesi ile hazırlanmıştır.)

4.4. Halkevi Binalarının Mimari Özelliklerinin İrdelenmesi

Çalışmanın bu kısmında halkevi bina projelerinin mimari özellikleri irdelenmektedir. Halkevi bina üretim süreçleri incelendiğinde dönemin koşulları çerçevesinde basit, işlevsel ve modern mimariyi yansıtan binaların yapılmak istendiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda modernleşme sürecinde uygulanan halkevi binalarının şehirdeki konumları, mimari planları, cephe karakterleri, yapı malzemeleri, yapım teknikleri ve mimari biçimleri irdelenerek halkevi binalarının mimari özellikleri anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Oran (1940), il ve ilçelerde projelendirilecek halkevi bina mimarisinin çok sade ve basit olması gerektiğini ifade etmektedir. Halkevlerinin Cumhuriyet ideolojini her alanda halka sunduğu ve yaşanan gelişimlerin bir örneği olduğunu belirtmektedir. Ayrıca binaların genel görünümüyle milli ruhu ve heyecanı yansıtmaları gerektiğini ifade etmektedir.

Halkevi binalarının çevre ile uyumlu olması için mimarisine form olarak mütevazı bir karakter verilmeye çalışılacaktır. Ayrıca inşaat ve mimarideki kurallara bağlı

kalarak binalara ağır başlı bir karakter verilmeye çalışılacaktır (CHP, 1942). Halkevi binalarında moderne doğru bir yöneliş vardır fakat binalarda yerel izlere de rastlanmaktadır (Durukan, 2006).

Halkevleri salt bir eğitim kurumu değil kültür yapıları olarak toplumun üst gelir grubuna hitap etmektedir. Kent içerisinde bulunan halkevi binaları siyasi erke ait işaret olan “milli” ve “laik” yeni devleti temsil etmektedir. Ayrıca halkevi binaları iktidara ait işaret ve sembollerin taşıyıcısıdır. Bu işaretler, gazi heykeli, yazı, partinin 6 oklu bayrağı ve Türk bayrağıdır. Ayrıca Cumhuriyet dönemi Türk mimarlığında kule kullanımlarına sıklıkla rastlanmaktadır. Kule halkevlerine ait bir işaret olarak kentte yükselen önemli bir elemandır (Yeşilkaya, 1999).

Halkevi binalarının mimarisinde Cumhuriyet ikonografisi kapsamlı bir biçimde kullanılmakta ve Atatürk’ün sözleri ve heykeli yer almaktadır. Bu bağlamda Gebze Halkevi binasının sokağa bakan cephesinde yazıtlar ve parti sloganlarına yer verilmiştir (Bozdoğan, 2002).

Kars Halkevi ve Çankırı Halkevi binalarının plan ve fotoğrafları incelendiğinde bu kulelerin merdiven boşluğu olarak planlandığı ve kulelerde bulunan pencerelerden içeriye ışık alındığı görülmektedir (Durukan, 2006), (Şekil 4.5).

Şekil 4.5: Kars Halkevi Binası ve Çankırı Halkevi Binası

Kaynak: (Aydoğan), (Url-6)

Erken Cumhuriyet dönemi modernleşme sürecinde ülke genelinde projelendirilen halkevi binalarının genel mimari özellikleri incelendiğinde, Cumhuriyet ideolojisini mimaride yansıtmak için yapıların yapılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Halkevi binaları yapısal ve biçimsel olarak irdelendiğinde dönemin modern mimarisinin yansıtılmaya çalışıldığı ayrıca binalarda kule gibi yüksek mimari öğelerin kullanıldığı gözlenmiştir. Halkevi binalarının mimari özelliklerinin anlaşılması için yapıların görsel ve biçimsel olarak incelenmesinin yanı sıra, konumları, mimari planlamaları,

yapı malzemeleri, cephe karakterleri ve mimari formları gibi olgular ile ayrı ayrı irdelenmesi çalışma için önemli görülmektedir.

4.4.1. Konumu ve oluşturdıkları yapı çevre

Halkevleri faaliyet alanlarından da anlaşılacağı üzere müzik, spor, tiyatro ve güzel sanatlar gibi alanlarda halka batılı hayat tarzının yansıtılmaya çalışıldığı ve mimaride çağın modern anlayışını yansıtacak yapıların yapılmasına özen gösterildiği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda halkevi binalarının projelendirildiği konumlar incelenerek oluşturdıkları yapı çevre anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Adana, Bartın, Bursa, Isparta, İzmit, Karamürsel, Kars, Kayseri, Konya, Mersin, Sivas, Yalova ve Zonguldak Halkevi binaları Cumhuriyet meydanı üzerinde yer almaktadır. Bu durum, 1930’larda hâkim olan imar politikalarından gelmektedir. Bu bağlamda her kentte “Gazi Bulvarı” ve “Atatürk Caddesi” kurmak yönetimin asıl amacı olmuş ve kent anayolları bu caddeler üzerinde bulunan “Cumhuriyet Meydanı” ile birleşmiştir. Ayrıca gazi ilkokulu, hükümet konağı, belediye binası ve halkevi binaları ana caddelerde bulunan binalar olarak algılanmaktadır (Durukan, 2006).

Halkevi binalarının konumlandırılacağı yerler özenle seçilmekte ve bu bağlamda Konya Halkevi binasına uygun bir alan bulunabilmesi için uzun tartışmalar yaşandığı belirtilmektedir (Şahabettin, 1934).

“Çok defa bu nevi yapıları ortaya getirmek için şehrin dün, bugün ve yarınki vaziyetini plândan takip etmelidir. Plânda, bu gibi yapılara, şehir orta hattı üstünde mevki vermelidir. Çünkü bu noktalarda, şehir ve halk kültürüne vasıta olacak yapılar bulunabilir. Çünkü ikamet noktalar ile bu noktanın büyük rabıtası vardır aynı zamanda, yapı noktası ile öbür noktalar arasında bulunan yol derecelerini gözetmelidir.”

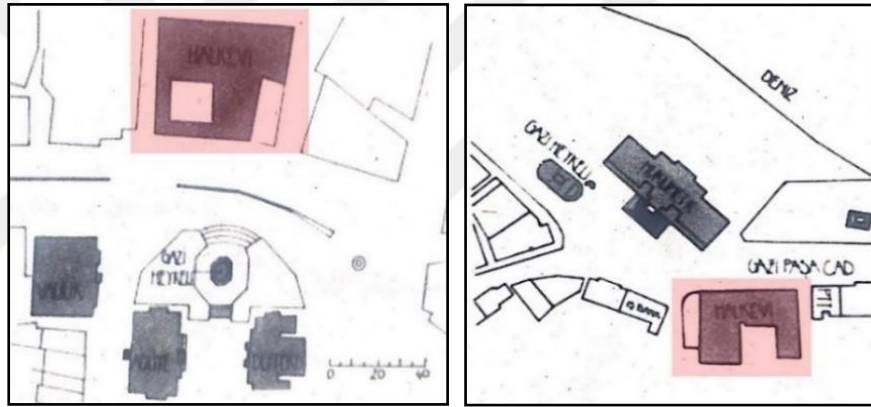
Yeşilkaya (1999), hükümet konağı ve belediye binaları gibi halkevi binalarının da erkin varlığın ve gücün sembolü olduğunu belirtmektedir. Ayrıca protokolde Vali’den sonra halkevi başkanının geldiğini ve hükümet konağından sonrada şehirde ikinci önemli yapının halkevi olduğunu ifade etmektedir. Halkevlerinin, sadece eğitim kurumunu değil yeni rejimin varlığını da temsil ettiğini belirtmektedir.

Diyarbakır Halkevi binası, parti binası, valilik binası ve diğer kamu yapılarına yakın bir konumda inşa edilmiştir (Şekil 4.6).

Şekil 4.6: Diyarbakır Halkevi Binası ve CHP Binası

Kaynak: (Url-7)

Şekil 4.7: Bursa Halkevi Binası ve Zonguldak Halkevi Binasının Cumhuriyet Meydanı ile İlişkisi

Kaynak: (Yeşilkaya, 1999)

Bursa Halkevi ve Zonguldak Halkevi binaları vaziyet planları üzerinden incelendiğinde Cumhuriyet meydanına yakınlıkları ile fark edilmektedir (Şekil 4.7). Birçok halkevinin Cumhuriyet meydanına veya kent merkezlerine yakın konumlandırıldığı anlaşılmaktadır. Fakat bu durum Mersin Halkevinde değişiklik göstermiş, halkevi binası yapıldıktan sonra Cumhuriyet meydanı yapılmıştır. Bu durum illerde veya ilçelerde halkevi binalarının projelendirildiği konumların önemini göstermektedir.

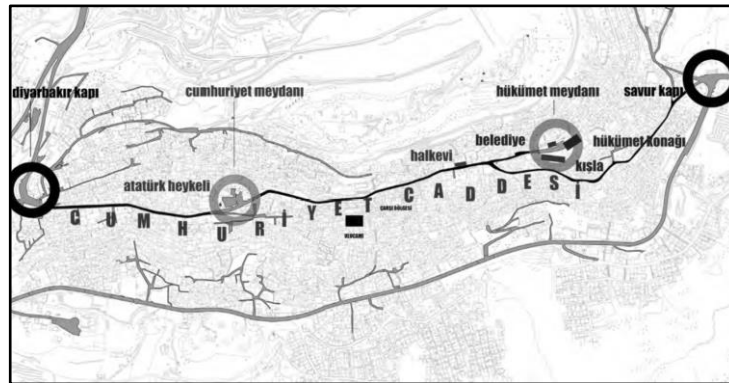
Mardin Halkevi binasının Hükümet Konağı, Hükümet meydanı ve Cumhuriyet meydanı gibi şehrin önemli odak noktalarını üzerinde bulunduran Cumhuriyet Caddesi ile ilişkisi görülmektedir (Şekil 4.9). Ayrıca Mardin Halkevi binasının tarihi

bir değere sahip olan Şehidiye Medresesi karşısında yer aldığı anlaşılmaktadır (Şekil 4.8). Erken Cumhuriyet döneminde projelendirilen bazı halkevi binalarının dini alan yakınlara bilinçli bir vaziyette konumlandırıldığı gözlenmiştir. Bu bağlamda Mardin Halkevi binasının Cumhuriyet Caddesinde konumlandırılması ve dini mekâna yakınlığı ile şehrin önemli bir noktasına bilinçli bir vaziyette konumlandırıldığı anlaşılmaktadır.

Şekil 4.8: Mardin Halkevi ve Şehidiye Camii İlişkisi

Kaynak: (Düzenli & Düzenli, 2018)

Şekil 4.9: Mardin Halkevi ve Cumhuriyet Caddesi İlişkisi

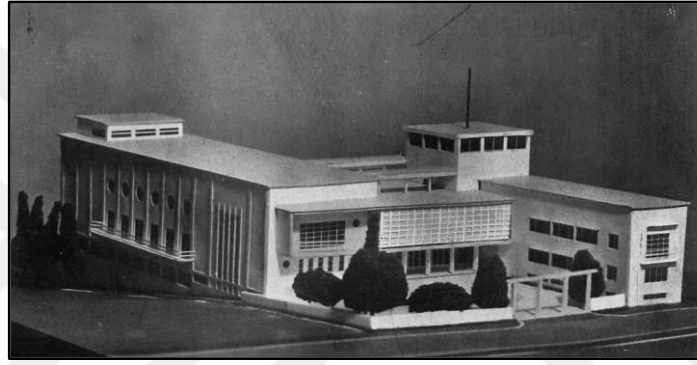
Kaynak: (Düzenli & Düzenli, 2018)

Sivas Cumhuriyet meydanına parti tarafından halkevi yapılmasına karar verilmiştir ve binanın projelendirilmesi için bir proje yarışması açılacaktır (Arkitekt, 1939). Ayrıca yarışmada jüri yapılacak projenin şemasını şu şekilde açıklamıştır;

“Bina, arsanın haritasında gösterildiği veçhile 50 derecelik had bir zaviye tahtındaki köşeye yapılacağından, iki sokak cephesi arz edecek ve mukabil arka cepheler de bahçeye nazır olacaklardır.”

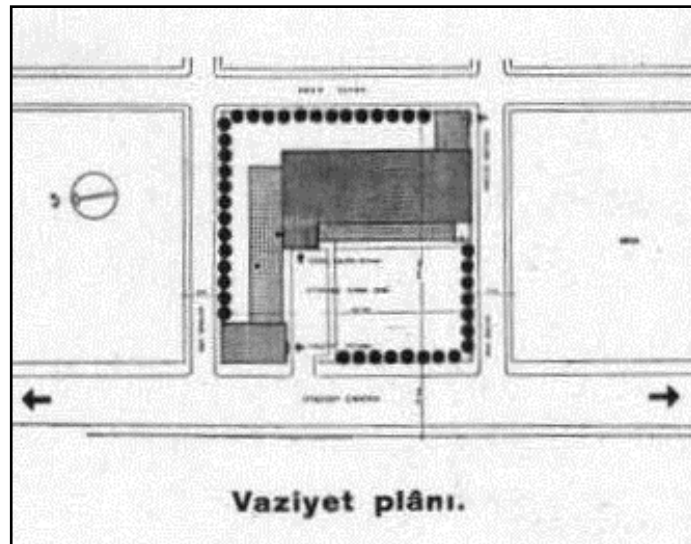
Kadıköy Halkevi binası yapımı için proje yarışmasının açıldığı ifade edilmekte ve yarışmaya 17 mimarın proje hazırladığı bunlar arasında mimar Rüknettin’in projesinin birinci geldiği belirtilmektedir (Arkitekt, 1938).

Bahariye caddesinin dar olması nedeniyle tiyatro ve müsamere salonlarından çıkan insanların yolu kapatmaması için bina antresi geri çekilerek bir avlu tasarlanmıştır (Şekil 4.10). Ayrıca bina tasarımının Türk mimarisi ve İstanbul iklimine uyması amaçlanmıştır (Rüknettin, 1938).

Şekil 4.10: Kadıköy Halkevi Proje Maketi

Kaynak: (Arkitekt, 1938)

Şekil 4.11: Kayseri Halkevi Projesi Vaziyet Planı

Kaynak: (Tomsu & Belen, 1937)

Kayseri Halkevi binasının projelendirileceği arsasının dört tarafı yol ile çevrilidir ve ana yolun ön tarafında 17 metre genişliğinde İstasyon Caddesi bulunmaktadır (Şekil

4.11). Bina konumlanışı şehir tarafına doğrudur ve yapı iki ana kütle birleşiminden meydana gelmektedir. Halkevi binasının ana kütlesi İstasyon Caddesinden geri çekilmiş, diğer kütle ise binayı ana yola bağlayacak şekilde konumlanmıştır. Ayrıca meydanın bir kısmı alçak duvarlarla çevrilidir. Birinci kütlede 1000 kişilik gösteri salonu bulunmakta ve ikinci kütle ise caddeye dik bir vaziyette konumlanmaktadır (Tomsu, 1937), (Belen, 1937).

Şekil 4.12: Mersin Halkevi Binasının Deniz ile İlişkisi

Kaynak: (Url-8)

Şekil 4.13: Gazi Heykeli ve Bursa Halkevi Binası İlişkisi

Kaynak: (CHP)

Mersin Halkevi binasında bulunan yazı Atatürk heykeliyle birlikte denizden algılanabilecek niteliktedir (Yeşilkaya, 1999), (Şekil 4.12).

Bursa Halkevi binası Cumhuriyet meydanına inşa edilmiştir ve Gazi Heykeli ile Cumhuriyet Meydanı ilişkisi görülmektedir (Şekil 4.13). Halkevi binalarının, kent meydanı, ana caddeler ve Cumhuriyet meydanı gibi kentin merkezi konumlarında projelendirilmelerine özen gösterildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca denize yakın veya

kıyısı olan kentlerde deniz kenarına inşa edildiği görülmektedir. Bu bağlamda halkevi binalarının projelendirildiği bir diğer konum ise dini yapı yakınları olduğu anlaşılmaktadır.

Halkevleri, camilerde cemaat olarak toplanan halka yeni bir toplanma alışkanlığı vermeyi amaçlayan örgüttür ve halkevi binaları dini mekânlara alternatif olarak yeni laik kimliğin bir sembolüdür. Ayrıca Isparta Halkevi ve İzmit Halkevinin Cami yanında, Kars Halkevi ve Mersin Halkevinin ise Kilise yakınına inşa edilmiştir (Yeşilkaya, 1999).

Çalışmanın bu kısmında bazı halkevlerinin konumları ve yakın çevre ilişkileri irdelenmiştir. Projelendirilen yapıların ana caddelerde, Cumhuriyet meydanlarında, denize kıyısı olan kentlerde sahillerde ve dini mekânlara yakın alanlarda konumlanmalarına önem verildiği görülmektedir. Ayrıca Deniz kenarında projelendirilen binaların deniz ile ilişkisine özen gösterildiği anlaşılmaktadır.

4.4.2. Mimari plan yaklaşımları

Halkevi binalarının genel olarak mimari planlamaları incelendiğinde en dikkat çeken özelliklerden biri işleve dayalı kütle anlayışı ile plan çözümlemelerinin yapılmış olmasıdır. Binalardaki genel birimlerin gösteri salonu, idari birimler, kütüphane ve dersliklerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Binalardaki yapı kütlelerinin işlevlere göre ayrıldığı ve genel olarak yapının iki ana kütleli birleşiminden meydana geldiği görülmektedir. Ayrıca bu birleşimlerin L,T ve I plan şemalarından oluştuğu gözlenmiştir. Bu bağlamda L tipi plan şemasının genellikle daha küçük halkevlerinde kullanıldığı ve bu plan şemalarında iç bahçe kullanımının önemsendiği anlaşılmaktadır.

Düzce Halkevi binasının L tipi plan şemasında projelendirildiği anlaşılmaktadır (Şekil 4.14). Plan incelendiğinde yapının 2 ayrı kütlede mimari çözümlemesinin yapıldığı ve ana kütleli Temsil ve Konferans Salonundan oluştuğu diğer kütleli ise derslik ve idari birimlerden oluştuğu görülmektedir.

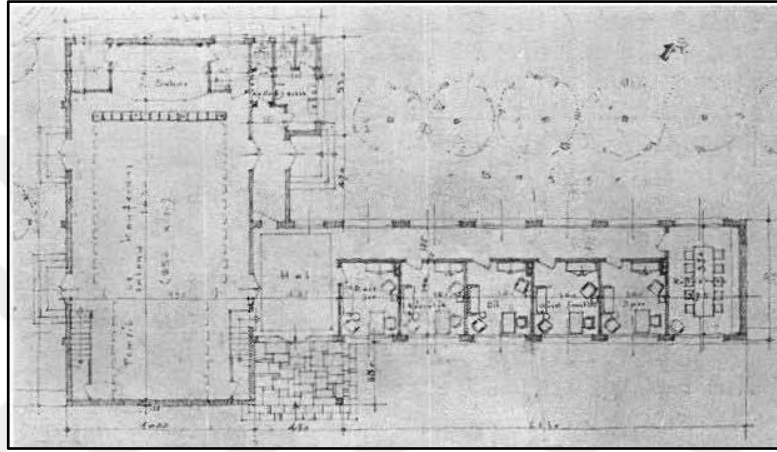
Düzce Halkevi projesi iki kısımdan oluşmaktadır ve ayrıca büro ve idari birimler gerektiğinde 350 kişi alabilecek kapasitedir (Abidin, 1934).

Zonguldak Halkevi binasının “L” tipi plan şemasında projelendirildiği görülmektedir (Şekil 4.15). Plan incelendiğinde yapının diğer halkevi projeleri ile benzerlik

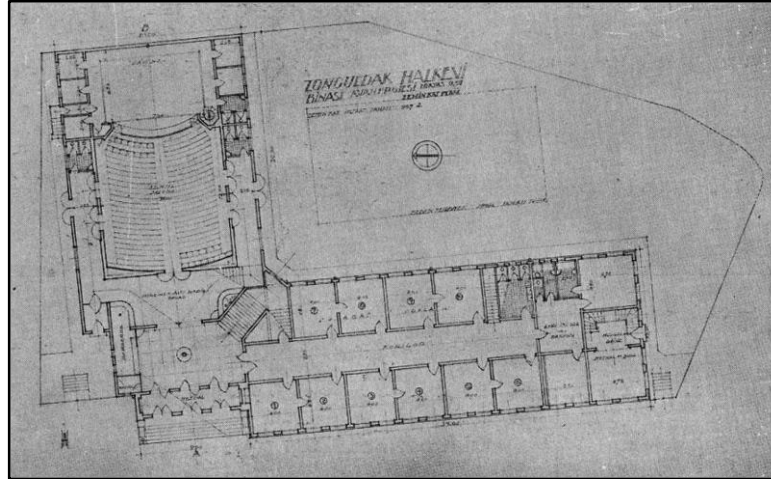
gösterdiği anlaşılmaktadır. Salon birimi ve derslikler birimi olarak iki ayrı kütleden oluşan yapının iç bahçe kullanımının projelendirilme aşamasında düşünüldüğü görülmektedir.

Zonguldak Halkevi projesinde gösteri salonu ve müzik holünün ortak yapılması ekonomik açıdan zorunluluk içermektedir ve gösteri salonunun tren caddesindeki gürültüden bağımsız olması dikkate alınmıştır. Ayrıca çıkış kapılarının doğrudan sokak ile bağlantısı kurulmuş, bina planı arsa ve sokak vaziyetine göre düzenlenmiştir (Adil, 1933).

Şekil 4.14: Düzce Halkevi Projesi Zemin Kat Planı

Kaynak: (Abidin, 1934)

Şekil 4.15: Zonguldak Halkevi Projesi Zemin Kat Planı

Kaynak: (Adil, 1933)

Eskişehir Halkevi binası meydana bakan köşe başı bir alanda konumlandırılmıştır. Ayrıca halkevinin alt katında dükkânlar ve mağazalar bulunmaktadır (Baysal,1936), (Şekil 4.16).

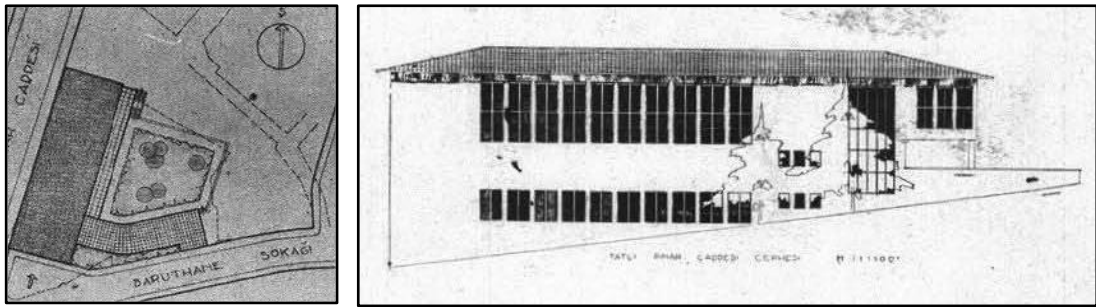
Eskişehir Halkevi binasının zemin katında dükkân ve mağazaların bulunduğu görülmektedir (Şekil 4.16). Yapının meydana bakan bir konumda yer almasından dolayı projelendirme safhasında dükkân ve mağaza birimlerinin tasarlandığı anlaşılmaktadır. Bu durum, halkevlerinin projelendirileceği konumlara uygun tasarımların yapıldığını göstermektedir.

Şekil 4.16: Eskişehir Halkevi Binası Cephe Görünümü

Kaynak: (Adil, 1933)

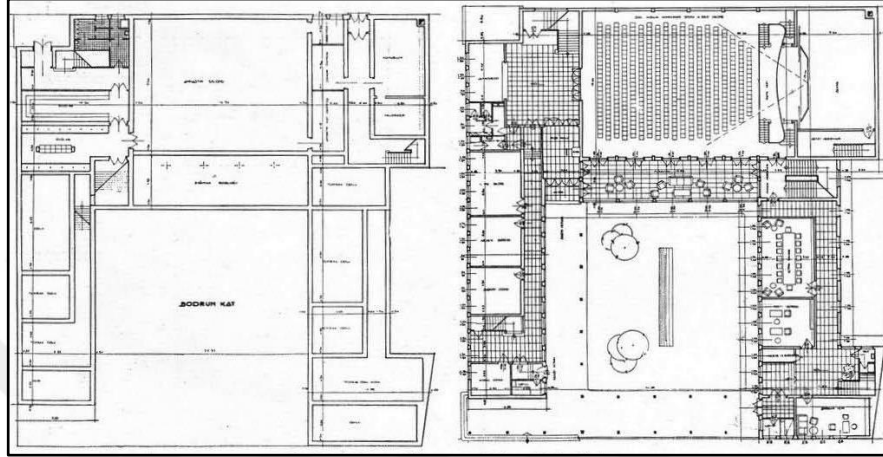
Şehremini Halkevi binasında manzaradan yararlanmak için ofis ve büroların bulunacağı yer iç bahçe tarafına alınmış ve sokak tarafında ise koridorlar planlanmıştır. Ayrıca arsadaki eğimden yararlanmak için kütüphane ve sınıflar alt kata yerleştirilmiştir. Toplantı salonunun bulunduğu ana kütlenin altına eğimden yararlanılarak jimnastik salonu konulmuştur (Tomsu, 1938), (Şekil 4.17).

Şekil 4.17: Şehremini Halkevi Binası Vaziyet Planı ve Güney Cephe Görünüşü

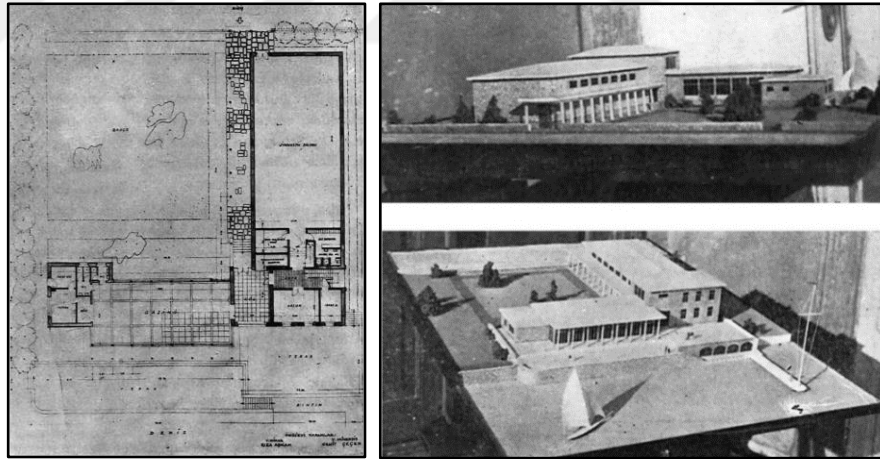
Kaynak: (Tomsu, 1938)

Halkevlerinin yapıldığı bölgeye veya konuma göre plan şemalarının değişiklik gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Bursa Halkevi binasının Bursa'nın mimari dokusuna uygun avlulu bir planlamada projelendirildiği gözlenir. Cumhuriyet meydanında yer alan Bursa Halkevi kare bir planlama ile projelendirilmiştir. Ayrıca plan incelendiğinde birimlerin işlevlere göre dağılım gösterdiği anlaşılmaktadır (Şekil 4.18).

Şekil 4.18: Bursa Halkevi Binası Bodrum Kat Planı ve Zemin Kat Planı

Kaynak: (Belen, 1938)

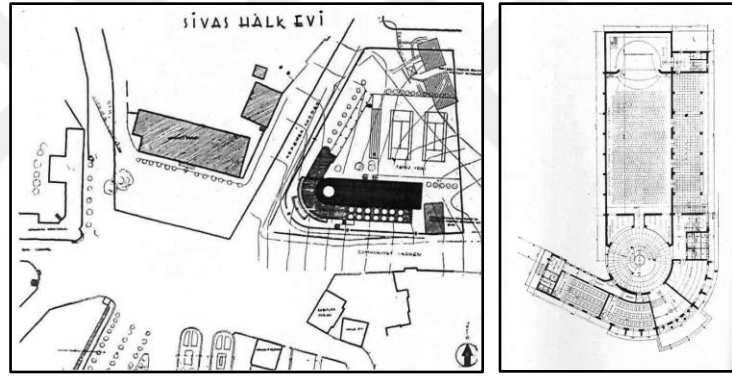
Şekil 4.19: İzmir Halkevi Binası Planı ve Proje Maketi

Kaynak: (Aşkan & Çeçen, 1944)

Günün ihtiyaçlarını karşılayamadığından dolayı İzmir Halkevi binasında bir genişletme ihtiyacı oluşmuştur. Proje, spor, gazino, idare, sanat ve kayıkhaneye olmak üzere dört kısımdan oluşmaktadır. Spor kısmında salon, depo, erkek - kadın soyuma odaları ve duşlar bulunmakta idare ve sanat kısımlarında ise idari odalar, resim ve müzik çalışma odaları bulunmaktadır (Aşkan, 1944), (Çeçen, 1944). İzmir Halkevi binası planı incelendiğinde kütsel bir anlayış ile plan çözümlerinin yapıldığı

anlaşılmaktadır (Şekil 4.19). Bir kütlenin spor salonuna ayrıldığı diğer kütlenin ise çalışma odaları ve idari birimlerden oluştuğu görülmektedir. Ayrıca projenin “L” plan tipolojisinden oluştuğu ve kütleler arası iç bahçe kullanımının önemsendiği anlaşılmaktadır.

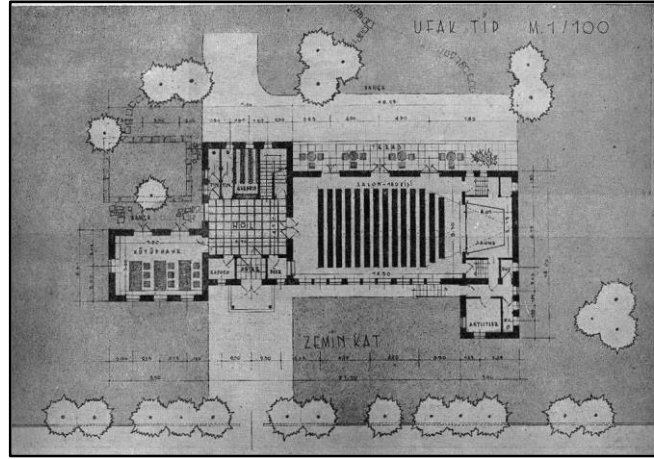
Sivas Cumhuriyet Halk Partisi Başkanlığı tarafından Cumhuriyet Meydanı üzerinde bir arsaya halkevi inşasına karar verildiği ve projenin uygulanması için bir proje yarışmasının açıldığı ifade edilmektedir. Yarışma şartnamesinde binanın haritada gösterildiği üzere 50 derecelik bir açı ile proje alanı sınırına uygulanacağı ve binanın iki sokak cephesine bakacak şekilde konumlandırılacağı belirtilmiştir. Ayrıca bina girişlerinin geniş bir hole açılacağı ve binanın iki veya üç katlı olmasının mimarın takdirine bırakıldığı belirtilmektedir. Sivas Halkevi projesi için açılan yarışmaya 13 projenin katıldığı ve yarışmayı Nazif Asal ve Emin Necip’in hazırladığı projenin kazandığı belirtilmektedir (Arkitekt, 1939),(Şekil 4.20).

Şekil 4.20: Sivas Halkevi Projesi Vaziyet Planı ve Zemin Kat Planı

Kaynak: (Arkitekt, 1939)

Kaza merkezine uygulanan tip projelerin L,T ve I plan şemalarından oluştuğu ve planlar incelendiğinde işleve dayalı kütle anlayışının hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Düzce Halkevi projesinin küçük tip halkevi projesi olarak hazırlandığı görülmektedir (Şekil 4.21). Plan incelendiğinde bütünün, Konferans Salonu ve Kütüphane olmak üzere iki ayrı kütlenin birleşiminden oluştuğu görülmektedir. İl veya ilçelerde uygulanan halkevi projeleri incelendiğinde genel olarak plan tipolojilerinin benzerlik gösterdiği fakat uygulanacak yere göre form ve bina boyutlarının çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Bu bağlamda 1930’larda bazı halkevi projelerinde modern mimariyi ifade eden yuvarlak hatların kullanıldığı gözlenmektedir. İzmit, Kadıköy, Kırklareli, Sivas Halkevi ve Yalova Halkevinde oval formlar kullanılarak tasarımların yapıldığı görülmektedir.

Şekil 4.21: Düzce Halkevi Zemin Kat Planı

Kaynak: (Oran, 1940)

Erken Cumhuriyet dönemi ülke genelinde halkevlerinin kurulmasıyla birlikte bazı vilayet ve kaza merkezlerinde nitelikli halkevi binalarının inşa edildiği gözlenmektedir. Ayrıca bu süreç içerisinde CHP'nin satın aldığı binalar ve eski Türk Ocağı binalarının kullanıldığı gözlenir. Bu bağlamda bazı vilayet ve kaza merkezlerine devlet tarafından halkevi binaları yaptırılmıştır. Çalışmanın bu kısmında yaptırılan halkevi binalarının mimari plan yaklaşımları irdelenmektedir. Bu bağlamda yeni projelendirilen 16 halkevi binasının mimari planlarına ulaşılmış ve incelenmiştir. Projelendirilen binaların “ L, T ve I ” plan tipolojilerine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Binaların genellikle L plan tipolojisinde planlandığı gözlenmektedir (Çizelge 4.1). CHP ve CHF yeni inşa edilecek halkevi binalarında bulunması gereken özellikleri rapor halinde hazırlayarak yayımlamış ve binaların yapımı için müşavir mimarlık bürosu kurulmuştur. Bu bağlamda raporlar incelendiğinde yeni yapılacak binaların köşe başı ve geniş bir proje alanında yeterli ihtiyacı karşılayabilir nitelikte olmasının üzerinde durulduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca halkevi şubeleri ve bu şubelerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek nitelikler ayrı ayrı incelendiğinde binalarda gösteri salonu, eğitim sınıfları ve idari birimlerin bulunması gerekliliği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda tasarlanan binaların genellikle iki ana kütlede meydana geldiği gözlenir. Gösteri salonunun ayrı bir kütlede, sınıflar, kütüphane ve idari birimlerin de ayrı bir kütlede birleştiği gözlenir. Ayrıca halkevi binalarının planlamasında en dikkat çeken özelliklerden biri de bahçe kullanımınıdır. Bu bağlamda “L” plan tipine sahip olan halkevi binalarında iç bahçe kullanımının önemsendiği mimari plan yaklaşımlarından anlaşılmaktadır. Ayrıca binaların bulunduğu konuma göre mimari planlamaların yapıldığı gözlenir.

Çizelge 4.1: Halkevi Bina Tipolojileri

“I” Plan Tipi	“T” Plan Tipi	“L” Plan Tipi
• Eskişehir Halkevi • Konya Halkevi	• Adana Halkevi • Mardin Halkevi	• Bursa Halkevi • Çankırı Halkevi • Düzce Halkevi • Eminönü Halkevi • Gerede Halkevi • İzmir Halkevi • İzmit Halkevi • Kadıköy Halkevi • Kayseri Halkevi • Sivas Halkevi • Şehremini Halkevi • Zonguldak Halkevi

(Çizelge, yazar tarafından belirtilen kaynakların değerlendirilmesiyle hazırlanmıştır.)

Özellikle kamu yapılarında oval formların kullanımı 1930’ların en belirgin modern mimarlık özelliklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Halkevi binalarında oval köşe kullanımının yanı sıra düz çatı, konsol, geniş teraslar ve metal parmaklıkların kullanımı dönemin en belirgin modern mimarlık özelliklerindendir. Ayrıca halkevi binalarının Topoğrafyaya uyumlu bir vaziyette projelendirilmesine önem verildiği ve eğimden faydalanılarak tasarımların yapıldığı gözlenmektedir. Erken Cumhuriyet dönemi Türk mimarlığındaki modernleşmeyi anlamak açısından halkevi binalarının mimari özelliklerini irdelenmek çalışma için önemli görülmüştür. Dönemin yönetimi ve ideolojik anlayışı ile mimarlıktaki uygulamaların bağdaştığı görülmektedir. Bu bağlamda dönemin ideolojisini yansıtan halkevi binalarının mimari özellikleri irdelenmiş ve binalarının mimari planlamaları anlaşılmaya çalışılmıştır.

4.4.3. Teknoloji ve malzeme özellikleri

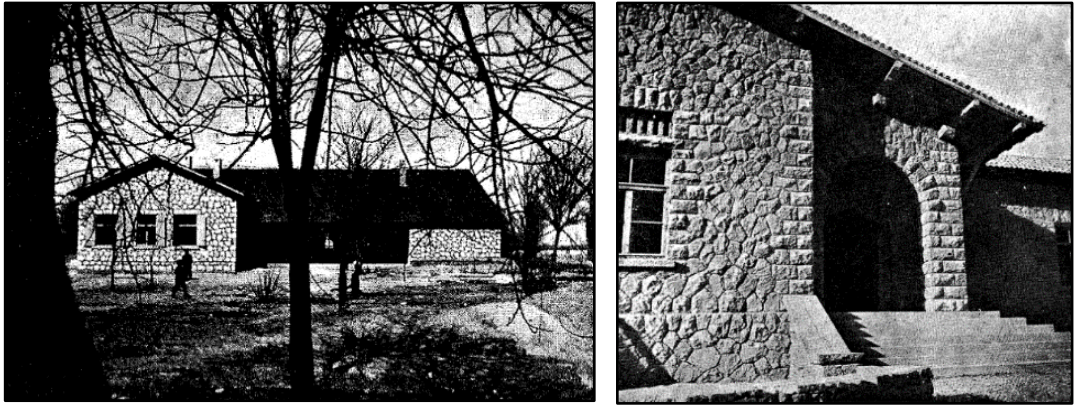
Halkevi binalarının yapımında kullanılan teknoloji ve yapı malzemelerini irdelenmek dönemin mimari özelliklerinin anlaşılması için önemli görülmektedir. Ayrıca halkevlerinde kullanılan yapı malzemelerinin, binanın bulunduğu konumun ekonomik durumunu yansıttığı anlaşılmaktadır. Genellikle bina dış cephelerinde malzeme olarak sıva kullanıldığı, döşemelerde ise malzeme olarak mermer veya mozaik kullanıldığı gözlenir. Halkevi binalarında döşeme, taşıyıcı duvarlar ve kolonların betonarmeden yapıldığı, taşıyıcı olmayan duvarlarda ise yapı malzemesi olarak tuğla kullanıldığı anlaşılmaktadır. Malzeme çeşitliliğinin veya özelliklerinin halkevlerinin boyutlarına veya konumlarına göre çeşitlilik gösterdiği gözlenmiştir.

Malzeme seçimine verilen özen halkevlerine verilen önemi göstermektedir ve bu bağlamda “Linolyum” gibi ithal yapı malzemeleri ya da mermer kullanımı halkevlerinin sadece eğitim yapısı olarak algılanmadığını göstermektedir. Ayrıca halkevi binalarında kullanılan malzeme kalitesi rejimin varlığı ve gücün işaretidir (Yeşilkaya, 1999).

Taşın fazla olduğu bölgelerde bina duvarlarının genellikle taş ile örüldüğü gözlenir. Ayrıca taşın, Anadolu iklimine uygun ve sağlam bir malzeme olduğundan tercih edildiği anlaşılmaktadır. CHP (1942), yeni inşa edilecek halkevi binalarında taş kullanımının önemini şu şekilde açıklamaktadır;

“Taşı bol olan her hangi bir yerde, sıva ve çimento yerine, taş kullanılması caiz olacağından Bina projeleri buna göre hazırlanmaktadır. Zaten Anadolu yaylasının iklimine en çok mukavemet eden taştır. Eskiden beri Mimari Sanatının en asil malzemesinden biri olan taştan layıkıyla istifade etmekle memleketimizi yüzlerce seneler süsleyecek Halkevi Binaları vücuda getirmek kabil olacaktır.”

Genellikle birçok halkevinin betonarme teknolojisi ile inşa edildiği gözlenmiştir. Fakat bu dönem betonarme teknolojisi yaygın olmasına rağmen Müşavir Mimarlık Bürosu da tasarlanan Nallıhan Halkevi binasının yığma yapım tekniğiyle yapıldığı anlaşılmaktadır (Şekil 4.22).

Şekil 4.22: Nallıhan Halkevi Binası

Kaynak: (Mimarlık, 1946)

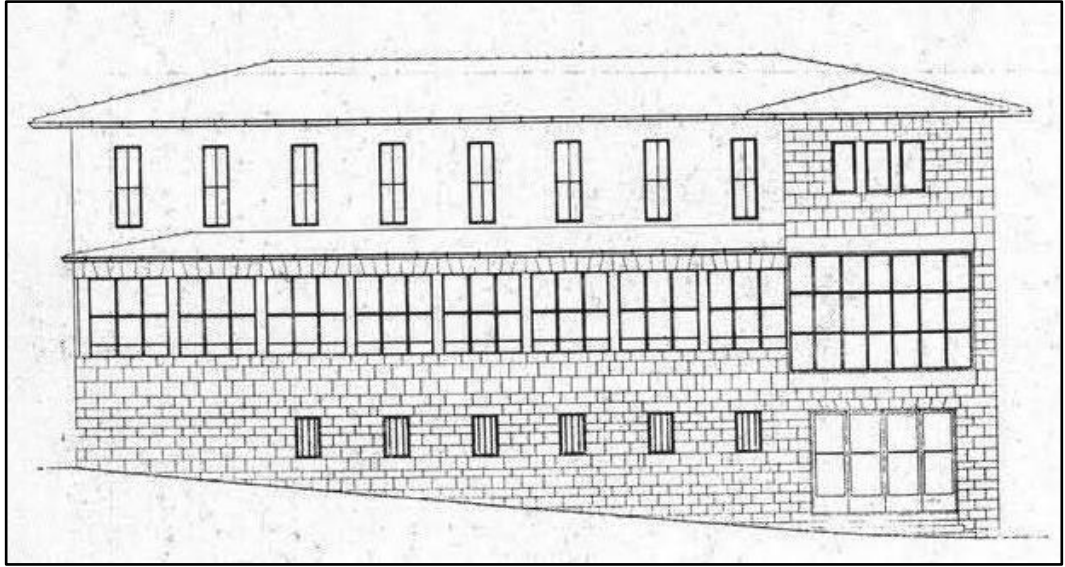
Turgutlu Halkevi binasının yapımı sırasında çekilen bir fotoğraftan anlaşıldığı üzere binanın taşıyıcı sisteminin betonarme olarak inşa edildiği, duvarların ise tuğla ve sıva malzemesi ile kaplandığı görülmektedir (Şekil 4.23).

Şekil 4.23: Turgutlu Halkevi Binasının Yapımı

Kaynak: (Özbaran, 2018)

Şekil 4.24: Gerede Halkevi Projesi Cephe Görünüşü

Kaynak: (Tomsu & Belen, Gerede Halkevi Projesi, 1936)

Gerede Halkevi binasının eğimli bir arsa üzerine 3 kat yüksekliğinde inşa edilmesi düşünülmüştür. Ayrıca bina cephesi iki malzemedен oluşmakta ve bu bağlamda zemin ve birinci katın taş kaplanacağı, ikinci katın ise tuğla kaplanması düşünülmektedir (Tomsu, 1936), (Belen, 1936), (Şekil 4.24).

Sivas Halkevi binasının yapımı için proje yarışması açılmış ve yarışma şartnamesinde, mimarın binanın yapılacağı yeri görmesi, malzeme ve iklim şartlarını anlaması için bina yerini ve etrafındaki vaziyeti yerinde gözlemlemesinin zorunlu olduğu belirtilmiştir (Arkitekt, 1939).

Zonguldak Halkevi binasının yapımında kullanılacak malzeme ve mimari detaylar kontrol mimarlığınca tespit edilerek uygulanacaktır (Abidin, 1933), (Selâh, 1933). Bu bağlamda inşaat notlarında yapı malzemesi ve uygulama detayları raporda şu şekilde açıklanmıştır;

- Bina dış duvarlarının kireç harçlı bir tuğla ile örüleceği, bölme duvarların ise çimento harçlı yarım tuğla ile örüleceği,
- Çatının yerli makine kiremidi ile döşeneceği,
- Pencerelerin yerli budaksız çirali olacağı ve yerli doğramalar ile uyumlu nikel ispanyolet kanatlı pencereler yapılacağı,
- Ana giriş merdiven basamaklarının mermer kaplanacağı, dâhili merdiven basamaklarının ise inci taneli beyaz mozaik kaplanacağı,
- Zemin kat ana giriş hol zemininin mermer, konferans salonu zemininin çimento şap, müzik salonu zemininin çiçekli mozaik çini, birinci kattaki oda zeminlerinin linolyum kaplanacağı belirtilmektedir.

Halkevlerinde malzeme detaylarının en belirgin ve en dikkat çekici olduğu öğelerinden biri de merdivenlerdir. Genellikle gösterişli olduğu fakat süsten uzak tasarımların yapıldığı gözlenmiştir. İç mekân malzemesi olarak genellikle birçok halkevinde mermer malzemesinin kullanıldığı gözlenir (Şekil 4.25).

Şekil 4.25: Ankara Halkevi Binası İç Mekânı

Kaynak: (Doğan, 2009)

4.4.4. Cephe özellikleri

Çalışmanın bu kısmında halkevi binalarının cephe özellikleri irdelenmektedir. Halkevi binalarının mimari planlamalarında ve cephe düzenlemelerinde dönemin modern mimarlık özelliklerinin uygulandığı gözlenmektedir. CHP (1942) halkevleri çalışma raporunda uygulanan veya uygulanacak olan halkevi binalarında dikkat edilecek cephe özellikleri şu şekilde açıklanmıştır;

“Cephelerin tanzimi esnasında kullanılan malzeme hususiyetlerine göre Mimari Şekiller vücuda getirilmesine, muhitin karakterine intibak etmeğe ve Tabiatın güzelliklerini ihlal etmeden Bina kitlelerinin zemin üzerine oturtulmasına gayret edilmektedir. Böylelikle inşa edilecek Binalarla Tabiat arasında aykırılık değil iyi bir ahenk vücuda getirilmesine ve Mimari bakımından umumiyetle Binalara asil ve mütevazı bir karakter ve ekseri sırf proporsiyonlara istinat eden bir güzellik vermeğe çalışılmaktadır.”

Konya Halkevi proje raporunda binanın sadece döşemelerinin betonarme olacağı ve oda ve salon bölümlerinin çok geniş olması nedeniyle binanın kâgir olarak inşasının mümkün olmadığı belirtilmektedir. Ayrıca pencerelerin ikişerli düzenlenmesi ve saçak görünüşü yapıya ağırbaşlı bir görünüm vermektedir (Oran, 1940).

Genellikle cephelerde kare veya dikdörtgen formda pencerelerin oldukça sade kullanıldığı gözlenir. Ayrıca büyük salonu aydınlatmak için dairesel formda pencerelerin kullanıldığı görülmektedir. Bina cephelerinin genellikle edelputz sıva ile kaplandığı gözlenir. Bu bağlamda Bursa Halkevi binası ve Kadıköy Halkevi binasının cephe karakterlerinin dönemin modern mimari özelliklerini yansıttığı görülmektedir (Şekil 4.26).

Şekil 4.26: Bursa Halkevi Binası ve Kadıköy Halkevi Binası Cephe Görünüşleri

Kaynak: (Url-9), (Url-10)

Adana Halkevi ve İzmit Halkevi binalarının ön cephelerinde tek kat yüksekliğinde kolonatl  teras girişlerin olduğu görülmektedir (şekil 4.27), (şekil 4.28). Durukan (2006), bu öğelerin ulusal mimarlığa dönüşün bir izi olduğu ve daha anıtsal bir ifade aranmaya başlandığı şeklinde ifade etmektedir.

şekil 4.27: Adana Halkevi Binasının Kolonatl  Girişi

Kaynak: (Url-11)

şekil 4.28: İzmit Halkevi Binasının Kolonatl  Girişi

Kaynak: (Url-12)

5. İZMİT HALKEVİ BİNASI

Çalışmanın dördüncü bölümde modernleşme bağlamında erken Cumhuriyet dönemi ülkenin her bir tarafına projelendirilen halkevi binalarının hem amaç ve çalışmaları hem de binaların genel mimari özellikleri irdelenerek o dönem yaşanan modernleşme sürecinin mimariye yansımaları anlaşılmalı çalışılmıştır. Bu bölümde ise modernleşme sürecinde projelendirilen İzmit Halkevi binasının mimari özellikleri irdelenerek modernleşmenin mimariye yansımaları anlaşılmalı çalışılacaktır.

İzmit Halkevi binasının projesini Seyfi Arkan hazırlamıştır ve binada, kütüphane, konferans salonu, derslikler, idari birimler ve halka açık bulunan müsamere salonu bulunmaktadır. İzmit Halkevi binasının modernleşme bağlamında mimari özelliklerinin anlaşılması için Cumhuriyet dönemi İzmit'in gelişimi, binanın yakın çevre alan çalışması, mimari planlaması, teknoloji ve malzeme özellikleri, cephe özellikleri ve mimari biçimlenme gibi başlıkları ayrı irdelenmek çalışma için önemli görülmektedir.

İzmit Halkevi binasının temeli Temmuz 1937 yılında atılmıştır. Ayrıca bina inşaatı 3 yıl 7 ay sürmüş ve 19 Şubat 1941 tarihinde İzmit Halkevi binası açılmıştır (Korucuoğlu, tarih yok).

İzmit Halkevine, Kandıra, Yalova, Sakarya, Hendek gibi yakın yerleşim yerlerinden katılımlar sağlandığı ve bu bağlamda erken Cumhuriyet dönemi kültürel paylaşım açısından İzmit Halkevi'nin önemli bir işlev sunduğu belirtilmektedir (Türkyolu 1943).

5.1. Erken Cumhuriyet Dönemi İzmit'in Gelişimi

Resmi olarak 27 Haziran 1924 tarihinde İzmit'in Türk topraklarına katıldığı ve 20 Nisan 1924 tarihinde ise "Kocaeli" adında bir ilin kurulduğu belirtilmektedir. İzmit'in ise Kocaeli'ne bağlanarak günümüze kadar geldiği ifade edilmektedir. Ayrıca Kocaeli'nin sanayi ve ticarete her zaman ülke ortalamasından yukarıda yer aldığı ve bu olgudan dolayı göçe açık bir il olduğu belirtilmektedir (Koto, tarih yok).

Kocaeli'nin tarihsel süreç içerisinde gelişimi incelendiğinde kent kültürünün kıyıya bağlı olduğu görülmektedir. Farklı kültürlerin birbirine eklemlenmesiyle günümüze kadar gelen İzmit'in planlama ve yerleşme kararlarında en büyük unsurun topoğrafyadan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. İzmit kent kültürünün suya dayalı olduğu ve tarihsel gelişim süreci içerisinde her dönem dünyaya açılan bir liman kenti olduğu görülmektedir. Erken Cumhuriyet dönemi modernleşme bağlamında yurt dışından ülkeye birçok şehir planlamacı ve mimar davet edilmiştir. Hermann Jansen'da bu dönem ülkeye davet edilen şehir plancılar arasındadır ve İzmit kent planını hazırlamak için yönetim tarafından görevlendirilmiştir. Jansen'ın İzmit için kent planı hazırladıktan sonra sık sık İzmit'e geldiği ve özellikle rıhtım inşaatını izlediği yerel gazete haberlerine yansımıştır. Ayrıca o dönem bina yapımından çok Cumhuriyet'in getirdiği yeniliklerin kent ve köy halkına benimsetilme süreci yaşandığı söylenebilir. Erken Cumhuriyet dönemi İzmit kent gelişiminin anlaşılması için Hermann Jansen'ın hazırladığı kent planlarının irdelenmesi çalışma için önemli görülmektedir.

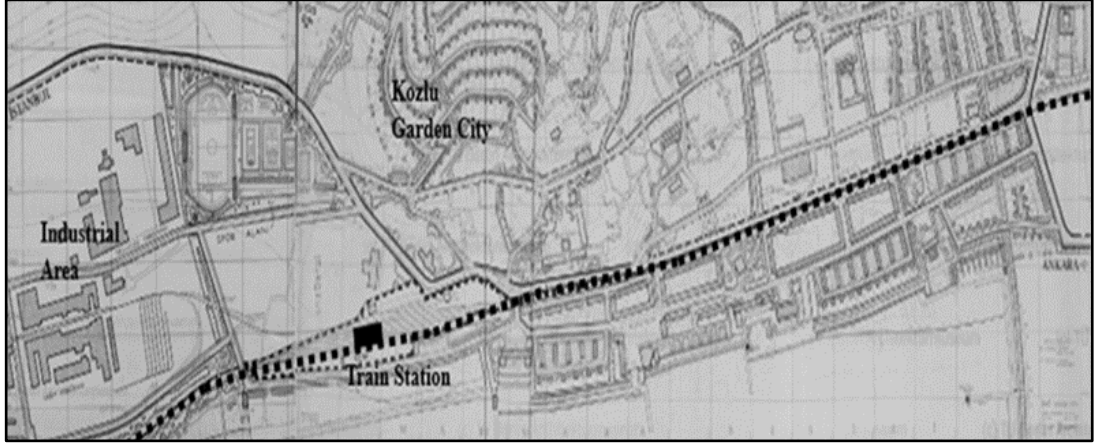
5.1.1. Hermann Jansen'ın İzmit kent planı

Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra İzmit kenti için ilk imar planının, o dönem Ankara'nın imar planlamasında görev alan şehir planlamacı Prof. Hermann Jansen tarafından hazırlandığı görülmektedir. İzmit için ilk imar planının Jansen tarafından 1935 - 1939 yılları arasında hazırlandığı, ikinci imar planının Kemal Ahmet Aru ve Gündüz Özdeş tarafından 1948 yılında hazırlandığı ve kent için üçüncü imar planının ise 1972 yılında açılan proje yarışması sonucu Polat Sökmen'in hazırladığı anlaşılmaktadır. İzmit kenti için farklı dönemlerde kent planlamalarının yapıldığı görülmekte fakat çalışmanın bu kısmında erken Cumhuriyet dönemi modernleşme sürecinde İzmit'in gelişiminin anlaşılması için Hermann Jansen'ın hazırladığı İzmit kent planı irdelenmektedir.

Hermann Jansen'ın 1934 yılında İzmit'e geldiği ve genel bir inceleme yaptığı belirtilmektedir. Jansen'ın on gün içerisinde Belediye'ye şehrin imar durumu hakkında düşüncelerini bildirdiği ve genel bir rapor hazırlamak için şehirden ayrıldığı belirtilmektedir. Ayrıca Belediye'nin Jansen'ın sunduğu raporu inceleyeceği ve uygun görülürse imar planının yapılması için Jansen ile görüşeceği ifade edilmektedir (Türkyolu 1934).

Jansen'ın hazırladığı ikinci rapor ise “Demiryolu ve Deniz Kenarı Arasındaki Yapılaşma” başlıklı çalışmadır. Jansen'ın çalışması incelendiğinde şehrin ulaşım sorununa dikkat çektiği ve İstanbul - Ankara güzergâhını ele alarak mevcutta bulunan demir yolunun ortadan geniş bir hat çekilerek genişletilmesini önerdiği anlaşılmaktadır (Şekil 5.2), (Şekil 5.3).

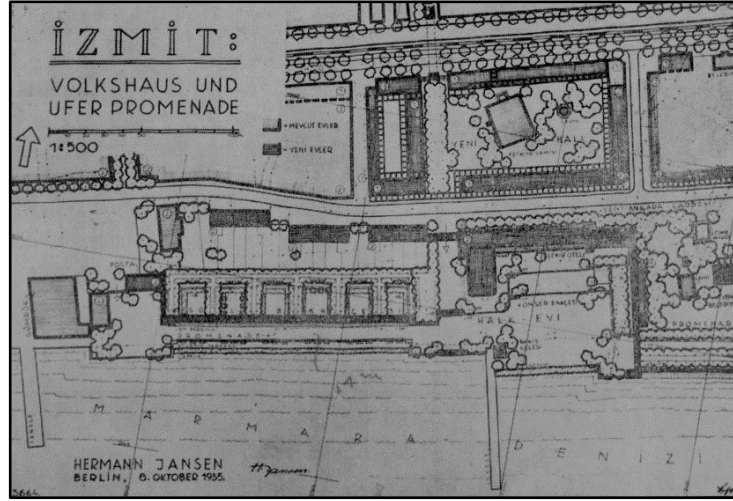
Şekil 5.3: Hermann Jansen'ın İzmit Kent Planı Çalışması

Kaynak: (Url-13)

İstanbul - Ankara geçişinin sağlanması amacıyla trafik sorununun büyük bir maliyet gerektirmeden çözülmesi için demiryolunun kuzey tarafının şehir içine geçiş caddesi olarak düzenlenmesi önerilmiştir (Avdan, 2009).

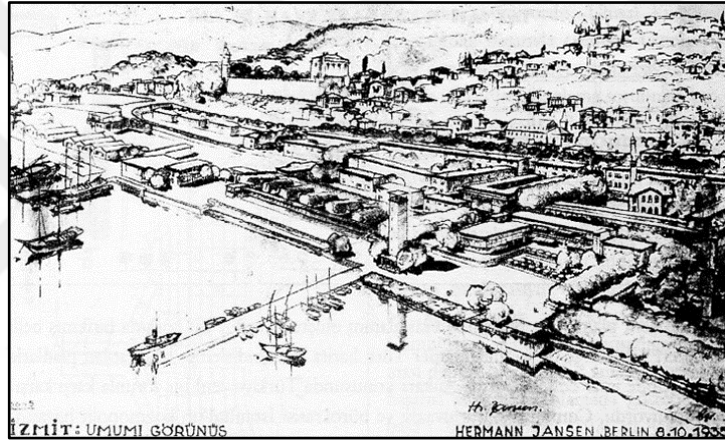
Sonraki yıllarda kent merkezi içerisinde geçen demiryolunun kaldırılarak kent merkezindeki güzergâhın yürüyüş yolu olarak düzenlendiği anlaşılmaktadır. Ayrıca demiryolunun sahilten geçirilerek sahil ile kent arasında bir bariyer oluşturduğu söylenebilir. Hermann Jansen'ın çalışmasında sonradan yapılacak olan İzmit Halkevi binasının Fevziye Cami ve Marmara Denizi ile ilişkisi görülmektedir (Şekil 5.4). Jansen'ın sadece kentsel ölçekte çalışmadığı, şehrin önemli noktalarındaki sorunları ele alarak önerilerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Cumhuriyet dönemi kentsel ölçekte İzmit kenti için yapılmış ilk çalışma olan Hermann Jansen'ın çalışmasında iskelenin hemen önünde bir deniz feneri önerildiği anlaşılmaktadır (Şekil 5.5). Jansen'ın çalışmasında deniz fenerinin bulunduğu konumda bugün Seyfi Akan'ın projelendirdiği İzmit Halkevi binası bulunmaktadır. Seyfi Arkan'ın 1935 yılında Hermann Jansen'ın çalışmasına atıf yaparak İzmit Halkevi binasında deniz feneri tasarladığı söylenebilir.

Şekil 5.4: Hermann Jansen'ın İzmit Kent Planı Çalışması

Kaynak: (Url-13)

Şekil 5.5: Hermann Jansen'ın İzmit Kent Planı Çalışması

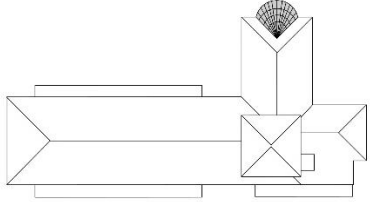
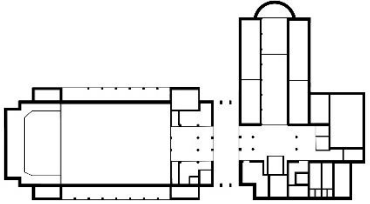
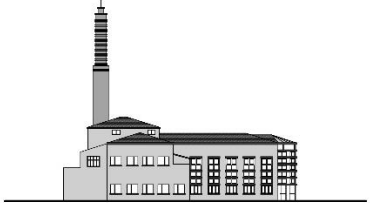
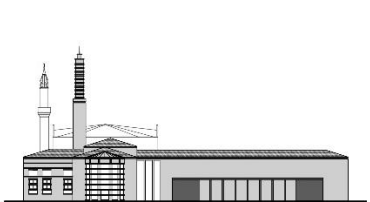
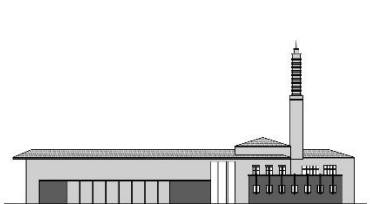
Kaynak: (Tekeli, 1998)

5.2. İzmit Halkevi Binası'nın Mimari Özelliklerinin İrdelenmesi

Erken Cumhuriyet dönemi değişen yönetim ideolojisiyle birlikte modernleşme sürecine girildiği ve bu süreç içinde mimaride değişimlerin yaşandığı görülmektedir. Bu bağlamda ülkenin birçok yerinde yapılaşma sürecinin başladığı ve yönetim tarafından özel ve kamu binaları yaptırılarak yapılaşma sürecine hızlı bir biçimde girildiği gözlenir. Bu süreçte, projelendirilen binaların mimari olarak ideolojiyi yansıtması ve modern yapılar olmasına özen gösterildiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda İzmit Halkevi binasının mimari özellikleri irdelenerek modernleşme sürecinin mimariye yansımaları örnek ile anlaşılmalı çalışılacaktır. Ayrıca İzmit Halkevi binasının, mimari planlaması, yapım teknolojisi, yapı malzemeleri, cephe

karakteri ve mimari biçimlenmesi gibi olgular irdelenerek konunun açıklanması hedeflenmektedir.

MODERN AKIMIN MİMARİYE YANSIMALARI	TÜRKİYE'DE ÖRNEKLERİ	İZMİT HALKEVİ BİNASI
Planda Oval Köşeli Tasarımlar	Villa Projesi (E. Erbilien)	
İşlevsel ve Kütlesel Plan Çözümlmeleri	İçişleri Bakanlığı Binası (C. Holzmeister)	
Kule Tasarımları	Ankara Sergi Evi (Ş. Balmumcu)	
Cephede Taşıyıcı Sistem Çizgileri	Salih Bozok Villası (S. Arkan)	
Cephede Dolu Boş Oranı ve Büyük Açıklıklar	SATİE Binası (S.H. Eldem)	

Şekil 5.6: Modern'in Mimariye Yansımaları, Türkiye'deki Örnekleri ve İzmit Halkevi Binası

(Şekil, yazar tarafından belirtilen kaynakların değerlendirilmesiyle hazırlanmıştır.)

İlk olarak Avrupa'yı daha sonra Dünya'yı etkisi altına alan modern mimarlık akımının mimariye yansımalarının anlaşılması için detaylı bir literatür taraması yapılarak sonuç ve bulgulara ulaşılmıştır. Modern mimari ile gelen yeni mimari üslubun ana maddelerinin erken Cumhuriyet dönemi ülkemizde uygulanan modern

mimarlık ile bağdaştığı görülmektedir. Bu bağlamda çalışmanın konusunu belirleyen modernleşmenin mimariye yansımaları beş ana madde de ele alınarak ülkemizde uygulanan örnekleri ve İzmit Halkevi binası örneği ile açıklanmıştır (Şekil 5.6). Modernleşme süreciyle birlikte değişim gösteren mimari üslubun en belirgin maddeleri;

- Planda oval köşeli tasarımlar,
- İşlevsel ve kütsel plan çözümlemeleri,
- Yatayda yükselen kule benzeri öge tasarımları,
- Cephede taşıyıcı sistem aksları,
- Cephede dolu boş oranları olduğu görülmektedir.

5.2.1. Konumu ve yakın çevre alan çalışması

İzmit kentinin tarihsel süreç içerisinde bir sahil kenti olarak yıllar içerisinde geliştiği anlaşılmaktadır. Erken Cumhuriyet dönemi İzmit'e kazandırılan İzmit Halkevinin de kent ve kıyı ile ilişkisi incelendiğinde binanın bilinçli bir vaziyete konumlandırıldığı görülmektedir. Bu dönem yönetim tarafından yaptırılan kamu binalarının mimari özellikleri kadar, projelendirileceği konumlarında özenle seçildiği görülmektedir. Bu bağlamda İzmit kent merkezine projelendirilen İzmit Halkevi'nin İzmit ve yakın çevresi için büyük bir öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır.

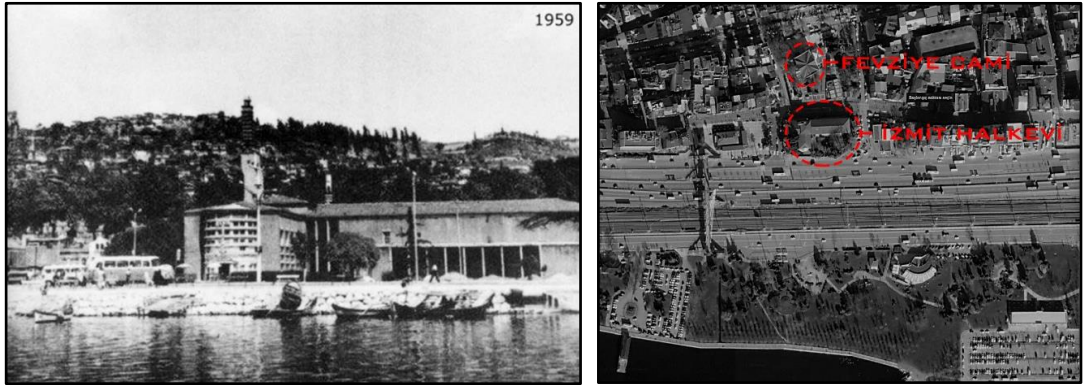
İzmit Halkevi binasının yapımına 1937 yılında karar verildiği ve bina planının onaylanması için gerekli çalışmaların başlamasının Mart 1938 yılını bulduğu belirtilmektedir. Ayrıca İzmit Halkevi binasının konumlandırılacağı arsanın Nisan 1938'de satın alındığı belirtilmektedir (Türkyolu, 1938), (Türkyolu, 1938).

Yeni yapılacak İzmit Halkevi binasının maket resimlerinin yer verildiği haberde, Seyfi Arkan'ın binayı çok güzel bir üslupla projelendirdiği belirtilmektedir. Ayrıca binanın deniz kenarında bulunduğundan dolayı ilerde küçük bir çalışma ile binanın bulunacağı yerin plaja dönüştürüleceği ve bir yüzme havuzunun yapılabileceği ifade edilmektedir (Cumhuriyet, 1937).

İzmit Halkevi'nin kent merkezindeki gelişimin tetikleyicisi ve kıyı şeridinin imarı için önemli bir başlangıç noktası olacağı belirtilmektedir. Binanın kıyı şeridinde konumlandırılmasının yeni yapılacak yollara ve yapılara önemli bir yol gösterici olacağı ve gelişimi yönlendireceği ifade edilmektedir. Ayrıca İzmit Halkevine

Kandıra, Yalova, Sakarya gibi yakın yerleşim yerlerinden katılımların sağlandığı ve 1940'lı yıllarda sosyalleşme ve kültürel paylaşım açısından önemli bir görevi üstlendiği belirtilmektedir. Binada, 1942 - 1943 yılları arası 8 konser ve 13 temsil yapıldığı ve halkın yoğun katılım sağladığı belirtilmektedir (Türkyolu, 1938), (Türkyolu, 1943).

İzmit Halkevi binasının yapıldığı ilk yıllarda kıyı ile ilişkisi görülmektedir (Şekil 5.7). Zaman içerisinde kıyı şeridinin doldurulmasıyla ve Herman Jansen'ın önerdiği demiryolu güzergahının sahil şeridine alınmasıyla halkevi ile kıyı ilişkisinin kaybolduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bina yerinin İstanbul - Ankara yolu güzergahında önemli bir konuma sahip olduğu görülmektedir. İzmit Halkevi binası Fevziye Cami ve kıyı ile bağlantılı bir konumda yer almaktadır. Fevziye Cami İzmit kentinin merkezinde bulunmaktadır ve 16. yüzyılda Mimar Sinan tarafından inşa edilmiştir. Erken Cumhuriyet dönemi uygulanan bazı halkevlerinin dini alan yakınlarına inşa edildiği çalışmanın dördüncü bölümünde irdelenmiştir. Bu bağlamda İzmit Halkevi binası tarihi ve kültürel bir miras olan Fevziye Camii'ne yakınlığıyla ve kıyı ilişkisiyle İzmit için önemli bir konumda projelendirildiği anlaşılmaktadır.

Şekil 5.7: Yıllar İçerisinde İzmit Halkevi Binasının Kıyı İlişkisi

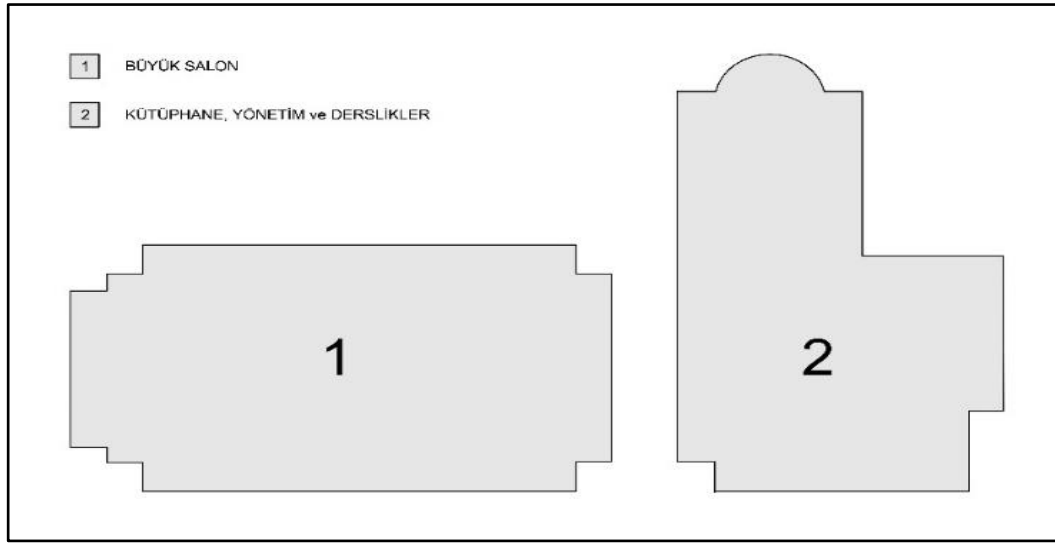
Kaynak: (Turgay, 1959), (Memiş, 2022)

5.2.2. Mimari planlaması

Seyfi Arkan'ın projelendirdiği İzmit Halkevi binasının planlaması incelendiğinde birçok halkevinde olduğu gibi kütsel anlayışı ile plan çözümlemelerinin yapıldığı anlaşılmaktadır. Bina iki ana kütselden oluşmaktadır ve bir kütselin büyük salon diğer kütselin ise idari birimler, kütüphane ve derslik birimlerinden oluştuğu görülmektedir (Şekil 5.8). Plan şeması incelendiğinde bazı vilayet merkezlerine uygulanan halkevi projeleri ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. İzmit Halkevi

binasının L plan tipolojisinde projelendirildiği ve iç bahçe düzenlemesi ile bina girişinin deniz tarafından verildiği anlaşılmaktadır.

İzmit Halkevi binasının plan şeması incelendiğinde iki ana kütleye yarı açık bir koridor ile giriş sağlandığı görülmektedir. Erken Cumhuriyet dönemi binalarda oval mimari form tasarımı oldukça yaygındır ve dönemin modern mimarlık özelliklerini yansıtan en belirgin olgulardan biri olarak karşılaşılmaktadır. Bu bağlamda, deniz yönüne uzanan ana kütle için oval bir form verilerek tasarlandığı görülmektedir (Şekil 5.8).

Şekil 5.8: İzmit Halkevi Binası Plan Şeması

(Şekil, yazar tarafından hazırlanmıştır.)

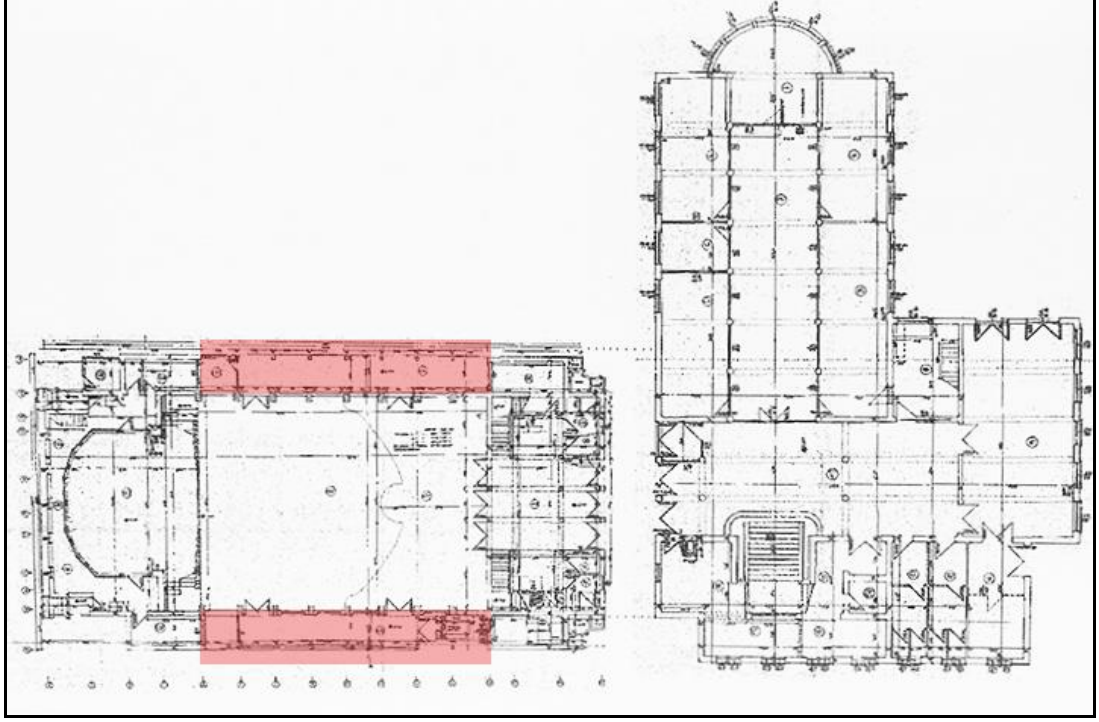
İzmit Halkevi binası deniz kenarında bulunmaktadır ve yapıda iki kütle arasındaki yarık caddeden denize doğru bir pencere görevi üstlenmektedir. Ayrıca Seyfi Arkan Adana Halkevi'nde tasarladığı tek kat yüksekliğindeki kolonatlara İzmit Halkevi binasında da tekrarlamıştır (Cengizkan, 2012).

Şekil 5.9: İzmit Halkevi Yarı Açık Giriş Koridoru ve Kolonatlı Girişler

Kaynak: (Memiş, 2020)

İzmit Halkevi binasının planı incelendiğinde iki ana kütleyle birbirine bağlayan yarı açık giriş holü ve gösteri salonunun iki cephesinde yer alan tek kat yüksekliğindeki kolonatl girişler görülmektedir (Şekil 5.9). Gösteri salonunun iki cephesinde yer alan yarı açık kolonatl girişlerin binaya görsel bir biçim vermesinin yanı sıra plan incelendiğinde işlevsel olarak bir çözüm sağladığı anlaşılmaktadır (Şekil 5.10).

Şekil 5.10: İzmit Halkevi Binası Zemin Kat Planı

Kaynak: (Türkeri, 2017)

5.2.3. Teknoloji ve malzeme özellikleri

Halkevi binalarının yapımında kullanılan teknoloji ve yapı malzemelerinin genel olarak yapının bulunduğu yerin ekonomik durumunu ve dönemin mimari özelliklerini yansıttığı görülmektedir. Bu bağlamda İzmit Halkevi binasının yapımında kullanılan yapım tekniği ve yapı malzemeleri irdelenmektedir. İzmit Halkevi binasının yapımı sırasında çekilen fotoğraftan yapının yatay ve düşey taşıyıcılarının betonarme iskelet sisteminden oluştuğu anlaşılmaktadır (Şekil 5.11). Duvarların yığma yapım tekniğiyle yapıldığı ve malzeme olarak tuğla ile örülerek sıva ile kaplandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca erken Cumhuriyet dönemi uygulanan birçok halkevi binasında taşıyıcı sistem olarak betonarme iskelet sisteminin kullanıldığı ve duvarların tuğla ve sıva ile kaplandığı görülmektedir.

Şekil 5.11: İzmit Halkevi Binasının Yapımı

Kaynak: (Url-14)

Şekil 5.12: İzmit Halkevi Bina Giriş Merdiveni

Kaynak: (Url-14), (Memiş, 2020)

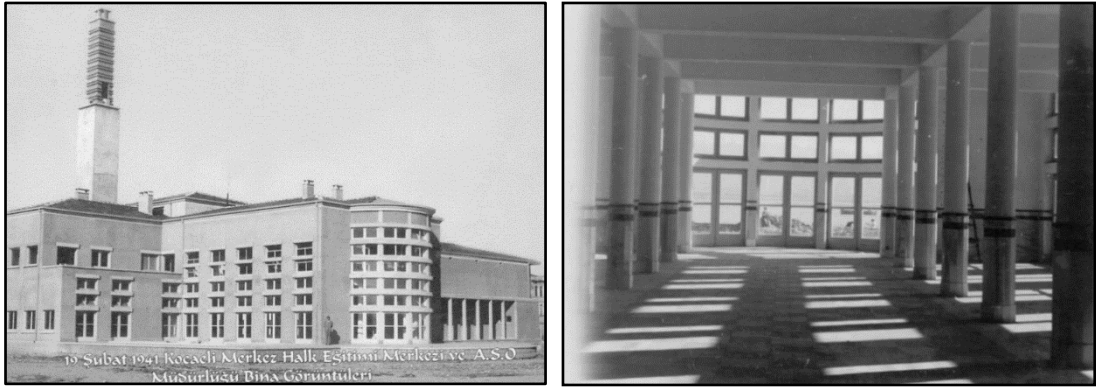
Şekil 5.13: İzmit Halkevi Binası Giriş Holü

Kaynak: (Url-14)

Halkevi binalarının iç mekânlarında en dikkat çeken öğelerden birinin de merdiven olduğu ve birçok halkevi binasının merdivenleri mermer veya benzeri taş türü ile kaplandığı çalışmanın dördüncü bölümünde irdelenmiştir. Bu bağlamda İzmit Halkevi binasının yapıldığı ilk yıllara ait olan fotoğrafta ve 2020 yılında çekilen bir fotoğraftan anlaşıldığı üzere merdivenlerin “Marmara Mermeri” ile kaplandığı görülmektedir (Şekil 5.12). Ayrıca iç mekânlarda bulunan yuvarlak biçimde kolonların bir kısmının mermer ile kaplandığı gözlenmekte ve bu durum yönetiminin halkevlerine verdiği önemi göstermektedir (Şekil 5.13).

5.2.4. Cephe özellikleri ve mimari biçimlenme

Çalışmanın bu kısmında İzmit Halkevi binasının cephe özellikleri ve mimari biçimlenmesi irdelenmektedir. İzmit Halkevi binasının cephelerinde dikdörtgen formda pencerelerin sade bir biçimde kullanıldığı gözlenir. Gösteri salonunun kuzey ve güney cephelerinde tek kat yüksekliğinde kolonatlı girişler bulunmaktadır. Cephelerin edelputz sıva ile kaplandığı ve cephe karakterinin dönemin modern mimarlık özelliklerini yansıttığı anlaşılmaktadır. Ayrıca cephelerde Bauhause etkilerine rastlanır. Kütüphane biriminin bulunduğu dairesel formda tasarlanan cephe incelendiğinde pencerelerin oldukça yoğun kullanımı dikkat çekmektedir. Bu durum deniz ile şehir arasına konumlandırılan binaya şeffaflık etkisi vermektedir ve Arkan’ın binada cepheye verdiği önemi göstermektedir (Şekil 5.14).

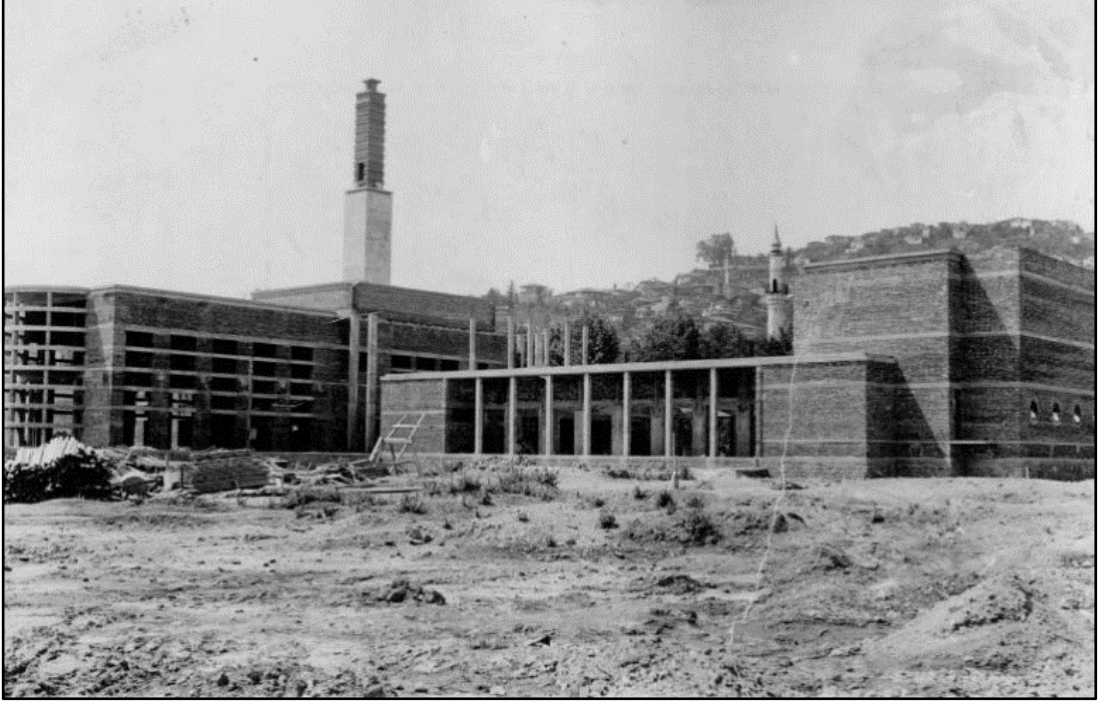

Şekil 5.14: İzmit Halkevi Binası Cephe Görünümü ve İç Mekân Görünümü

Kaynak: (Url-14)

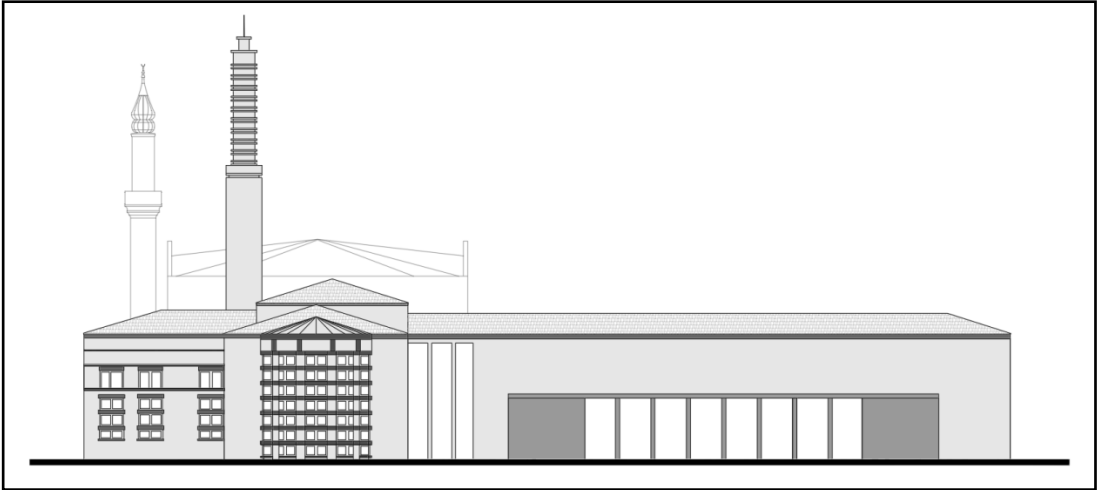
Seyfi Arkan, deniz tarafına uzanan ve daha şeffaf olan gazino kütesinin cephesini güçlü bir ifade yaratmak için yarım daire biçimde tasarlamış ve cephede yatay ve dikey çizgiler kullanmıştır (Cengizkan, 2012).

İzmit Halkevi binası farklı pencere boyutları, oval cephe çıkmaları, kule ve iç içe geçmiş prizmatik kompozisyona bağlı tasarımı ile diğer halkevlerinden farklı bir tasarıma sahip değildir. Ayrıca büyük salonun bulunduğu ana kütlede, Kuzey ve Güney yönüne bakan cephe geri çekilerek kolonlar ile çıkmalar yapılmış böylelikle cephe ön plana çıkmıştır (Şenyurt, 2010).

Şekil 5.15: İzmit Halkevi Binası ve Fevziye Cami İlişkisi

Kaynak: (Url-14)

Şekil 5.16: İzmit Halkevi Binası Güney Cephe Görünüşü

(Şekil, yazar tarafından hazırlanmıştır.)

İzmit Halkevi binası biçimsel olarak irdelendiğinde binada en dikkat çeken öğenin kule olduğu anlaşılmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde erken Cumhuriyet dönemi

modern mimarlık bağlamında uygulanan yapılar incelenmiş ve bu bağlamda özellikle kamu yapılarında kule gibi düşeyde yükselen mimari öge kullanımlarının benimsenen tasarım kararlarından biri olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Yeşilkaya (1999), halkevi mimarisi ile dönemin mimarisi arasında ideolojik bir saptama yapmaktadır ve İzmit Halkevi binasında bulunan kulenin cami yanında olduğu ve bundan dolayı çeşitli rivayetlerin olduğunu belirtmektedir. Bir rivayetin, Kulenin Saat Kulesine atıf olarak yapıldığıdır fakat Yeşilkaya, kulenin üzerinde saat olmadığını vurgulamaktadır. Diğer rivayetin ise Mersin Halkevinde olduğu gibi İzmit Halkevi'nin de denizden algılanışını arttırmak için kulenin yüksek inşa edilmiş olduğudur. Yeşilkaya, kulenin salt bir işleve yönelik yapılmadığını ve İzmit Halkevi'nin yanında bulunan Fevziye Cami'nin minaresine alternatif olduğunu belirtmektedir. Ayrıca kulenin minareye alternatif olmakla kalmayıp daha yüksek yapıldığının altını çizmektedir (Şekil 5.16). Kule için yüklenen sembolik anlamların bir diğerini ekonomide devletçiliğin egemen olduğu bir dönemde sanayileşmenin en önemli amaçlardan biri olduğu ve açılan her yeni fabrikanın bir gurur kaynağı olduğunu bu bağlamda İzmit Halkevi kulesinin de fabrika bacası ve silolara benzerlik gösterdiğine dikkat çekmektedir (Şekil 5.15).

6. SONUÇ VE ÇIKARIMLAR

29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle birlikte aydınlanma düşüncesi ve batılılaşma hareketlerinin başladığı görülmektedir. Ulus devlet ideolojisi çerçevesinde gerçekleşen modernleşme projesinde ülkedeki en önemli örneklerden biri halkevi binaları olmuştur. Bu süreçte özellikle baştan yapılan kentlerde yeni bir mimari üslubun kullanılmaya başlandığı gözlenmektedir. Bu bağlamda erken Cumhuriyet dönemi ülke genelinde modernleşme projesinin ve çeşitli kurumsal oluşumların oluşmaya başladığı görülmektedir. Bu yapılanma sürecinde okullar, hastaneler, farikalar ve çeşitli kamu yapılarının yanında modernleşme sürecinin mimariye yansıması olan halkevi binaları da bulunmaktadır. Erken Cumhuriyet dönemi olarak adlandırılan 1930'lu yıllarda hâkim olan modernleşme projesinin halka kendisini en iyi halkevleri ile ifade ettiği ve bu kurumların çalışmalarıyla ve mimarisi ile dönemin ideolojisini yansıttığı anlaşılmaktadır.

Söz konusu bu süreç içerisinde Dünya'da ve Avrupa'da modernizmin hâkim olduğu görülmektedir. Modern, modernlik, modernite ve modernizm kavramlarının kökenlerinin “modern” olduğu ve “modern” kavramından türeyerek geliştikleri araştırma sonucu anlaşılmaktadır. Ayrıca zaman içerisinde “modern” kavramının gelişerek “modernlik” ve “modernleşme” kavramlarını ortaya çıkarttığı ve bu kavramların ilk olarak teknolojik olgularda kullanıldığı daha sonra ise insan yaşamının bütün olgularında yayılım gösterdiği görülmektedir. Sanayi Devrimi ile birlikte yaşanan endüstrileşme üretimi farklı mekân ihtiyaçlarını doğurmuş, mimaride yapı ve yapım tekniklerindeki gelişmeler ile birlikte fabrika gibi büyük açıklıklı mekânların yapımı gerçekleştirilmiştir. Beton ve çelik gibi yapı malzemelerindeki gelişmeler mimari alanda yeni biçimlerin ortaya çıkmasını sağlamış ve bu gelişmeler özellikle strüktürün gelişimiyle kabuğun taşıyıcılığını ortadan kaldırarak büyük açıklıklı yapıların yapılmasına olanak sağlamıştır. Modern mimarlık hareketlerinden önce yapı daha çok cephe ile algılanırken modern mimarlık ile birlikte gelişen yapı ve yapım teknikleri, yapıda mekânı, mekânlar arasındaki ilişkiyi ve yapının çevre ile ilişkisi gibi olguların da önem kazanmasına yol açmıştır.

Endüstrileşmenin gelişmesi ile birlikte ihtiyaç olarak ortaya çıkan, yeni mimari üslup, yeni yapı türleri, yeni yapım teknikleri, yeni yapı malzemeleri “modern” olarak adlandırılmış ve bu olgular bütünü ise modern mimarlık olarak algılanmıştır.

Modern mimarlık akımının Dünya’da ve Avrupa’da hâkim olmaya başladığı bir dönemde Türkiye Cumhuriyeti yapılanma sürecine girmiştir. Bu dönemde Cumhuriyet ideolojisi ile özdeşleşen modernleşmenin ve modern mimarlığın, yeni bir düşünce sistemi olarak sorunlara biçimsel bir çözüm olabileceği ön görülmüştür. Bu doğrultuda yurt dışından yabancı mimarlar davet edilmiş ve Türk mimarların ise yurt dışına gönderilerek eğitim almaları sağlanmıştır. Bu süreç içerisinde hem üretim hem de eğitim alanında yabancı mimarlara üst düzey görevler verilmiş ve bu sürecin Türk mimarlar için yararlı geçtiği gözlenmiştir.

Erken Cumhuriyet dönemi mimarlığında, plan çözümlemeleri, cephe karakterleri ve yapım tekniklerinin zaman içerisinde değişim göstererek geliştiği anlaşılmaktadır. Modern mimari ile birlikte dairesel geometrik form kullanımlarının yaygınlaştığı ve çatı örtüsü olarak uygulanmasının zor olmasına rağmen teras çatı planları tercih edildiği gözlenmiştir. Bu süreçte kamu binalarında cephe aksları ve yapının taşıyıcı sistemini belli eden düşey ve yatay çizgilerin kullanımı dönemin mimarisinin karakteristik özellikleri arasında yer aldığı söylenebilir. Bu dönem ülkede modern mimarlığı uygulayan mimarların başında Seyfi Arkan gelmekteydi ve mimarlık yaşamı incelendiğinde, Almanya’da Hanz Poelzig’in atölyesinde ve özel bürosunda çalışma imkânı bulması Arkan’ın mimarlık hayatında önemli bir dönüm noktası olarak görülebilir. Arkan’ın genellikle tasarımlarında yapıyı bir bütün olarak ele aldığı ve yapıyı dış formundan iç mekânlarındaki mobilyalara kadar tasarladığı anlaşılmaktadır. Ayrıca tasarımlarının mimari planlama, mekân kurgusu, cephe karakterleri, düz çatı kullanımı ve yapı malzemeleri gibi birçok olgular ile çağın modern mimarisini yansıttığı görülmektedir.

Erken Cumhuriyet dönemi yeni ideolojiyle birlikte girilen modernleşme sürecinde ideolojinin bir ürünü olan halkevlerinin kurulmasına karar verilmiştir. Halkevlerinin modernliği ve çağdaş dünya görüşünü halka kazandırmayı amaçladığı söylenebilir. Bu bağlamda halkın ihtiyaçlarına göre faaliyet alanları belirlenmiştir. Dil Tarih Edebiyat Şubesi, Güzel Sanatlar Şubesi, Temsil Şubesi, Spor Şubesi, İçtimai Yardım Şubesi, Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, Kütüphane ve Neşriyat Şubesi, Köycüler Şubesi ve Müze ve Sergi Şubesi olmak üzere toplam dokuz farklı faaliyet

alanı belirlenmiştir. Ayrıca her şubenin dokuz faaliyet alanı içerisinde uygunluk durumuna göre üç farklı faaliyet alanı seçebileceği belirtilmiştir.

Devlet tarafından halkevi bina üretim süreçlerinin önemsendiği, milli ruh ve heyecanı yansıtacak nitelikte modern yapıların yapılmasına önem verildiği anlaşılmaktadır. Yeni projelendirilecek halkevi binaları için CHP Genel Sekreterliğinde Müşavir Mimarlık bürosunun kurulması hükümet için halkevi projelerinin önemini göstermektedir. Projelendirilen halkevi binalarının bazı esaslar doğrultusunda yapıldığı ve bundan dolayı il ve ilçelerde yapılan binaların ihtiyaç doğrultusunda büyüklükleri ve işlevlerinin değişiklik gösterdiği anlaşılmaktadır. Ayrıca cephe karakterlerinin ve kullanılan yapı malzemelerinin binanın projelendirileceği konuma göre değişiklik göstermesi halkevinin yapılacağı çevre ile uyumlu olmasına özen gösterildiğini göstermektedir. Konum olarak halkevi binalarının genellikle ana caddelerde, Cumhuriyet meydanlarında ve denize kıyısı olan kentlerde ise sahillerde projelendirildiği görülmektedir. Ayrıca Deniz kenarında projelendirilen binaların deniz ile ilişkisine önem verildiği gözlenmiştir. Genel olarak bina tasarımları incelendiğinde en dikkat çeken özelliklerden biri işleve dayalı kütsel anlayışı ile plan çözümlerinin yapılmış olmasıdır. Halkevi binalardaki ana birimlerin gösteri salonu, idari birimler, kütüphane ve derslik birimlerinden oluştuğu anlaşılmaktadır. Ayrıca yapı kütsellerinin işlevlere göre ayrıldığı ve genel olarak binaların iki ana kütselin birleşiminden meydana geldiği görülmektedir. 1932 yılında halkevlerinin kurulmasının ardından devlet tarafından vilayet merkezlerine ve kaza merkezlerine halkevi binaları inşa ettirilmiştir. Çalışmada o dönem projelendirilen 16 halkevi binasının plan ve tasarımları irdelenerek plan yaklaşımları anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda çalışma kapsamında çizelge ve grafikler hazırlanmış, projelendirilen halkevi binaların genellikle L,T ve I plan tipolojilerinden oluştuğu gözlenmiştir. O dönem Dünya'yı ve Avrupa'yı etkisi altına alan modern mimarlık akımının Erken Cumhuriyet dönemi Türkiye'sindeki mimariye yansıması halkevi binaları olarak gösterilebilir.

Kamu yapılarında oval köşeli tasarımlar 1930'ların en belirgin modern mimarlık özelliklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Halkevi binalarında oval köşe tasarımlarının yanı sıra düz çatı, konsol, geniş teraslar ve metal parmaklıkların kullanımı dönemin en belirgin modern mimarlık özellikleri arasındadır. Ayrıca halkevi binalarının Topoğrafyaya uyumlu projelendirilmesine önem verildiği ve eğimden faydalanılarak tasarımların yapıldığı gözlenmiştir. Halkevi binalarında

kullanılan yapı malzemelerinin, binanın bulunduğu konumun ekonomik durumunu yansıttığı gözlenmektedir. Genellikle bina dış cephelerinin sıva ile kaplandığı, iç mekân döşemelerinin ise mermer veya mozaik ile kaplandığı gözlenir. Ayrıca binaların döşemeleri ve taşıyıcı duvarlarının genellikle betonarmeden yapıldığı, taşıyıcı olmayan duvarların ise tuğla ile örüldüğü gözlenmiştir. Malzeme çeşitliliği veya özellikleri halkevinin boyutuna veya konumuna göre çeşitlilik göstermektedir. Halkevi binalarında malzeme detaylarının en belirgin ve en dikkat çekici olduğu öğelerden biri de merdivenlerdir. Genellikle gösterişli olduğu fakat süsten uzak tasarımların yapıldığı gözlenir. Ayrıca iç mekânlarda genellikle mermer kaplamaların kullanıldığı gözlenmiştir. Cephelede ise genellikle kare veya dikdörtgen formda pencerelerin kullanıldığı görülmektedir.

Erken Cumhuriyet dönemi İzmit kentinin tarihsel süreç içerisinde bir sahil kenti olarak yıllar içerisinde geliştiği görülmektedir. İzmit'e kazandırılan halkevinin de kent ve kıyı ile ilişkisi incelendiğinde binanın bilinçli olarak konumlandırıldığı anlaşılmaktadır. Bu dönem yönetim tarafından yaptırılan kamu binalarının mimari özellikleri kadar, projelendirileceği konumların da özenle seçildiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda kent merkezinde projelendirilen İzmit Halkevi'nin İzmit ve yakın çevresi için büyük bir öneme sahip olduğu görülmektedir. İzmit Halkevi binası incelendiğinde birçok halkevinde olduğu gibi kütsel anlayış ile plan çözümlerlerinin yapıldığı anlaşılmaktadır. Bina iki ana kütselden oluşmaktadır ve bir kütselin büyük salon diğer kütselin ise idari birimler, kütüphane ve derslik birimlerinden oluştuğu görülmektedir. O dönem projelendirilen birçok halkevi gibi İzmit Halkevi binasının da "L" plan tipolojisinde projelendirildiği ve iç bahçe düzenlemesi ile bina girişinin deniz tarafından verildiği anlaşılmaktadır. Plan incelendiğinde iki ana kütselye yarı açık bir koridor ile giriş sağlandığı görülmektedir. Dönemin modern mimarlık özelliklerini yansıtan en belirgin olgulardan biri de oval formda mimari öğelerin kullanımıdır. Bu bağlamda Seyfi Arkan'ın binada deniz yönüne doğru uzanan ana kütselyi oval bir formda tasarladığı görülmektedir. İzmit Halkevi binasının yatay ve düşey taşıyıcılarının betonarme iskelet sisteminden oluştuğu anlaşılmaktadır. Duvarların malzeme olarak tuğla ile örüldüğü ve sıva ile kaplandığı gözlenmiştir. Ayrıca erken Cumhuriyet dönemi projelendirilen birçok halkevi binasında taşıyıcı sistem olarak betonarme iskelet sistemin kullanıldığı ve duvarların tuğla ve sıva ile kaplandığı gözlenir. İzmit Halkevi binasının merdiveni ve iç mekânda bulunan yuvarlak biçimde kolonları mermer ile kaplanmıştır. Ayrıca bu

durum yönetim tarafından halkevlerine verilen önemi de göstermektedir. İzmit Halkevi binasının cephelerinde dikdörtgen formda pencerelerin sade bir biçimde kullanıldığı gözlenmektedir. Ayrıca gösteri salonunun kuzey ve güney cephesinde tek kat yüksekliğinde kolonatlı girişler bulunmaktadır. Cepheler sıva ile kaplıdır ve cephe karakterinin dönemin modern mimari özelliklerini yansıttığı söylenebilir. Gazino ve kütüphane birimlerinin bulunduğu ana kütlede pencere kullanımı yoğunluğunun yapıya şeffaflık etkisi verdiği gözlenir. İzmit Halkevi binası biçimsel olarak irdelendiğinde binada en dikkat çeken öğenin kule olduğu söylenebilir. Ayrıca Cumhuriyet döneminde modern mimarlık bağlamında uygulanan yapılarda kule gibi benzeri düşeyde yükselen mimari öğelerin kullanımlarına oldukça fazla rastlanmaktadır.

Genel olarak Dünya’da ve Avrupa’da modernleşmenin hâkim olduğu bir dönemde Türkiye Cumhuriyeti kurulmuş ve yeni kurulan Cumhuriyet ideolojisiyle Dünya’da hâkim olan modernleşme sürecinin uyum sağladığı anlaşılmaktadır. Cumhuriyet’in kurulmasıyla birlikte devlet ideolojisinin modern, modernlik ve modernleşme kavramları ile bağdaştığı ve bu ideolojiyi yayma sürecine girildiği anlaşılmaktadır. Bu dönem yaşanan modernleşme olgusunun somut ve soyut olarak yaşamın her alanına yayılım gösterdiği ve bu süreçte ülkemizde somut olarak en önemli örneklerinin mimarlık ile yapıldığı söylenebilir. Özellikle bu süreçte uygulanan çeşitli kamu binalarında modern mimarlığın etkisi oldukça fazla görülmektedir. Bu bağlamda kapsamlı bir literatür çalışması yapılarak modernleşmenin erken Cumhuriyet dönemi mimarlığa yansımaları anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda planda oval köşeli tasarımlar, işlevsel ve kütleli plan çözümlmeleri, yatayda yükselen kule benzeri öge tasarımları, cephede taşıyıcı sistem aksları ve cephede dolu boş oranları olarak beş ana madde belirlenmiştir. Bu bağlamda erken Cumhuriyet döneminde projelendirilen halkevi binaları ve İzmit Halkevi binası irdelenerek modernleşmenin mimariye yansımaları açıklanmıştır. Çalışmada modernleşme süreciyle birlikte özellikle yapı tasarımındaki değişimler ele alınarak dönemin mimarlığında yaşanan değişim ve gelişmelerin üzerinde durulmuştur. Kapsamlı bir araştırma sonucu, Seyfi Arkan’ın projelendirdiği İzmit Halkevi binası alan çalışması ile çizelge ve grafikler hazırlanmış bu bağlamda sonuç ve çıkarımlarda bulunulmuştur. Bu kapsamda erken Cumhuriyet dönemi modernleşmenin mimarlığa yansımaları ve modernleşme sürecinde mimarının toplum üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur.

KAYNAKLAR

- Abidin, M.** (1934). Düzce Halkevi Binası Projesi. *Arkitekt*, s. 237.
- Abidin, M.** (1934). Düzce Halkevi Binası Projesi. *Arkitekt*, s. 121-122.
- Abidin, M., & Selâh, Z.** (1933). Zonguldak Halkevi İlk Projesi. *Arkitekt*, s. 85-88.
- Adil, H.** (1933). Halkevi Projesi Esbabı Mucibe Raporu. *Arkitekt*, s. 89-91.
- Arkan, S.** (1935). Hariciye Köşkü. *Arkitekt*(11-12), s. 311-316.
- Arkan, S.** (1936). Çankayada Bir Villâ. *Arkitekt*(7), s. 179-186.
- Arkan, S.** (1939). Türkiye Cumhuriyeti Sefarethanesi. *Arkitekt*(7-8), s. 145-149.
- Arkitekt.** (1938). Kadıköy Halkevi Proje Müsabakası. *Arkitekt*(2), s. 43-56.
- Arkitekt.** (1939). Sivas Halkevi Projesi Müsabakası. *Arkitekt*, s. 65-68.
- Arkitekt.** (1943). Bibliografi. *Arkitekt*(7-8), s. 187-189.
- Aslanoğlu, İ.** (1988). Modernizmin Tanımı, Sınırları, Erken Yirminci Yüzyıl Mimarlığında Farklı Tavrılar. *ODTÜ MFD*, 59-66.
- Aşkan, R., & Çeçen, C.** (1944). C.H.P. Halkevi Jimnastik Salonu ve Gazinosu Avan Projesi (İZMİR). *Arkitekt*(7-8), s. 161-162.
- Avdan, F.** (2009). *Cumhuriyet Dönemi Kentleşme Sürecinde Planlama Deneyimi : 1930-1980 İzmit Planları*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Aydoğan, E.** (Tarih Yok). Doğu'da Bir Kültür Ocağı; Kars Halkevi. *Dergipark*, 102-121. Nisan 7, 2022 tarihinde alındı
- Bakanlığı, T. K.** (02.03.1993). *T.C Kültür Bakanlığı İstanbul II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Karar*.
- Batur, A.** (1984). Cumhuriyet Döneminde Türk Mimarlığı. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi* (s. 1380-1424). içinde İstanbul.
- Batur, A.** (2004). Cumhuriyet Döneminde Türkiye Mimarlığı. *50 Yılın Tanıklığında Mimarlık ve Kent*, 8.
- Batur, A.** (2005). Türkiye Mimarlığında "Modernite" Kavramı Üzerine. *modern Asian Architecture Network*. İstanbul: Mimarlık Dergisi.
- Batur, A.** (2012). Cumhuriyet Mimarlığında Modernist Açılım ve Bir Öncü: Seyfi Arkan. A. Cengizkan, A. İnan, & N. Cengizkan içinde, *Modernist Açılımda Bir Öncü: Seyfi Arkan* (s. 27-32). Ankara: Mimarlar Odası Yayınları.
- Baysal, İ.** (1936). Halkevleri Binası Eskişehir. *Arkitekt*(2), s. 36.
- Behçet, & Bedrettin.** (1933). Mimarlıkta İnkılâp. *Mimar*(8), s. 245-247.
- Belen, M.** (1938). Bursa Halkevi Proje Müsabakası. *Arkitekt*, s. 16-20.

- Bingöl, İ. E.** (2018). İstanbul'un Modern Konutları. *mimar.ist*, 56-64.
- Bozdoğan, S.** (2002). *Modernizm ve Ulusun İnşası*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Cengizkan, A.** (2002). *Modernin Saati*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Cengizkan, A.** (2012). İzmit Halkevi. A. Cengizkan, A. İnan, & N. Cengizkan içinde, *Modernist Açılımda Bir Öncü: Seyfi Arkan* (s. 490-495). Ankara: Mimarlar Odası Yayınları.
- Cevizci, A.** (1999). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- CHF.** (1932). *Halkevleri Talimatnamesi*. Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.
- CHP.** (1935). *1935 Halkevleri*. Ankara: Cumhuriyet Halk Partisi.
- CHP.** (1942). *Halkevleri Halkodaları 1932-1942*. İstanbul-Ankara: Alâeddin Kırıl Basımevi.
- CHP.** (tarih yok). *Bursa Halkevi*. CHP Ana Merkez. Nisan 19, 2022 tarihinde alındı
- CHP.** (tarih yok). *Malatya Halkevi*. CHP Ana Merkez. Nisan 19, 2022 tarihinde alındı
- Courbusier, L.** (2011). *Bir Mimarlığa Doğru*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Cumhuriyet, G.** (1937, Nisan 25). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Curtis, W. J.** (1983). *Modern Architecture since 1900*. USA: 1982 Phaidon Press Ltd.
- Çeçen, A.** (2018). *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*. İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- Demir, Z., & Aksoy, T.** (11.01.1993). *İzmit Halkevi Binası*. Müdürlüğü, Eski Eserler ve Müzeler Genel.
- Doğan, Ç.** (2009). *Ankara Halkevi Sergileri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Durukan, A.** (2006). *Cumhuriyet'in Çağdaşlaşma Düşüncesinin Yaşama ve Mekana Yansımaları: Halkevi Binaları Örneği*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi.
- Düzenli, H. İ., & Düzenli, E.** (2018). *100 Yıl Önce-100 Yıl Sonra Mardin: Birinci Cadde ve Halkevi Binası Üzerinden Bir Modern Kent Okuması*. Megaron. Mayıs 3, 2022 tarihinde alındı
- Eldem, S. H.** (1973, Kasım-Aralık). Elli Yıllık Cumhuriyet Mimarlığı. *Mimarlık*, s. 5-11.
- Erbilen, E.** (1937). Bebekte Bir Villâ. *Arkitekt*(8), s. 207-210.
- Erkan, S.** (1934, Kasım). Tahran'da Türkiye Cumhuriyeti Elçilik Binası Projesi. *Arkitekt*, s. 309-311.
- Erkan, S.** (1935). Kira Evi. *Arkitekt*(5), s. 129-140.
- Giddens, A.** (1991). *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Polity Press LTD.
- Güney, R.** (1938). Kadıköy Halkevi Proje Müsabakası. *Arkitekt*(2), s. 43-56.

- Gürel, Y.** (2012). Seyfi Arkan: Bir Erken Modernist. A. Cengizkan, A. İnan, & N. Cengizkan içinde, *Modernist Açılımda Bir Öncü: Seyfi Arkan* (s. 33-43). Ankara: Mimarlar Odası Yayınları.
- Hasol, D.** (2021). *20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı*. İstanbul: Yapımevi Yayıncılık İletişim Ltd. Şti.
- Heynen, H.** (1999). *Architecture and Modernity*. London: MIT Press.
- Kansu, N. A.** (1935). *1935 Halkevleri*.
- Kaya, Ş.** (1935). *1935 Halkevleri*.
- Korucuoğlu, H.** (tarih yok). *Halk Eğitim Binasının Tarihçesi*. İzmit Halkeğitim Merkezi, Kocaeli.
- Mimarlık.** (1946). Halkevleri ve Halkodaları. *Mimarlık*(3-4), s. 5-8.
- Müdürlüğü, K. K.** (06.03.1995). *İzmit Halkevi Binası Tarihçesi*.
- Müdürlüğü, K. K.** (26.01.1993). *İzmit Halkevi Bina Raporu*.
- Nasih, S.** (1934). Bir Yalı Projesi. *Arkitekt*(1), s. 6-7.
- Oran, S.** (1940). Konya Halkevi Binası Projesi. *Arkitekt*, s. 198-202.
- Oran, S.** (1940). Küçük Halkevleri Tip Projeleri. *Arkitekt*, s. 159-163.
- Önder, M.** (1988). *Atatürk Evleri Atatürk Müzeleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Özacun, O.** (1996). Halkevlerinin Dramı. *Kebikeç*, 87-96.
- Pekin, Ş.** (2018, Şubat 1). Klasik Bir Mimarım, Tek Bildiğim Modern ve Yenilik. (Z. Akay, Röportaj Yapan)
- Rüknettin, M.** (1938). Birinci seçilen projenin izah notu. *Arkitekt*(2), s. 43-56.
- Sabri, A.** (1936, Nisan). Eminönü Halkevi Temsil ve Jimnastik Salonu Projesi. *Arkitekt*, s. 103-105.
- Sayar, Z.** (1973, Şubat 2). Mimarlığımız 1923-1950. *Mimarlık*, s. 20-23.
- Scully, V.** (1980). *Modern Mimarlık*. İstanbul: Çevre Yayınları.
- Söylemezoğlu, H. K.** (1973, Şubat 2). Mimarlığımız 1923-1950. *Mimarlık*, s. 24-33.
- Şahabettin.** (1934). Konya Şehir Planı Üzerinde Etütler. *Arkitekt*(4), s. 121-122.
- Şenyurt, O.** (2010). *1923-1960/İzmit Cumhuriyet'in Tanıkları Binalar ve Kentten Haberler*. İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası Kocaeli Şubesi.
- Tekeli, İ.** (1998). *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Tekeli, İ.** (2009). *Modernizm, Modernite ve Türkiye'nin Kent Planlama Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları .
- Tekeli, İ.** (2012). Seyfi Arkan'ın Yaşamı ve Mimarlığının Toplumsal Bağlamı. A. Cengizkan, A. İnan, & N. Cengizkan içinde, *Modernist Açılımda Bir Öncü: Seyfi Arkan* (s. 15-26). Ankara: Mimarlar Odası Yayınları.
- Tomsu, L.** (1938). Şehremini Halkevi projesi izah notu. *Arkitekt*(9), s. 253-256.
- Tomsu, L., & Belen, M.** (1936). Gerede Halkevi Projesi. *Arkitekt*(12), s. 330-332.

- Tomsu, L., & Belen, M.** (1937). Kayseri Halkevi binası projesi. *Arkitekt*(4), s. 107-109.
- Touraine, A.** (1994). *Modernliğin Eleştirisi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tuna, B.** (2012). *Modernist Açılımda Bir Öncü: Seyfi Arkan*. Ankara: Mimarlar Odası Yayınları.
- Turgay, C.** (1959). Nisan 7, 2022 tarihinde alındı
- Tuzer, A.** (1940). CHP. Ankara: Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği. Mayıs 4, 2022 tarihinde alındı
- Türkyolu, G.** (1934, Ekim 15). *Türkyolu Gazetesi*.
- Türkyolu, G.** (1938, Mart 3). *Türkyolu Gazetesi*.
- Türkyolu, G.** (1938, Nisan 7). *Türkyolu Gazetesi*.
- Türkyolu, G.** (1938, Haziran 16). *Türkyolu Gazetesi*.
- Türkyolu, G.** (1943, Şubat 21). *Türkyolu Gazetesi*.
- Türkyolu, G.** (1943, Şubat 21). *Türkyolu Gazetesi*.
- Ünsal, B.** (1973, Şubat 02). Mimarlığımız 1923-1950. *Mimarlık*, s. 34-45.
- Wagner, O.** (1902). *Modern Mimarlık*. İstanbul: Arketon Yayınları.
- Yeşilkaya, N. G.** (1999). *Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık*. İstanbul: İletişim Yayınları.

İnternet Kaynakları

- Akay, Z.** (2014, Eylül 14). *arkitekt.modern*.
<http://zaferakay.blogspot.com/2014/09/kendi-evinde-surgun-modernizm-seyfi.html> adresinden alındı
- Arkiv.** (tarih yok). 04 07, 2022 tarihinde <http://www.arkiv.com.tr/mimar/seyfi-arkan/6838> adresinden alındı
- Aydın, Y.** (2021, 12 1). *Bauhaus Mimarisi Nedir?* Bilgify:
<https://bilgify.com/bauhaus-mimarisi-nedir-ozellikleri-nelerdir/> adresinden alındı
- Güneş, B. U.** (2019, 08 28). *Bauhaus 100: Bir Manifesto, Bir Ekol, Bir Okul*. Arkitera: <https://www.arkitera.com/gorus/bauhaus-100-bir-manifesto-bir-ekol-bir-okul/> adresinden alındı
- Koto.** (tarih yok). 04 07, 2022 tarihinde <http://koto.org.tr/kocaeli-nin-tarihi-cd-5c534709154c5> adresinden alındı
- Koyuncu, P.** (2010). *Arkitera*. Nisan 2022, 7 tarihinde Arkitera:
<https://v3.arkitera.com/h56343-gecmisin-modern-mimarligi-9-ankara-2.html> adresinden alındı
- Merdin, E.** (2011, Temmuz 13). *Arkitera*. Arkitera:
<https://www.arkitera.com/haber/turk-ocaklari-merkez-binasindan-ankara-devlet-resim-ve-heykel-muzesine/> adresinden alındı

- Merdin, E.** (2020, Nisan 20). *Berlin Teknik Üniversitesi Mimarlık Müzesi Arşivi'nden Türkiye'ye Dair Projeler*. Nisan 7, 2022 tarihinde Arkitera: <https://www.arkitera.com/haber/berlin-teknik-universitesi-mimarlik-muzesi-arsivinden-turkiyeye-dair-projeler/> adresinden alındı
- Özbaran, S.** (2018, Ekim 29). *turgutluyanki.com*. Mayıs 3, 2022 tarihinde turgutluyanki.com: <https://www.turgutluyanki.com/29-ekim-den-10-kasim-a-v/35562/> adresinden alındı
- Türkeri, İ.** (2017, Temmuz 15). *Kentsel Bir İmge Olarak İzmit Halkevi*. Nisan 08, 2022 tarihinde Arkitera: <https://www.arkitera.com/gorus/kentsel-bir-imge-olarak-izmit-halkevi/> adresinden alındı
- Url-1.** (tarih yok). 04 07, 2022 tarihinde <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/68621> adresinden alındı
- Url-2.** (tarih yok). 04 07, 2022 tarihinde <http://www.thecraftsmanbungalow.com/frank-lloyd-wright-robie-house/> adresinden alındı
- Url-3.** (tarih yok). 04 07, 2022 tarihinde <https://archyzone.wordpress.com/2018/01/25/florya-ataturk-deniz-kosku-seyfi-arkan/> adresinden alındı
- Url-4.** (tarih yok). 04 07, 2022 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/belediyeler-bankasi/> adresinden alındı
- Url-5.** (tarih yok). *Sanat Tarihi Yürüyüş Rotası: Ankara Cumhuriyet Yolu*. 04 07, 2022 tarihinde <https://ato.org.tr/files/documents/0749714001574668924.pdf> adresinden alındı
- Url-6.** (tarih yok). 04 07, 2022 tarihinde <https://www.cankiripostasi.com/ilk-cankiri-halkevi-baskani-said-beyin-radyo-yolsuzlugu-makale,291.html> adresinden alındı
- Url-7.** (tarih yok). 04 07, 2022 tarihinde <https://www.koleksiyonevi.net/urun/213297/diyarbakir-halkevi-ve-chp-binasi-onunde-talimden-gelen-askerler> adresinden alındı
- Url-8.** (tarih yok). 04 07, 2022 tarihinde <https://www.yumuktepe.com/1-f-yasayan-bir-sehir-efsanesi/> adresinden alındı
- Url-9.** (tarih yok). 04 07, 2022 tarihinde <http://www.bursaetkinlik.com/?p=611> adresinden alındı
- Url-10.** (tarih yok). 04 07, 2022 tarihinde <https://twitter.com/kalebodur/status/907139345626386432?lang=fi> adresinden alındı
- Url-11.** (tarih yok). 04 07, 2022 tarihinde <https://www.facebook.com/puduhepaturr/posts/182654693466920/> adresinden alındı

Url-12. (tarih yok). 04 07, 2022 tarihinde

https://izmithem.meb.k12.tr/icerikler/tarihce_307998.html adresinden alındı

Url-13. (tarih yok). 04 07, 2022 tarihinde <https://okuryazarim.com/hermann-jansenin-izmit-imar-plani/> adresinden alındı

Url-14. (tarih yok). 04 07, 2022 tarihinde

https://izmithem.meb.k12.tr/icerikler/tarihce_307998.html adresinden alındı

EKLER

EK A: 1932 - 1942 Yılları Arası Halkevleri Çalışma Grafikleri

EK B: İzmit Halkevi Binasının Tarihçesi

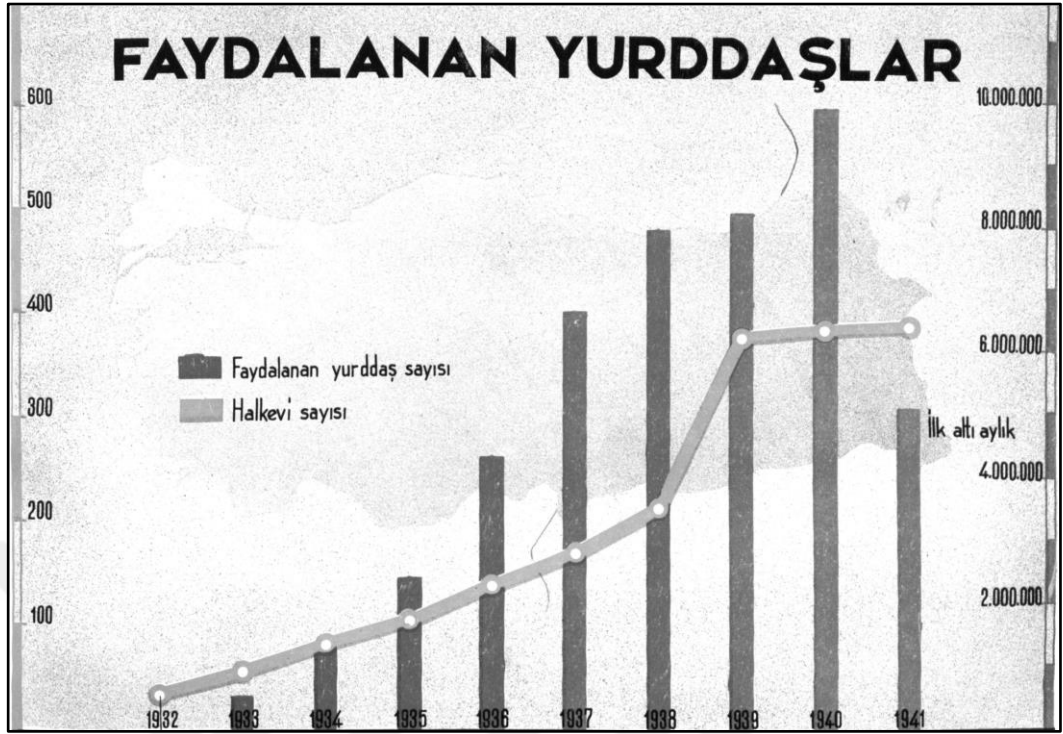
EK C: İzmit Halkevi Bina Raporu

EK D: Doğa ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri İzmit Halkevi

EK E: İzmit Halkevi Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurul Kararı

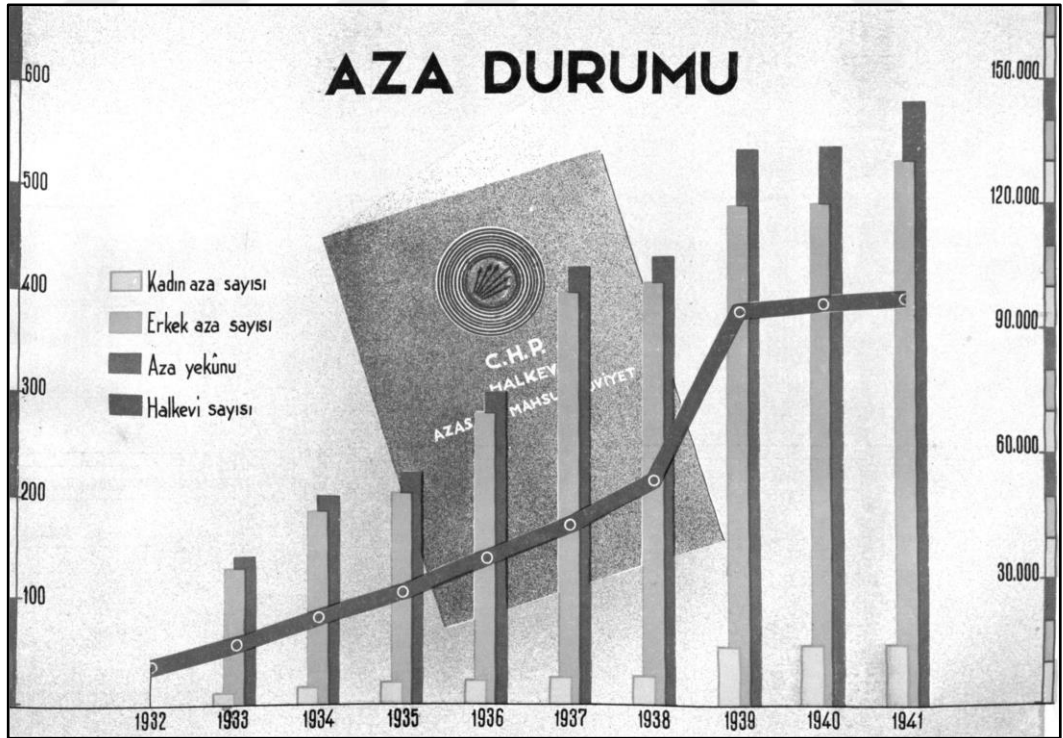

EK A: 1932 - 1942 Yılları Arası Halkevleri Çalışma Grafikleri

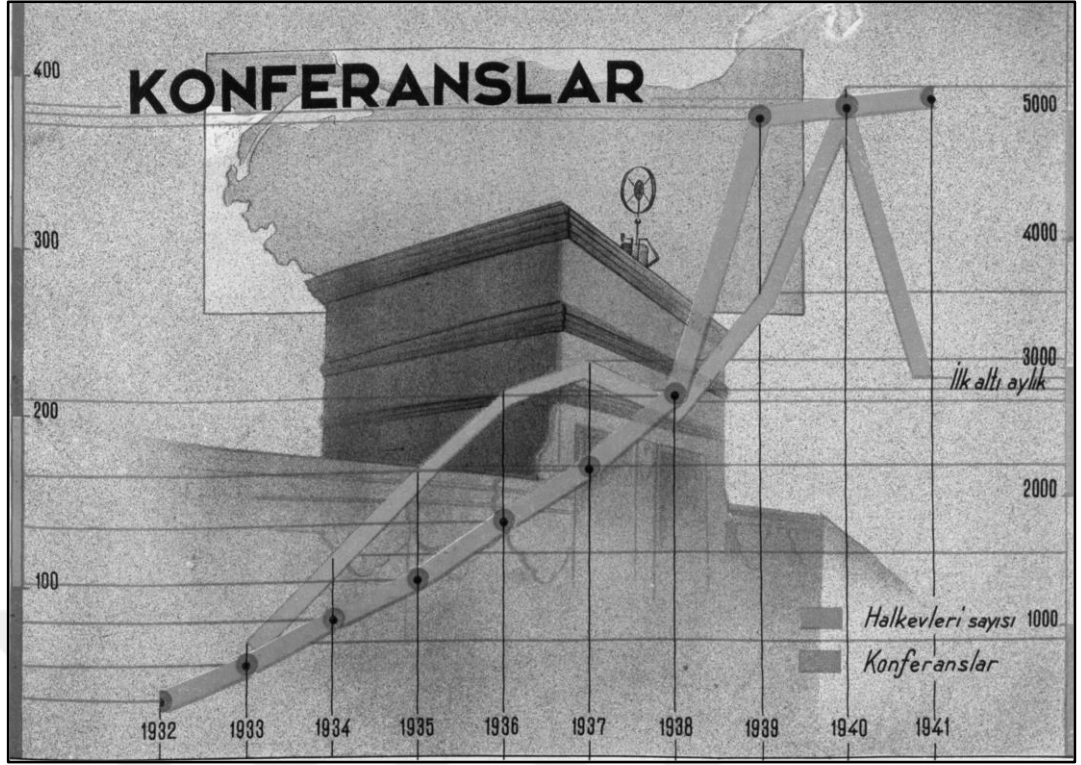
Şekil A.1 : 1932 - 1942 Yılları Arası Halkevlerinden Faydalanan Yurddaş Sayıları

Kaynak : (CHP, 1942)

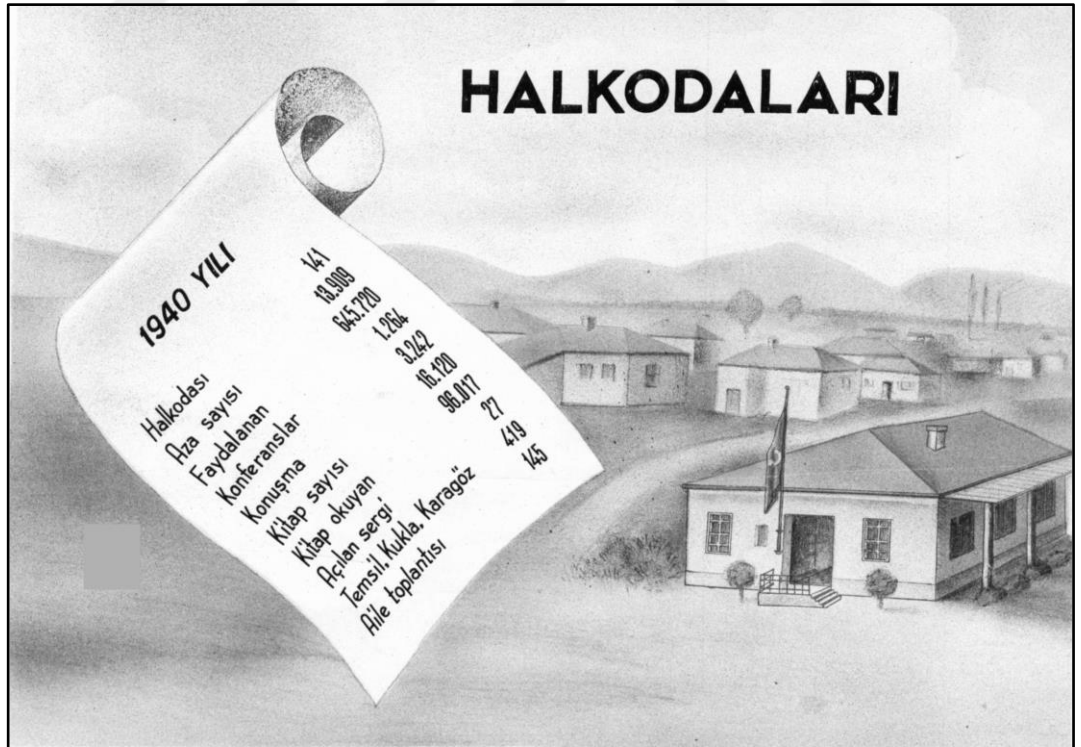
Şekil A.2 : 1932 - 1942 Yılları Arası Halkevlerinde Aza Durumu

Kaynak : (CHP, 1942)

Şekil A.3 : 1932 - 1942 Yılları Arası Halkevlerinde Konferans Sayıları

Kaynak : (CHP, 1942)

Şekil A.4: 1940 Yılı Halkodaları Sayısal Verileri

Kaynak : (CHP, 1942)

EK B: İzmit Halkevi Binasının Tarihçesi

HALK EĞİTİMİ BİNASININ TARİHÇESİ

Halkevi binasının temeli 1937 yılı temmuz ayında atılmıştır.

Temel atma törenine katılan değerli şahsiyetler ise ;

O dönemin Valisi Sayın Hamit Oksoy

Tümen K. Tüm Gen. Sayın Münsel Bakü

Halkevi Başkanı ve Kapıt Fab. Müd. Sn. M. Ali Kaptıcı

C.H.P. Vilayet Reisi Sayın Abidin Aral

Belediye Reisi Sayın Kemal De

Maarif Müd. Sayın Kemal Ermat

Ayrıca sivil ve askeri erkân ile İzmit halkı bu törende hazır bulunmuşlardır.

Halkevi binasının inşaatının yapımı ve işler hale gelmesi 3 yıl 7 aylık bir sürede tamamlanmıştır. Binanın açılıp törenleri halkevlerinin kuruluşunun 13. yılını rastlayan 19 Şubat 1941 yılı pazartesi günü oldu. Açılıp törenine katılan değerli şahsiyetler ise ;

O dönemin Valisi Sayın Ziya Tekeli

Kolordu Kom. Karşen. Sayın Muzaffer ERGÜDEN

C.H.P. Vilayet Reisi Sayın Abidin Aral

Maarif Müd. ve Halkevi Reis vek. Sn. Bedri Akiskali

Belediye Reisi sayın Kemal De

Kapıt Fab. Müd. Sayın Adnan Bersoy

Sivil ve askeri erkân ile İzmit halkı büyük ilgi göstererek açılıp hazır bulunmuştur.

Halkevi binası C.H.P. vilayet Reisi Abidin Aral başkanlığında beş kişilik bir emalet komisyonu tarafından müşteahhit mühendis Rafet Bey'e yaptırılmıştır.

Binanın inş. maliyeti o zamanın parası ile 90.000 TL. ya malolmuştur.

Binanın idari, büro ve diğer yerlerinin döşenmesi, kütüphanenin tüm dolap ve masaları ile maroken koltuklar, kültür salonunun tüm döşenmesi ve koltuklarının yapımı kısacası ; tüm tecripat tutarı ; 45.000 TL. dir.

Bütün maliyeti tutarı ise 135.000 TL. dir.

Halkevi binasının plan ve projesinin hazırlanması ve inşaatın koordinatörlüğü yüksek mimar mühendis Seyfi UMAT tarafından yapılmıştır.

06.03.95*000312

Kaynak: (Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünden alınmıştır.)

ÖZGEÇMİŞ

ÖĞRENİM DURUMU

Lisans : 2020, İstanbul Gedik Üniversitesi / Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi / Mimarlık

Yüksek Lisans : 2022, İstanbul Gedik Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü / Mimarlık Yüksek Lisans (Tezli)

